Fra Velimir Blažević

VODIČ KROZ CRKVENO PRAVO ZA VJERNIKE

Nakladnik: **Svjetlo riječi**, Sarajevo – Zagreb

Za nakladnika: **Miljenko PETRIČEVIĆ**

Urednik: **Ivan ŠARČEVIĆ**

Recenzenti: **dr. Luka MARKEŠIĆ**
dr. Miron SIKIRIĆ

Grafičko oblikovanje: **Branko R. ILIĆ**

Tisak: **xxxxx**

ISBN 9958-741-xx-x Sarajevo
ISBN 953-7091-xx-x Zagreb

FRA VELIMIR BLAŽEVIĆ

VODIČ KROZ CRKVENO PRAVO ZA VJERNIKE

Sarajevo – Zagreb
2007.

SADRŽAJ

Predgovor

Često i mnogo se govori o vladavini prava u društvu, o pravnoj državi, o pravno uređenim ljudskim zajednicama, i sl. Doista, ne može biti skladne i prosperitetne zajednice ako u njoj ne postoje, i ako se ne obdržavaju odredbe ili zakoni koji uređuju funkcioniranje ili djelovanje društvenih institucija vlasti na dobro cijele zajednice i svakog njezina člana; ne može biti zadovoljnog i uspješnog društva ako ne postoje, ili ako se ne obdržavaju zakoni, odredbe i odluke koje na pravedan način raspoređuju i uređuju dužnosti ili obveze pojedinaca i skupina prema široj društvenoj zajednici i njezinu općem dobru; ne može biti zadovoljnih pojedinaca i članova društvene zajednice ako nema, ili ako se ne poštuju odredbe i zakoni koji na učinkovit način štite dostojanstvo svakog člana zajednice i njegova temeljna i druga osobna prava i slobode te koji osiguravaju potrebne uvjete za osobni rast čovjeka i za međusobne skladne odnose unutar društvene zajednice.

Sve to u velikoj mjeri vrijedi i za Crkvu, božansko-ljudsku ustanovu, po svom cilju i sredstvima nadnaravnu i duhovnu zajednicu, ali sastavljenu od ljudi sa svim njihovim osobinama, težnjama i potrebama. I makar da ima i onih koji smatraju da su Crkvi za njezino postojanje i postignuće cilja dovoljna duhovna i božanska sredstva, a da djelovanje Crkve i njezinih članova i odnose unutar Crkve treba nadahnjivati i uređivati ljubav, a ne zakoni, valja imati pred očima i istaknuti da Crkvu tvore ljudi sa svim svojim slabostima i ograničenjima, i da su joj, stoga, potrebni također zakoni koji reguliraju izvršavanje vlasti i obnašanje službi u Crkvi, i koji usmjeravaju vanjsko ponašanje njezinih članova.

Činjenica je da Crkva ima svoj pravni sustav i kanonsko pravo: zakone, odredbe, propise, koji joj omogućuju i olakšavaju da svoje poslanje u

svijetu vrši uspješno i pomažu da se u njoj održava i da vlada red i sklad. A da bi se postiglo dobro koje se njima želi postići, zakone, odredbe i propise treba obdržavati; da bi ih se moglo obdržavati, mora ih se poznavati.

Poznavanje crkvenoga prava potrebno je prije svega posvećenim službeniteljima i klericima koji u Crkvi vrše različite službe i obnašaju vlast. Stoga oni koji se odluče za klerički stalež, tijekom svoga redovitog studija bave se i proučavanjem crkvenoga prava, kako bi se u vršenju crkvenih službi znali po njemu ravnati i djelovati. Međutim, i obični vjernici, u čiju korist se crkvene službe, osobito dušobrižničke, obavljaju, imaju u Crkvi svoje mjesto i odgovarajuća prava i obveze, regulirane također crkvenim pravom, ali je to pravo njima uglavnom slabo poznato. Istina, kod nas se u pojedinim periodičnim novinama i drugim publikacijama povremeno izlažu i tumače neka pravna pitanja ili na njih daju odgovori, ali nekoga sustavnog prikaza pravnih normi koje su za obične vjernike važne i koje ih mogu zanimati, kod nas nema. To je razlog da sam se odlučio sastaviti ovaj Vodič kroz crkveno pravo za vjernike.

Svrha ovog Vodiča *je da se vjernicima dadne informacija o pitanjima ili stvarima s kojima se najčešće susreću. Nastojao sam biti kratak, a pritom dovoljno jasan. Stoga su u najviše slučajeva pojedine pravne odredbe izložene sažeto i jednostavnim riječima, a u zagradi je naznačeno o kojem se kanonu* Zakonika kanonskog prava *radi. Rjeđe sam pravio manje uvode i davao kraća objašnjenja.*

Smatram da će ovaj Vodič *biti vjernicima i čitateljima koristan, da se upoznaju barem s osnovnim i važnijim odredaba crkvenog* Zakonika *koje se na njih odnose, kako bi se prema njima i ponašali, a osobito kako bi razumjeli zašto pastiri duša ili župnici od njih nekada nešto traže, zašto postupaju onako kako postupaju, i zašto nekim njihovim željama ili molbama ne mogu udovoljiti.*

Autor

Prvo poglavlje
CRKVA I NJEZINO KANONSKO PRAVO

Crkva je božanska i ljudska ustanova

Crkva se u teologiji definira na različite načine. Poznata je, i bila je općenito prihvaćena definicija teologa Bellarmina (1542-1621), prema kojoj je Crkva skup ljudi ujedinjenih ispovijedanjem iste kršćanske vjere i zajedništvom u istim sakramentima, pod upravljanjem zakonitih pastira a osobito Rimskoga biskupa. Kraća definicija glasi: Crkva je zajednica vjernika ustanovljena od Isusa Krista, u njoj se i po njoj ljudi spašavaju i postižu vječni život. Drugi vatikanski sabor u dogmatskoj konstituciji o Crkvi razvija i produbljuje nauku o Crkvi. Za nju kaže da je ustanovljena od Isusa Krista, da je uređena na ovom svijetu kao društvo, da je novi Božji narod i mistično Tijelo Kristovo; da je složena stvarnost, sastavljena od božanskog i ljudskog elementa; da je duhovna i nadnaravna zajednica vjere, ufanja i ljubavi i sakrament spasenja, ali i da je vidljivi organizam i društvo sastavljeno od hijerarhijskih organa (usp. LG 8).

Crkvi, zajednici krštenih vjernika, potrebno je pravo

Crkva, kao zemaljska i vidljiva ljudska zajednica vjernika kršćana, ima svoje vidljivo vodstvo, i ono ima zadaću i odgovarajuću vlast u vođenju vjerničkog Božjeg naroda. To vodstvo i vršenje vlasti u Crkvi trebaju biti uređeni na način da se omogućuje uspješno ostvarivanje cilja kojeg Crkva ima po božanskom ustanovljenju, te da u

njoj svi njezini članovi mogu uživati duhovna dobra koja u Crkvi postoje, i koja im ona treba posredovati.

Crkva, koja je božanska i ljudska ustanova, za postizanje svoga cilja, a to je posvećenje i spasenje ljudi, i za vršenje svoga poslanja na ovome svijetu tj. naviještanje i širenje Božjega kraljevstva, ima na raspolaganju i služi se božanskim sredstvima. To su objavljena Božja riječ, kojom je prosvijetljena, i božanske milosti, kojima se pročišćava i posvećuje. Ali kao vidljivi organizam i zajednica sastavljena od ljudi, da bi u njoj vladali usklađeni odnosi i da bi mogla uspješno djelovati u ostvarivanju svoga cilja, služi se i ljudskim sredstvima, potrebnim svakoj ljudskoj zajednici, bilo profanoj ili svjetovnoj bilo vjerskoj. Među ta sredstva, uz unutarnje ustrojstvo i organizaciju s odgovarajućim strukturama upravljanja i vlasti, spadaju pravne odredbe koje uređuju vanjsko ponašanje i djelovanje Crkve i njezinih članova.

U Crkvi – zajednici vjernika kršćana – svaki njezin član ima svoje dostojanstvo i osobna, ljudska i vjernička prava, koja se moraju poštivati, štititi i promicati; ima i dužnosti i obveze koje treba ispunjavati. A da bi se jedno i drugo postiglo, uz druge čimbenike, tome pridonose razborito sastavljeni i vjerno obdržavani zakoni. Crkvi su, stoga, potrebni zakoni; potrebno joj je pravo; i nužno je da također u Crkvi bude 'vladavina prava', shvaćena u najboljem značenju te riječi, da pravo bude samo djelotvorno i prikladno sredstvo za ostvarivanje najviših ciljeva, nadnaravnog i duhovnog dobra, poštujući načelo: da spasenje duša u Crkvi uvijek bude vrhovni zakon, kako se to naglašava i u zadnjoj odredbi sadašnjeg *Zakonika kanonskog prava* (*kan. 1752*).

Hijerarhijsko ustrojstvo Crkve i njezino upravljanje dijelom je određeno od samoga utemeljitelja Crkve, Isusa Krista, a dijelom je nastajalo tijekom povijesti odlukom mjerodavne crkvene vlasti. Isto tako se i ponašanje ljudi uopće, i posebice ponašanje i djelovanje vjernika kršćana, ravna najprije božanskim zakonima, te zakonima i odredbama donesenim od mjerodavne crkvene vlasti.

Ono što naređuju božanski zakoni tzv. *prirodnog ili naravnog prava*, upisano je u srca ljudi, kako kaže sv. Pavao (usp. Rim 2,15), i ljudi to spoznaju svojim nepomućenim razumom; a odredbe *pozitivnog Božjeg prava* objavljene su ljudima i sadržane su posebno u Svetom pismu. Dakako, božansko pravo i zakoni sadrže opće i načelne odredbe o moralnom ponašanju ljudi, odnosno pripadnika Crkve kao Božjega naroda Crkve, a detaljnije odredbe o tome, koje traže konkretne prilike i potreba Crkve, i koje sačinjavaju tzv. kanonsko ili crkveno pravo, donosi mjerodavna crkvena vlast, a to su papa i opći sabor za cijelu Crkvu, a krajevni sabori različitog ranga i biskupi za svoje mjesne Crkve.

Crkva ima vlastiti *Zakonik kanonskoga prava*

Crkva je svoje pravo kroz povijest razvijala i prilagođavala potrebama i prilikama vremena. Posljednja reforma kanonskog prava izvršena je donošenjem novog *Zakonika kanonskog prava*, a bila je potaknuta svakako u novije vrijeme naglim i velikim promjene u svijetu i u ljudskom društvu uopće, pa i u Crkvi, i na nju je značajno utjecao Drugi vatikanski sabor sa svojim raspravama i usvojenim dokumentima.

Odluku da se pristupi preuređenju kanonskog prava Crkve donio je papa Ivan XXIII. god. 1959., a na izradi *Zakonika*, po odlukama papâ Pavla VI. i Ivana Pavla II., radilo je na izravan način oko 320 osoba, razvrstanih u 14 studijskih skupina, stručnih u pravu i u različitim teološkim i drugim disciplinama. Među članovima tih studijskih skupina nalazili su se kardinali, nadbiskupi i biskupi, svećenici, redovnici i redovnice i svjetovnjaci ili laici, a rad se odvijao u nekoliko faza i trajao je skoro 20 godina. Već sami ti podaci pokazuju koliko je preuređenje crkvenoga prava shvaćeno ozbiljno i koliko je to bio težak zadatak. Nakon što je rad priveden kraju i papa Ivan Pavao II. pripremljeni nacrt razmotrio, početkom 1983. godine novi je *Zakonik kanonskog prava* svojom vrhovnom vlašću

potvrdio i svečano proglasio te naredio da ima obvezujuću snagu za cijelu latinsku ili rimokatoličku Crkvu.

Uz taj *Zakonik*, postoji također i *Zakonik kanona istočnih Crkava,* koji je Ivan Pavao II. proglasio 1990., a kojim se cjelovito uređuje disciplina tzv. sjedinjenih istočnih Crkava, ili istočnih Crkava koje su u potpunom zajedništvu s Katoličkom crkvom i s Rimskom Apostolskom Stolicom.

U ovom *Vodiču* riječ je samo o kanonskom pravu latinske ili rimokatoličke Crkve. Sadašnji *Zakonik kanonskog prava* razdijeljen je u 7 knjiga, a ovdje, kao posebno važne, ističem tri, u kojima se nalaze odredbe o Božjem narodu, tj. općenito o vjernicima kršćanima i njihovu stanju i ulozi u Crkvi, o posvećenim službenicima ili klericima, o hijerarhijskom uređenju i organizaciji Crkve i nosiocima vlasti upravljanja u njoj, i o ustanovama posvećenog života i družbama apostolskog života (knj. 2.); zatim o naučiteljskoj službi Crkve (knj. 3.); i posvetiteljskoj službi Crkve (knj. 4). Druge knjige sadrže opće odredbe nomotehničke naravi (knj. 1.); odredbe o vremenitim crkvenim dobrima (knj. 5.); o kaznenim mjerama u Crkvi (knj. 6.) i o sudskim postupcima (knj. 7.).

Drugo poglavlje
KANONSKI ILI PRAVNI STATUS VJERNIKA U CRKVI

Zakonik kanonskog prava kaže da se čovjek krštenjem pritjelovljuje Kristovoj Crkvi i postaje u njoj osoba, s dužnostima i pravima koja su kršćanima vlastita, uzimajući, dakako, u obzir njihov položaj, ako su u crkvenom zajedništvu i ako to ne priječi zakonito donesena kaznena mjera (*kan. 96*).

Krštene osobe subjekti prava i njihove dužnosti u Crkvi

Svaki čovjek već samim začećem dobiva svoju osobnost i pravni subjektivitet, tj. postaje subjekt ili nosilac temeljnih prava i obveza; isto tako svaki čovjek rađanjem pripada nekoj društvenoj zajednici i u njoj, snagom pozitivnih zakona, stječe određena prava i vezan je određenim dužnostima, makar da se odmah ne može služiti svim pravima i nije sposoban za obavljanje dužnosti. Analogno tome, i vjernici kršćani i pripadnici novoga Božjeg naroda, postavši članovima Crkve, postaju u njoj pravni subjekti i nosioci određenih općih prava i dužnosti, te posebnih prava i dužnosti koje određuje kanonsko pravo.

Članom Crkve se postaje krštenjem; njime se postaje osobom u Crkvi i stječe se pravna osobnost u crkvenom ili kanonskom pogledu, tj. postaje se subjektom ili nositeljem prava i dužnosti koje postoje u Crkvi, i koje su vlastite kršćanima. Ali nije svaki kršćanin dionik svih, i jednakih prava i dužnosti. Iz činjenice da je Crkva po svom

božanskom utemeljenju uređena hijerarhijski, prava i dužnosti nisu jednaki za sve kršćane, nego se razlikuju prema tome koju službu netko vrši i u kakvom stanju se nalazi u Crkvi. Osim toga neka se prava ograničavaju ili gube ako netko nije u punom zajedništvu Crkve ili otpadne od Crkve, ako bude kažnjen nekom kaznom koja za sobom povlači smanjenje ili gubitak određenih prava, ili nameće posebne obaveze.

Kad se govori o pravnoj osobnosti, kako u društvu tako i u Crkvi, da se izbjegne nejasnoća, treba razlikovati samu radikalnu sposobnost za neko pravo od izvršavanja ili korištenja toga prava.

Osobine i okolnosti koje utječu na služenje pravima i na ispunjavanje obveza u Crkvi

Nakon što je u *Zakoniku* izražen načelan stav o stjecanju pravne osobnosti krštenjem, a koje krštenik ne može nikada u životu biti lišen potpuno, kao što ni krsni biljeg nikada ne može biti izbrisan, navode se neke objektivne okolnosti koje su vezane uz krštenu osobu i koje mogu utjecati na služenje nekim pravom ili na izvršavanje nekih dužnosti.

Zakonik pravi razliku među krštenicima prema dobi, pa ih dijeli na punoljetne, koje su navršile 18 godina, i koje mogu u potpunosti vršiti svoja prava, i maloljetne, ispod te dobi, koje u vršenju svojih prava ostaju podložne vlasti roditelja ili skrbnika, izuzev u onome u čemu božanski zakon ili kanonsko pravo izuzima maloljetne osobe ispod njihove vlasti; a među maloljetnima razlikuje djecu prije navršene sedme godine, koja nisu još došla do dovoljne uporabe razuma, pa stoga nisu odgovorna za svoje vlastite čine i ne podliježu obvezama koje nameće crkveni zakon, i mlade iznad sedme godine, za koje se drži da imaju dovoljnu uporabu razuma i da ih obvezuju crkveni zakoni, osim kada se za određene obveze traži viša dob (usp.: *kan. 97, § 1-2* i *98, § 1-2*).

Korištenje nekih prava i ispunjavanje određenih obveza vezano je uz prebivalište (mjesto stalnog stanovanja) i boravišta (mjesto privremenog stanovanja) u biskupiji i u župi, ili uz mjesto trenutnog boravka. *Zakonik* određuje i načine kako se stječe prebivalište i boravište, bilo biskupijsko bilo župsko. Ti načini su, za stjecanje prebivališta: boravljenje na području neke biskupije ili župe, spojeno s nakanom da se ondje ostane trajno, ili boravljenje koje je potrajalo punih pet godina; a za stjecanje boravišta: boravljenje na području neke biskupije ili župe, spojeno s nakanom da se ondje ostane tri mjeseca, ili boravljenje koje je stvarno potrajalo tri mjeseca (*kan. 102, § 1-3*).

Prebivalište ili boravište je za svakoga važno, jer time stječe svojeg župnika i mjesnog ordinarija (*kan. 107, § 1*), dok je za lutalice župnik i ordinarij onaj u mjestu u kojem lutalica trenutačno boravi (*kan. 107, § 2*).

Čovjek je individuum, pojedinac, ali je i svojim rođenjem i svojim cjelokupnim životom na različite načine i u različitoj mjeri vezan i oslonjen na nekoga drugog. Važno je u određenim slučajevima jesu li pojedine osobe koje sudjeluju u nekom zajedničkom poslu ili pravnom činu u odnosu ili povezane međusobno krvnim srodstvom i tazbinom. Zato je bilo potrebno da se odgovarajućim odredbama u kanonskom pravu precizira kako nastaje i kako se računa krvno srodstvo i tazbina.

Krvno srodstvo je krvna veza koja postoji između osoba koje potječu iz istoga korijena. Ta krvna veza nije jednaka za sve osobe, jer su neke rođene jedna iz druge, i među njima postoji krvno srodstvo u pravoj liniji ili lozi, a druge su rođene iz nekog zajedničkog korijena, bližeg ili daljeg, ali ne jedna iz druge, i među tim osobama postoji krvno srodstvo u pobočnoj liniji ili lozi. U pravoj liniji su, dakle, srodni oni koji se nalaze u nizu osoba rođenih jedna od druge, npr.: sin/kći i otac/majka; unuk/a i djed/baka; praunuk/a i pradjed/prabaka, itd.; a srodne su u pobočnoj liniji one osobe koje imaju

zajedničkog nekoga od predaka, npr.: brat i sestra (zajednički su im otac i majka), djeca od braće i sestara (zajednički su im djedovi i bake), njihova djeca (zajednički su im pradjedovi i prabaka), itd.

Udaljenost krvnog srodstva se računa prema stupnjevima ili koljenima (*kan. 108, § 1*). U pravoj liniji neke ili određene osobe su srodne o onom stupnju ili koljenu koliko između njih ima rađanja, odbivši korijen, tj. osobe ili osobu od koje je netko rođen (*kan. 108, § 2*), pa su prema tome: otac/majka i sin/kći krvno srodni u 1. stupnju prave linije; djed/baka i unuk/unuka su krvno srodni u 2. stupnju prave linije, itd. A u pobočnoj liniji ili lozi osobe su krvno srodne u onom stupnju ili koljenu koliko od njih prema zajedničkom korijenu ima rađanja u obje njihove linije ili loze, odbivši zajednički korijen, tj. pretka od kojeg su neke osobe rođene (*kan. 108, § 3*). Po tom računanju brat i sestra, ili dva brata, ili dvije sestre krvno su srodni u 2. stupnju pobočne linije; tetka i bratić/bratična, ujak i sestrić/sestrična, stric i sinovac/sinovica krvno su srodni u 3. stupnju pobočne linije; djeca od brata i sestre, od dva brata ili od dvije sestre krvno su srodni u 4. stupnju ili koljenu pobočne linije, itd.

Tazbina ili svojta veza je koja se uspostavlja valjanom ženidbom, i postoji između muža i ženinih krvnih srodnika te između žene i krvnih srodnika muževljevih (*kan. 109, § 1*). I tazbina može biti u pravoj i u pobočnoj liniji, zavisno od toga u kojoj je liniji srodan muž, odnosno žena sa svojom rodbinom. U kojoj se udaljenosti tazbine nalaze dvije osobe, računa se stupnjevima ili koljenima, i muž je u tazbini s rodbinom svoje žene u jednakoj liniji i stupnju u kojem je njegova žena u krvnom srodstvu sa svojom rodbinom, a žena je u tazbini s rodbinom muževom u liniji i u koljenu u kojem je muž u krvnom srodstvu sa svojom rodbinom (*kan. 109, § 2*).

Kanonsko pravo pridaje važnost ustanovi usvojenja, izvršenog prema odredbama građanskih zakona, tako da se usvojena djeca smatraju kao djeca onih koji su ih usvojili, što znači s jednakim kanonskim učincima kao da se radi o naravnoj djeci svojih roditelja (*kan. 110*).

Usvojenjem se uspostavlja odnos između usvojitelja i usvojenika koji se naziva zakonskim srodstvom.

Katolička crkva je po svojoj nauci i ustrojstvu u osnovi jedna i jedinstvena, ali se po bogoslužnom obredu i nekim osobitostima crkvene discipline razlikuje u rimokatoličku ili latinsku Crkvu, odnosno zapadnu, i u grkokatoličku ili Crkvu istočnog obreda. Crkva istočnog obreda se grana u više tzv. sjedinjenih istočnih Crkava različitog obreda, a to su: aleksandrijski, armenski, antiohijski, kaldejski i bizantski, koji se često naziva i grčki. Ovdje je vrijedno napomenuti da kod nas grkokatolici pripadaju bizantskom obredu, a da se u bogoslužju služe staroslavenskim jezikom.

Naprijed je rečeno da se krštenjem postaje pripadnikom Kristove Crkve. Ali krštenjem se postaje i članom neke od obrednih Crkava. Koje? Prema odredbi kanonskog prava, dijete koje se krsti pripada latinskoj ili rimokatoličkoj Crkvi ako su njegovi roditelji pripadnici te Crkve; ako oba roditelja ne pripadaju latinskoj Crkvi, dijete pripada latinskoj Crkvi ako se oba roditelja slože da se dijete krsti u toj Crkvi; a ako se roditelji u tome ne slože, dijete treba krstiti u onoj, i pribraja se onoj obrednoj Crkvi kojoj pripada otac djeteta (*kan. 111, § 1*). Kad se krštenje podjeljuje osobi koja je navršila 14 godina, ona sama može odabrati u kojoj će se obrednoj Crkvi krstiti, i toj Crkvi po krštenju pripada (*kan. 111, § 2*). Kanonsko pravo predviđa i mogućnost te način da se nakon krštenja promijeni obredna Crkva u kojoj je netko kršten i kojoj po krštenju pripada (*kan. 112*), ali o tom nije moguće ovdje opširnije govoriti.

Vidjet ćemo iz daljnjeg izlaganja, na konkretnim primjerima, od kolike je važnosti: je li netko navršio 7 godina ili nije; je li osoba punoljetna ili maloljetna; gdje ima prebivalište ili boravište; je li i u kakvoj je rodbinskoj ili tazbinskoj vezi s nekim drugim; kojem obredu unutar Crkve pripada, i sl.

Treće poglavlje

TEMELJNA JEDNAKOST I SLUŽITELJSKA ILI FUNKCIONALNA RAZLIKA MEĐU VJERNICIMA

Pritjelovljenje vjernika Kristu i njihovo dioništvo u Kristovoj službi

Zakonik kanonskog prava ovako sažima teološku nauku o identitetu vjernika kršćana i o njihovu položaju i službama ili zadaćama: Vjernici su oni koji su krštenjem pritjelovljeni Kristu, sazdani u Božji narod i zbog toga su, postavši na svoj način dionici Kristove svećeničke, proročke i kraljevske službe, pozvani da, svaki prema svojem položaju, vrše poslanje koje je Bog povjerio Crkvi da ga ispuni u svijetu (*kan. 204, § 1*).

Po božanskom ustanovljenju, Crkvu sačinjavaju dvije glavne skupine: obični vjernici, koji se nazivaju i laici, i posvećeni službenici, koji se u pravu nazivaju i klerici (*kan. 207, § 1*). Oba ta naziv su grčkog porijekla; prvi označuje narod i osobe koje su u Crkvi obilježene biljegom sakramenta krštenja, a drugi označuje krštene osobe koje su primile također sakrament svetog reda, barem đakonat. Među laicima i klericima ima vjernika koji se Bogu posvećuju na poseban način prihvaćanjem i obdržavanjem evanđeoskih savjeta čistoće, siromaštva i poslušnosti (*kan. 207, § 2*), i oni pripadaju redovničkim ili svjetovnim ustanovama posvećenog života, ili družbama apostolskog života.

U odredbi *Zakonika* koju sam na početku sažeto citirao skreće se, zapravo, pozornost na nauk – posebno Drugog vatikanskog sabora u Dogmatskoj konstituciji o Crkvi i u Dekretu o apostolatu laika – o krštenju kao temelju i bitnoj odrednici našeg povezivanja s Kristom i ucjepljenja u Krista; o Crkvi kao zajednici ljudi koju Bog čini svojom, i u kojoj i po kojoj se ostvaruje Božja volja i Božji planovi; o sudjelovanju svih vjernika u službi Krista kao svećenika, učitelja i vođe; o sveopćem poslanju na spašavanju svijeta koje je povjereno Crkvi i o odgovornosti koja leži na svakom vjerniku u izvršavanju toga poslanja.

Kristovu svećeničku, proročku i kraljevsku službu prvenstveno i na poseban način vrše posvećeni službenici, klerici, tj. biskupi kao nasljednici prvih Isusovih učenika, apostola, zatim prezbiteri i đakoni, kao njihovi suradnici i pomoćnici. Ali na svoj način u vršenju tih službi: svećeničke – časćenja Boga i posvećivanja samoga sebe i stvorenoga svijeta, proročke – navješćivanja i svjedočenja u svijetu božanskih istina i Božjih zakona, kraljevske – vršenja različitih crkvenih službi i zaduženja koja su usmjerena, i svode se na služenje Kristovom tijelu i njegovim udovima, imaju udjela i svi drugi vjernici, laici. O vršenju tih službi i zadaća u Crkvi i svijetu bit će više riječi kasnije. Ovdje valja samo naglasiti da *Zakonik* podcrtava dva temeljna načela koja na pravnom planu karakteriziraju crkveno ustrojstvo: načelo bitne jednakosti dostojanstva svih krštenika, i načelo različitosti djelovanja, i ta načela određuju pravni položaj osoba unutar kanonskog poretka.

Jednakost kršćana u dostojanstvu i u sudioništvu u poslanju Crkve

Suvremeni civilizirani svijet je već odavno dosegao svijest o urođenoj jednakosti svih ljudi u dostojanstvu i u temeljnim pravima, što je potvrđeno u *Općoj deklaraciji o pravima čovjeka* Generalne skupštine OUN-a. Novina je za Katoličku crkvu da se u sadašnjem

Zakoniku govori o jednakosti svih kršćana, pa se kaže da među njima postoji potpuna jednakost u pogledu njihova dostojanstva, utemeljenog na krštenju, po kojem se svi duhovno preporađaju u djecu Božju i postaju, kako smo već rekli, članovi Crkve kao novoga Božjeg naroda.

Osim te temeljne jednakosti u dostojanstvu, postoji među kršćanima jednakost i s obzirom na njihovu pozvanost na vršenje svećeničke, proročke i kraljevske službe u Crkvi i svijetu, s tim da svatko u izgradnji Kristova Tijela i u poslanju Crkve sudjeluje na sebi svojstven način i prema svojem životnom položaju i različitosti službe koju ima (*kan. 208*).

Načelo jednakosti među kršćanima u dostojanstvu i u djelovanju, preuzeto u *Zakonik* iz dogmatske konstitucije o Crkvi 2. vatikanskog sabora (LG, 32), dolazi kao uvod za niz kanona u kojima su naznačena osnovna prava i dužnosti svih kršćana. Da su određena prava zajednička svim kršćanima, proizlazi upravo iz toga što su jednaki u osobnom dostojanstvu djece Božje, koje se temelji na sakramentu krštenja; a da su im dužnosti u osnovi jednake, proizlazi iz toga što su svi jednako pozvani da šire Kraljevstvo Božje u svijetu i da pridonose rastu i životu Crkve.

Osnovna jednakost svih kršćana nije ipak u svakom pogledu potpuna. Ona se proteže na sve ono što je zajedničko vjernicima kao takvim, i što obilježava njihov status kršćana; a različitost među kršćanima dolazi od posebnog statusa ili staleža kleričkog, redovničkog ili laičkog, kojem netko pripada.

Različitost u pogledu položaja i službe koju netko u Crkvi obnaša

Makar da su svi kršćani jednaki u svom dostojanstvu djece Božje, i makar da svi sudjeluju u Kristovoj svećeničkoj, proročkoj i kraljevskoj službi, ne žive svi u jednakim uvjetima; ne posjeduju svi jednaku

osposobljenost i nisu svi jednako stručni i prikladni za vršenje bilo koje službe u Crkvi. Dakako da različite situacije, potrebe i uvjeti traže i odgovarajući pristup, različit način djelovanja i različita primjerena sredstva.

Ne mogu svi djelovati na isti način i ne stoje svima na raspolaganju jednaka sredstva. U tom pogledu drugačiji je način vršenja *općeg svećeništva* svih kršćana od vršenja *ministerijalnog svećeništva* onih koji su primili sveti svećenički red; drugačija su sredstva s kojim se služe jedni ili drugi; drugačija je i vlast koja je skopčana s različitim službama u Crkvi.

U bitnome, dakle, postoji jednakost među kršćanima. A postojeće razlike među laicima i klericima vezane su uz specifičan položaj i službu koju netko obnaša.

Četvrto poglavlje

OPĆE DUŽNOSTI I PRAVA SVIH PRIPADNIKA KATOLIČKE CRKVE I POSEBICE VJERNIKA LAIKA

Danas se vrlo mnogo govori o temeljnim ili osnovnim ljudskim pravima i građanskim slobodama. Ide se za tim da ih se spozna i definira, a zatim promiče i zaštiti. Pitanje ljudskih prava ključno je za razvitak i uspostavljanje demokratskog poretka u državama i u svijetu, i postaje predmetom i civilizacijskom baštinom kako brojnih međunarodnih dokumenata – od *Opće deklaracije o pravima čovjeka*, koju je 10. prosinca 1948. usvojila Generalna skupština Ujedinjenih naroda, do najnovijih povelja, konvencija i deklaracija o pravima različitih skupina osoba, donesenih na različitim forumima i od različitih tijela međunarodne zajednice, osobito za Europu od KESS-a, odnosno OSCE-a – tako i mnogih državnih ustava i nacionalnih zakonodavstava.

Dakako da je pitanje temeljnih ljudskih prava i građanskih sloboda od prvorazredne važnosti također za Katoličku crkvu i u Crkvi. Ona se i sama pridružuje svima drugima koji pokušavaju upotpuniti 'listu' tih prava i sloboda, i koji se zalažu oko njihove zaštite i poštivanja. Razumljivo je posebno zauzimanje Crkve za priznavanje, poštivanje i zaštitu tih prava i sloboda kad se radi o katoličkim vjernicima.

U zakonodavstvu Crkve se ne nabrajaju opća ljudska prava i slobode. Ali se u sadašnjem *Zakoniku*, po prvi put, nabrajaju prava, a

također i dužnosti, svih članova Crkve, bez obzira na njihovu podjelu na klerike, redovnike i laike, i navode se posebno prava običnih vjernika ili laika.

Ukratko ćemo ovdje prikazati opće dužnosti ili obveze i prava svih vjernika kršćana ili pripadnika Kristove Crkve.

Obveza čuvanja crkvenog zajedništva, obavljanja vjerničkih dužnosti i poslušnosti svetim pastirima

U zajednicu novog Božjeg naroda, Crkvu, potpuno su uključeni oni kršteni vjernici koji prihvaćaju i ispovijedaju cjelovitu kršćansku vjeru, primaju njezinu organizaciju i sva sredstva spasenja u njoj ustanovljena. U vidljivom ustrojstvu Crkve združuju se s Kristom, koji njom upravlja po vrhovnom svećeniku i biskupskom zboru, vezama ispovijedanja vjere, sakramenata i crkvene uprave. Tako uči Drugi vatikanski sabor u dogmatskoj konstituciji o Crkvi (LG 14), a kratko ponavlja crkveni *Zakonik kanonskog prava* (*kan. 205*).

Krist je predao apostolima i njihovim nasljednicima, papi i biskupima, vlast i zadaću da nauku koju je on objavio izlažu i tumače, i da njegovu Crkvu, kao zajednicu vjernika, vode i njom upravljaju. To istodobno znači i da pripadnici Crkve trebaju prihvaćati i ispovijedati nauku koju im ovlašteni pastiri i sveti službenici izlažu, i da se trebaju podložiti njihovoj vlasti upravljanja. To učenje Crkve ponavlja i Drugi vatikanski sabor u dogmatskoj konstituciji o Crkvi (LG 25 i 37), a sažima ga i *Zakonik* u odredbi koja glasi: Ono što sveti pastiri, budući da predstavljaju Krista, izjave kao učitelji vjere ili odrede kao upravitelji Crkve, to vjernici, svjesni svoje odgovornosti, treba da slijede s kršćanskom poslušnošću (*kan. 212, § 1*).

Crkva je potrebna ljudima, da u njoj i po njoj lakše i sigurnije postignu svoje spasenje. Ali je za postizanje spasenja potrebno postati članom Crkve, što se ostvaruje po sakramentu krštenja, te ostati u punom crkvenom zajedništvu. Puno zajedništvo s Crkvom iskazuje

se ispovijedanjem iste vjere ili nauka koji je Krist navijestio, primanjem i dioništvom u istim sredstvima milosti, sakramentima, koje je on ustanovio, i prihvaćanjem i podlaganjem crkvenoj vlasti koju je on na zemlji uspostavio da u njegovo ime upravlja Crkvom.

Dosljedno tome, zajedništvo s Crkvom, nakon krštenja i ulaska u Crkvu, kida se i povređuje bilo potpunim odbacivanjem istina kršćanske vjere ili otpadništvom, bilo odbacivanjem i nijekanjem nekih od kršćanskih istina ili krivovjerjem, bilo nepriznavanjem vlasti i uskraćivanjem podložnosti vrhovnom svećeniku Rimskom biskupu ili papi ili raskolništvom (*kan. 751*).

Nije dovoljno, dakle, samo krštenjem postati članom Crkve, nego je nužno također biti u punom crkvenom zajedništvu. *Zakonik* o tome određuje: Vjernici su obvezni, i svojim načinom djelovanja, uvijek čuvati zajedništvo s Crkvom (*kan. 209, § 1*); a za povredu toga zajedništva bilo otpadništvom od vjere ili apostazijom, bilo krivovjerjem ili herezom, bilo raskolništvom ili shizmom, predviđene su kaznene sankcije.

Kidanje crkvenog zajedništva se, dakako, ne svodi samo na otvoreno formalno i izričito nijekanje kršćanske vjere i vjerskih istina, božanskog ustanovljenja sakramenata i njihovih milosnih učinaka, te nepriznavanja vlasti upravljanja u Crkvi. Zajedništvo s Crkvom se potvrđuje i čuva, odnosno povređuje i kida načinom vjerskog života i djelovanjem.

Crkva pruža ljudima sredstva potrebna za njihovo spasenje. A oni koji postanu članovima Crkve, stječu u njoj određena prava, ali su vezani i određenim dužnostima. Neke dužnosti su zajedničke svim vjernicima, a neke su vezane uz posebni stalež i pripadnost određenoj kategoriji vjernika, npr. uz klerički, redovnički ili uz laički stalež; zatim se dužnosti odnose na opću Crkvu, čiji su članovi, i na mjesne Crkve kojima na osnovi prebivališta ili boravišta pripadaju. S obzirom na ispunjavanje tih dužnosti, *Zakonik* određuje: Neka vjernici s velikom brižljivošću obavljaju dužnosti koje imaju prema

Crkvi, i općoj i partikularnoj, kojoj prema pravnim propisima pripadaju (*kan. 209, § 2*).

Posebne dužnosti prema općoj Crkvi utvrđene su *Zakonikom kanonskog prava* i odredbama najviše crkvene vlasti, a prema partikularnim Crkvama dijelom su određene *Zakonikom*, a dijelom ih određuje mjerodavna mjesna crkvena vlast.

Obveza provođenja svetoga života i stalnog posvećivanja Crkve

Kršćani pritjelovljeni Kristu, koji time postaju udovi mističnog Kristova Tijela, Crkve, moraju se i kao pojedinci i kao zajednica suobličavati Kristu. I kao što je Krist svet, moraju i kršćani, njegovi učenici, težiti za svetošću i provoditi život u skladu s njegovom evanđeoskom naukom i božanskom voljom. Moralna je, ali i pravna obveza i dužnost svih vjernika upotrijebiti sve svoje snage u ostvarivanju osobne svetosti provođenjem kreposna života i pristupanjem izvorima milosti, sakramentima, koji već samim tim pridonose i posvećivanju cijele crkvene zajednice; dužni su obavljati čine koji su izravno usmjereni na posvećivanje Crkve i tome pridonose. *Zakonik* u tom smislu kaže: Svi vjernici moraju, prema svojem položaju, posvetiti svoje snage provođenju sveta života te promicanju rasta Crkve i njezina stalnog posvećivanja (*kan. 210*).

Nisu, ipak, svi vjernici pozvani na jednaku svetost, i nije jednaka obaveza, niti svi pridonose rastu i posvećivanju Crkve na isti način. Svatko provodi svet život prema svom položaju i u vlastitom staležu, a tako isto sudjeluje u promicanju rasta Crkve i njezina posvećivanja. Različit je, prema tome, posvećeni život običnih vjernika ili laika, a različit redovničkih osoba i klerika. Također je u promicanju rasta Crkve i njezina posvećivanja drukčija uloga vjernika, a drukčija svetih pastira ili crkvenih službenika koji predvode Crkvu; također je drukčiji i način kako to ostvaruju jedni, a kako drugi.

Dužnost i pravo sudjelovanja i suradnje svih kršćana u izgradnji Kristova Tijela – Crkve

Krist je osnovao Crkvu kao sakrament sveopćeg spasenja ili spasenja svega ljudskog roda. Naviještanje o putu i sredstvima spasenja, koje je Krist započeo, za što je ovlastio, i što je dao kao zadatak svojim prvim učenicima, apostolima, a s njih je to prešlo na apostolske nasljednike – biskupe, i njihove suradnike – prezbitere ili svećenike, postalo je sveopći poziv i poslanje.

Slijedom nauke Drugog vatikanskog sabora iz Dogmatske konstitucije o Crkvi i iz Dekreta o misijskoj djelatnosti Crkve, *Zakonik kanonskog prava* govori zasebno o zadaći evangelizacije i širenja božanske poruke spasenja koja je za cijelu Crkvu povjerena papi i biskupskom zboru, a za partikularne ili mjesne Crkve svakom biskupu pojedinačno (*kan. 756*), zatim u vlastitom okruženju prezbiterima i đakonima (*kan. 757*), članovima ustanova posvećenog života (*kan. 758*), kao i vjernicima laicima (*kan. 759*). Ali u nizu općih prava i dužnosti u Crkvi, *Zakonik* navodi također da svi Kristovi vjernici imaju dužnost i pravo nastojati da božanska poruka spasenja sve više i više dopire do svih ljudi svih vremena i svega svijeta (*kan. 211*).

Pravo i dužnost apostolskog djelovanja

Budući da među članovima Crkve, kako smo već ranije vidjeli, postoji jednakost s obzirom na dostojanstvo i djelovanje, i budući da su svi pozvani da sudjeluju u poslanju Crkve, *Zakonik* kaže da svatko od vjernika ima pravo i svojim pothvatima promicati ili podupirati apostolsko djelovanje, a ne samo onima koje usmjerava i nad kojim vrši nadzor crkvena hijerarhija, i to svatko prema svojem staležu i položaju (*kan. 216*).

Pod apostolskim djelovanjem na koje su pozvani svi vjernici podrazumijeva se: svako djelovanje koje je usmjereno u prvom redu

na to da se svijetu otkriva i prenosi Kristova radosna vijest i da im se posreduje njegova milost; zatim djela ljubavi i milosrđa, koja odražavaju Kristovu ljubav prema čovjeku i kojima se svjedoči pripadnost Kristu i raspoznaju njegovi učenici.

Vezano uz tu dužnost i pravo, *Zakonik* o vjernicima laicima kaže da su po sakramentima krštenja i potvrde određeni za vršenje apostolata u Crkvi, te da imaju opću obvezu i pravo, kako pojedinačno tako i povezani u društva, da rade na tome da svi ljudi upoznaju i prihvate božansku poruku spasenja, poglavito u onim okolnostima u kojima ne mogu djelovati biskupi ili svećenici, i u kojima samo preko vjernika laika ljudi mogu čuti evanđelje i upoznati Krista (*kan. 225, § 1*).

Dakako da će se laici uključivati, bilo u suradnji s posvećenim službenicima bilo samostalno, u apostolat koji svojom vlašću uređuje, usmjerava i nadzire hijerarhija, a vršit će i različite vidove i djela apostolata koja nisu pridržana samo svetim pastirima. Laici su na vršenje apostolata osobito obvezani u nedostatku svetih pastira, ili ako su oni u svom djelovanju onemogućeni.

Kao posebna dužnost laika i njihov specifičan apostolat navodi se obveza da svatko, prema svojem položaju i obazirući se na nauk koji izlaže crkveno učiteljstvo, evanđeoskim duhom prožima i usavršuje poredak vremenitih stvari, te da obavljanjem također svjetovnih poslova i zadaća svjedoči za Krista (*kan. 225, § 2*).

Laici, da bi živjeli po kršćanskom nauku, i da bi taj nauk i sami mogli navieštati i braniti, te da bi mogli vršiti djela apostolata koja su njima svojstvena, ili surađivati u apostolatu posvećenih službenika u Crkvi, imaju obvezu i pravo da nauče kršćanski nauk (*kan. 229, § 1*), zatim pravo pohađati predavanja i stjecati potpunije znanje u svetim znanostima koje se izučavaju na crkvenim učilištima, te na njima postizati akademske stupnjeve (*kan. 229, § 2*); a oni koji su stekli potrebnu izobrazbu, i imaju druga svojstva koja ih čine prikladnim, mogu od

mjerodavne crkvene vlasti dobiti odobrenje i da poučavaju u svetim znanostima (*kan. 229, § 3*).

Pravo vjernika na duhovnu pomoć i dužnost pastira da im je pružaju

Svim kršćanima, da bi mogli provoditi život dostojan djece Božje i Kristovih učenika, služe duhovna dobra i pomaže milost Božja. Duhovna dobra su, u prvom redu, objavljena Božja riječ, sadržana u Svetom pismu i predaji, i sakramenti, a oni su znakovi i sredstva kojima se izražava i jača vjera, iskazuje štovanje Bogu i ostvaruje posvećenje ljudi. *Zakonik* kaže da vjernici imaju pravo primati od svetih pastira pomoć iz duhovnih dobara Crkve, osobito iz Božje riječi i sakramenata (*kan. 213*).

Subjektivnom pravu svakog vjernika kršćanina na duhovna dobra odgovara dužnost duhovnih pastira i posvećenih službenika u Crkvi da naviještaju i tumače Božju riječ i da vjernicima kršćanima dijeli i posreduje duhovna dobra koja su Crkvi povjerena. Dakako da Božju riječ treba naviještati svakome i posvuda, ali nema svaki vjernik kršćanin apsolutno pravo na duhovna dobra, konkretnije da se sakramenti podjeljuju svakome na njegovo traženje ili prema njegovoj želji. Sakramente mogu tražiti, i sveti službenici u Crkvi mogu sakramente dijeliti samo onima koji ispunjavaju određene uvjete, odnosno koji su za sakramente pravo raspoloženi.

Pravo vjernika na vlastiti obred i duhovni život

Već smo vidjeli da unutar Katoličke crkve postoje dva osnovna obreda: rimokatolički i grkokatolički. Prema tome se i jedan dio Crkve naziva rimokatolička ili latinska, a drugi istočna ili grkokatolička Crkva. One imaju svoje posebne načine obavljanja bogoštovlja, vlastite zakone i disciplinu, i vlastite oblike duhovnoga života, ali su obje,

kako kaže Drugi vatikanski sabor u Dekretu o istočnim katoličkim Crkvama, jednake dostojanstvom (OE 3).

Vjernici koji pripadaju kojemgod od navedenih obreda i dijelova Kristove Crkve imaju pravo štovati Boga na način koji su odobrili mjerodavni zakoniti crkveni pastiri, i mogu slijediti oblik duhovnog života koji je svojstven tom crkvenom obredu i u skladu je s crkvenom naukom (*kan. 214*).

Dok se na izričit način proglašava pravo vjernika na vlastiti obred i oblik duhovnog života, neizravno se ukazuje na dužnost crkvenih pastira da im to omoguće. Na više mjesta u *Zakoniku* se određuje kako dijecezanski biskupi i drugi sveti službenici trebaju postupati da bi udovoljili toj svojoj dužnosti.

Pravo i sloboda teološkog istraživanja i objavljivanja

Svi vjernici, i klerici i laici, koji se bave izučavanjem svetih znanosti bilo samostalno ili na učilištima, imaju punu slobodu istraživanja i iznošenja vlastitog mišljenja i spoznaja u onome u čemu su stručnjaci, ali čuvajući pri tome dužno poštovanje prema crkvenom učiteljstvu (*kan. 218*). To poštovanje i podložnost crkvenom učiteljstvu tiče se poklada vjere, a to znači da nije slobodno ili dopušteno, protivno naučavanju tog učiteljstva, nijekati neku proglašenu vjersku istinu, ili proglašavati nešto vjerskom istinom mimo tog učiteljstva.

Pravo vjernika da svetim pastirima iznose svoje potrebe i vlastito mišljenje

Crkva nije demokratska zajednica, u kojoj bi vjernici, kao njezini članovi, imali ravnopravan udio u odlučivanju i upravljanju. Ona je hijerarhijski uređena zajednica, i cjelokupnu vlast u njoj imaju i vrše papa i opći sabor na razini cijele Crkve, a biskupi na razini mjesnih Crkava. Svi vjernici, međutim, mogu slobodno crkvenim pastirima

i nadležnoj crkvenoj vlasti iznositi svoje želje i potrebe, osobito duhovne (*kan. 212, § 2*). Razumljivo, to znači i da su crkveni pastiri i nadležna crkvena vlast dužni uzeti u razmatranje molbe koje im se upućuju, a udovoljit će im ako su opravdane i ukoliko je moguće.

Iako nemaju vlasti odlučivanja u Crkvi, vjernici o različitim pitanjima mogu imati svoje osobno mišljenje. Poštuje se u Crkvi sloboda misli, pa se kaže da vjernici, prema svome znanju, stručnosti i ugledu koji uživaju, imaju pravo, a nekad to može biti i njihova dužnost, da svetim pastirima iznesu svoje mišljenje o određenim stvarima koje su na dobrobit Crkve. Također svoje mišljenje mogu priopćiti i drugim vjernicima, ali tako da se ne povrijedi cjelovitost vjere i ćudoređa kao i poštovanje prema svetim pastirima, te pazeći na zajedničku korist i dostojanstvo osoba (*kan. 212, § 3*).

Glede vršenja prava na vlastito mišljenje, postavljene su određene granice. Tako nema slobode u iznošenju vlastitog mišljenja ako bi se njime povređivale istine vjere ili ćudorednost; iznošenje vlastitog mišljenja treba služiti općem dobru; kod iznošenja vlastitog mišljenja ne smije se povređivati dostojanstvo drugih osoba.

Pravo i sloboda udruživanja i zborovanja

Jedno od temeljnih ljudskih prava je i pravo na udruživanje, kako bi se lakše postigao neki cilj. To se pravo priznaje i vjernicima unutar Crkve. Slobodno im je osnivati i voditi društva za dobrotvorne ili nabožne ciljeve, ili za promicanje kršćanskog poziva u svijetu, te održavati sastanke radi zajedničkog postignuća tih ciljeva (*kan. 215*). Temelj toga prava je naravni, ukoliko je čovjek po svojoj naravi društveno biće, i nadnaravni, ukoliko je vjernicima udruživanje u neko društvo nužno ili barem korisno za vršenje poslanja koje je svim vjernicima u Crkvi zajedničko.

Pravo vjernika na udruživanje odnosi se na osnivanje tzv. privatnih vjerničkih društava. Njih vjernici osnivaju slobodnim odlučivanjem, i u odnosu na crkvenu vlast su u velikoj mjeri neovisna; podložni

su samo nadzoru mjerodavne crkvene vlasti, i ona se ima brinuti za čuvanje cjelovitosti vjere i ćudoređa, i da se u crkvenu stegu ne bi uvukla kakva zloupotreba (*kan. 305, § 1*).

U Crkvi postoje i javna vjernička društva, koja osniva zakonita crkvena vlast i kojoj su ta društva u svemu podložna, a imaju posebne ciljeve po svojoj naravi pridržane crkvenoj vlasti (*kan. 301, § 1*).

Pravo i dužnost kršćanskog odgajanja

Svi koji su krštenjem pritjelovljeni Kristu i učinjeni Božjim narodom i pripadnicima Crkve, dužni su provoditi dosljedan kršćanski život, tj. sukladan Kristovoj nauci i svom položaju preporođene Božje djece. A da bi kršćanski živjeli, u tom smislu trebaju biti formirani, odnosno poučeni i odgojeni. Odatle proizlazi da vjernici, budući da su krštenjem pozvani živjeti u skladu s evanđeoskom naukom, imaju pravo na kršćanski odgoj, kako bi se valjano pripravili da postignu zrelost ljudske osobe te ujedno da spoznaju otajstva spasenja i da žive po njima (*kan. 217*). Taj odgoj uključuje izgrađivanje zrele ljudske osobnosti, stjecanje potrebnog znanja iz kršćanskog nauka, usvajanje duhovnih vrednota i osposobljavanje za djela apostolata.

Pravu vjernika na kršćanski odgoj odgovara dužnost da im se takav odgoj pruža. U prvom redu dužnost je kršćanskih roditelja da se brinu za kršćanski odgoj svoje djece (*kan. 226, § 2*). To je i posebna zadaća Crkve, odnosno svetih pastira koji vrše različite dušobrižničke službe, te crkvenih odgojno-obrazovnih ustanova različitog stupnja koje su i utemeljene s tim ciljem. O tim zadaćama govori se u *Zakoniku* i posebno na više mjesta.

Pravo na zaštitu dobroga glasa i privatnosti

Svaki čovjek ili osoba ima pravo da se poštuje njegovo ljudsko dostojanstvo i osobna čast. Iz toga proizlazi etičko načelo da treba

čuvati dobar glas drugoga i poštivati tuđu intimu ili privatnost, a *Zakonik* određuje da nikome nije dopušteno nezakonito naškoditi dobrom glasu koji netko ima, niti povrijediti pravo bilo koje osobe da štiti svoju intimu i privatnost (*kan. 220*).

Pravo na zaštitu dobrog glasa nije apsolutno, i onomu tko je svojim nečasnim javnim ponašanjem sam povrijedio svoje ljudsko dostojanstvo i okaljao osobnu čast, on gubi pravo na zaštitu dobrog glasa, tako da se o izvršenju nekog zlodjela, ako to traži opće dobro, može obavijestiti koga treba, i na način koji je primjeren. Time bi, eventualno, netko mogao izgubiti dobar glas, ako ga još ima, ali se njegovu dobrom glasu ne bi naškodilo nezakonito, a štitilo bi se veće i opće dobro.

A što se tiče zaštite privatnosti i sfere nečije intimnosti, to pravo je apsolutno nepovredivo, i nije nikada dopušteno iznositi i širiti glas o stanju i činima iz nečijeg sasvim privatnog života.

Pravo vjernika laika na slobodu u zemaljskim ili vremenitim stvarima

Već smo vidjeli da se laici u vršenju apostolata trebaju zauzimati za prožimanje i usavršavanje poretka vremenitih stvari evanđeoskim duhom. Vjernici, članovi Crkve su i članovi društvene zajednice ili države, i kao takvi trebaju se, zajedno s drugima, angažirati također na stvaranju pravednog društvenog uređenja i na promicanju općeg dobra.

U Pastoralnoj konstituciji Drugog vatikanskog sabora o Crkvi u suvremenom svijetu govori se o tome dosta opširno (GS 43), a saborsku nauku *Zakonik* sažima u odredbu po kojoj vjernici laici imaju pravo da im se u zemaljskim stvarima prizna ona sloboda koja pripada svim građanima; a vjernici laici, služeći se tom slobodom, trebaju se brinuti da svoje djelovanje prožmu evanđeoskim duhom, te da budu pozorni na nauk koji izlaže crkveno učiteljstvo, i da u otvorenim pitanjima ne iznose svoje mišljenje kao nauk Crkve (*kan. 227*).

Tom odredbom vjernicima laicima se od strane crkvene vlasti priznaje pravo na slobodno djelovanje u svjetovnim stvarima. Ali njom se, isto tako, želi istaknuti da i društvena vlast treba priznati i poštivati pravo laika kršćana da se aktivno i ravnopravno sa svima drugima angažiraju u cjelokupnom javnom životu vlastite društvene zajednice. Iako su vjernici laici u tom angažiranju i djelovanju neovisni od crkvene vlasti, trebaju ipak voditi računa posebno o socijalnom nauku crkvenog učiteljstva i o gledanju toga učiteljstva na postojeće i moguće društvene poretke i državna uređenja.

Dostupnost crkvenih službi laicima

U Crkvi, vezano za njezinu zadaću poučavanja, posvećivanja i upravljanja, postoje službe strogo kleričke, koje se mogu povjeravati i koje mogu vršiti samo oni koji su primili odgovarajući sveti red (đakonat, prezbiterat i biskupstvo); postoje također crkvene službe u širem smislu, među koje spadaju i one za koje nije potrebno imati vlast svetoga reda, pa ih mogu vršiti i laici. Jedan od najvidljivijih utjecaja nauka Drugog vatikanskog sabora na reformirano crkveno zakonodavstvo, sadržanog osobito u Dogmatskoj konstituciji o Crkvi (LG 30-38), pokazuje se u brojnim odredbama koje predviđaju suradnju laika s hijerarhijom u zadaćama poučavanja, posvećivanja i upravljanja u Crkvi, i omogućuju da se laici postavljaju na određene crkvene službe.

O tome *Zakonik* najprije određuje: Laici koji se nađu prikladnima sposobni su da ih sveti pastiri uzmu za one crkvene službe i zadaće koje mogu vršiti prema pravnim propisima (*kan. 228, § 1*). Radi se svakako o nekleričkim službama uz koje nije vezana vlast svetog reda i vlast upravljanja.

Ima u Crkvi više službi koje nisu strogo kleričke, na koje se, prema novom *Zakoniku,* mogu postaviti laici. A ima i nekih kleričkih službi upravljanja, u kojima laici mogu pružati pomoć i surađivati s crkvenim pastirima. O tome kanonska odredba glasi: Laici koji se

odlikuju potrebnim znanjem, razboritošću i čestitošću, prikladni su da kao stručnjaci ili savjetnici, i u vijećima prema pravnoj odredbi, pružaju pomoć crkvenim pastirima (*kan. 228, § 2*).

Uz te, opće odredbe, postoje i posebne koje predviđaju mogućnost da se laike muškarce, po propisanom bogoslužnom obredu, uzme u stalnu službu čitača i akolita; da i muškarci i ženske osobe mogu biti određeni da privremeno vrše službu čitača u bogoslužnim činima, zatim da u tim činima obavljaju službu tumača i pjevača te, ako i nisu čitači ili akoliti, da mogu obavljati službu riječi, predvoditi u bogoslužnim molitvama, krstiti i dijeliti svetu pričest (*kan. 230, § 1-3*). U nedostatku svećenika i đakona može ih se također postaviti da u župi pastoralno djeluju, izuzev u obavljanju čina za koje se traži sveti red (*kan. 517, § 2*), pa i da u ime Crkve prisustvuju sklapanju ženidbe (*kan. 1112, § 1-2*).

Pravo laika na doličnu plaću za službu u Crkvi

Laici kojima se povjeri neka služba u Crkvi, da navedem barem neke, npr.: vjeroučitelja, predavača ili nastavnika i profesora na crkvenim učilištima, kancelara i bilježnika u biskupijskoj kuriji, ekonoma i člana ekonomskog vijeća, crkvenog suca, promicatelja pravde i branitelja ženidbene veze na crkvenim sudištima, sakristana i orguljaša, ne moraju tu službu vršiti besplatno, i imaju pravo na doličnu plaću. Pravednost traži da se svakome dadne adekvatna naknada za rad i usluge koje nekome čini. To vrijedi i za službe u Crkvi.

Oni koji obavljaju neki posao ili vrše službu, zaslužuju odgovarajuću plaću, osim ako ih ne žele vršiti besplatno. U tom pogledu *Zakonik* određuje da laici imaju pravo na doličnu, svojem položaju prikladnu plaću, kojom će moći, uz obdržavanje propisa svjetovnog prava, dolično udovoljavati svojim potrebama i potrebama obitelji; isto tako, imaju pravo da im se na prikladan način zajamči socijalno i zdravstveno osiguranje (*kan. 231, § 2*).

Dakako, tome pravu laika odgovara obveza nadležne crkvene vlasti da se brine i osigura laicima da svoje pravo uistinu mogu i ostvarivati.

Dužnost materijalnog pomaganja Crkve i promicanja društvene pravde

Crkva je po svom cilju i sredstvima prvenstveno duhovna i vrhunaravna zajednica. Ali ona ima i drugotnih, vremenitih ciljeva, i potrebna su joj za ostvarivanje tih ciljeva materijalna sredstva. Ta joj sredstva služe za različite njezine aktivnosti i pothvate, za uzdržavanje onih koji u Crkvi obnašaju različite službe, te za pomoć i djela milosrđa onima koji su u potrebi. Do tih sredstava dolazi na dopuštene načine koji su uobičajeni i dostupni i drugima.

Crkva se u svojim potrebama oslanja posebno na dobrovoljne doprinose vjernika. Međutim, *Zakonik* navodi i da je obveza svih vjernika da pomažu Crkvi u njezinim potrebama, da bi imala što joj treba za bogoštovlje, za djela apostolata i dobrotvornosti i za dolično uzdržavanje službenika (*kan. 222, § 1*). Toj obvezi vjernici, a radi se jednako o svim članovima Crkve, klericima i laicima, mogu udovoljavati na različite načine, tako: davanjem priloga za određene namjene, darivanjem nekretnina i pokretnih dobara, oporučnom ostavštinom, i sl., koji ovise od slobodne odluke pojedinih vjernika. Ali davanja Crkvi mogu biti i obvezatna, proizlaziti naime iz odredaba crkvene vlasti o doprinosu vjernika prigodom ili za obavljanje određenih čina i za usluge administracijskog uredovanje.

Svojim doprinosima Crkvi vjernici podupiru njezinu karitativnu aktivnost i inicijative. Ali ih Crkva podsjeća i potiče, a *Zakonik* obvezuje, da se također i osobno zauzimaju za promicanje društvene pravde i da pomažu siromasima iz svojih dobara i prihoda (*kan. 222, § 2*).

Služenje vlastitim pravima i poštivanje prava drugih

Nije moguća, i ne bi mogla valjano funkcionirati nijedna zajednica, pa ni Crkva, u kojoj se prava njezinih članova ne bi i ostvarivala, ili u kojoj bi svatko tražio samo svoja prava, a ne bi vršio i dužnosti i ispunjavao obveze koje postoje. *Zakonik kanonskog prava*, stoga, određuje: U vršenju svojih prava vjernici i pojedinačno i okupljeni u društvima moraju voditi računa o zajedničkom dobru Crkve, o pravima drugih i o svojim dužnostima prema drugima (*kan. 223, § 1*). Znači da služenje pravima koja vjernici imaju, bilo da se radi o klericima ili laicima, ima i svoja ograničenja, a njih predstavljaju: opće dobro, zatim prava drugih, kao i dužnosti prema drugima.

Prava, na koja se u pređašnjoj odredbi misli, nisu samo opća ili svim vjernicima zajednička, nego još više posebna, koja nekomu pripadaju iz posebnog naslova. Isto tako ne misli se samo na opće dužnosti svih vjernika, nego i na posebne, koje na nekoga spadaju zbog službe na koju je u Crkvi postavljen ili koja mu je u Crkvi povjerena. O tim posebnim pravima i posebnim dužnostima bit će kasnije više govora.

Opće dobro je u nekim stvarima ispred pojedinačnih interesa i individualnih prava. Subjektivnom pravu jedne osobe da nešto čini ili propušta, posjeduje ili traži kao svoje, može se suprotstavljati jednako pravo neke druge osobe. Može netko imati, s jedne strane, pravo nešto učiniti, a s druge strane dužnost da to ne čini, ili pravo da nešto ne čini, i dužnost da to učini. Što u danom slučaju ima prednost ili veću snagu, posebno pravo jedne ili druge osobe, nečije pravo ili njegova dužnost, nije moguće riješiti jednom općom normom. Zato je u naprijed navedenoj odredbi *Zakonika* i kazano da vjernici, i pojedinačno i okupljeni u društvima, moraju voditi računa ne samo svatko o svom osobnom pravu i dobru, nego i o pravu i dobru opće i mjesne Crkve kojoj pripada; ne samo o svom pravu i dobru, nego i o pravu i dobru nekog drugog vjernika; i ne samo o svom pravu na nešto u Crkvi, nego i o svojoj dužnosti u nečemu i prema nekome u Crkvi. U krajnjoj liniji to znači da svaki vjernik mora biti

u stanju u određenim situacijama odreći se svoga individualnog i parcijalnog prava u korist prava svoje šire ili uže crkvene zajednice i radi postignuća ili zaštite nekog zajedničkog i općeg dobra; odreći se svoga subjektivnog prava u korist subjektivnog prava nekoga drugog; ispuniti dužnost i nešto učiniti, umjesto poslužiti se svojim pravom i od toga se suzdrži.

Navedena odredba je upravljena na svakog vjernika i označava kako vjernici sami trebaju uređivati svoje ponašanje u korištenju vlastitih prava i u ispunjavanju svojih dužnosti. Ali kako se u tom pogledu mogu lako događati odstupanja, postoji i odredba koja kaže da crkvenoj vlasti pripada da uredi, imajući na umu zajedničko dobro, vršenje prava koja su vlastita vjernicima (*kan. 223, § 2*).

Čovjek, pa tako i vjernik, sklon je tome da stvari tumači sebi u prilog. Zato je potrebno da postoji netko tko će voditi brigu, i tko će moći, kad je to potrebno, autoritativno prosuditi i odrediti što traži opće dobre Crkve; koje i čije je pravo jače; kada neko i nečije pravo mora ustupiti mjesto njegovoj dužnosti. Takva vlast i organi vlasti postoje na razini opće Crkve, kao i pojedinih mjesnih Crkava. Na njih, dakle, spada da se brinu kako bi svatko uživao prava koja mu pripadaju, bilo opća bilo posebna, i da ga drugi u tome ne ometa, te da se u ostvarivanju tih prava ima uvažavati zajedničko ili opće dobro vjernika i Crkve.

Pravna zaštita vjernika

Načelni stavovi i pozitivne odredbe o pravima vjernika u Crkvi ne bi imali potpune snage i učinka ako se ne bi predvidjela i osigurala također odgovarajuća efikasna sredstva za zaštitu i ostvarivanje vlastitih prava. A takvo sredstvo je, prema *Zakoniku*, mogućnost da vjernici na mjerodavnom crkvenom sudu traže ostvarivanje ili zaštitu vlastitih prava, i da, prema pravnim normama, ta prava na sudu brane (*kan. 221, § 1*).

Vjernici se zaštićuju i time što, ako ih mjerodavna vlast pozove na sud, trebaju biti suđeni prema propisima prava koje treba primjenjivati pravično (*kan. 221, § 2*). Konačno, ako vjernici u nečemu pogriješe, ne mogu biti samovoljno kažnjavani kanonskim kaznama, nego samo uz obdržavanje zakonskih odredaba (*kan. 221, § 3*), bilo u pogledu samog vođenja kaznenog postupka, bilo u pogledu vrste i težine kazne.

Govorit ćemo u daljnjem izlaganju i o nekim posebnim vjerničkim pravima i dužnostima u Crkvi, te kako se određena prava i dužnosti imaju provoditi u djelo.

Peto poglavlje
VJERNIČKA DRUŠTVA ILI UDRUGE

Crkva od samoga svog početka postoji i djeluje kao sveopća zajednica Božjega naroda, kao društvo religiozne i duhovne naravi i svrhunaravnog karaktera. U okviru Crkve, zajednice svih krštenih vjernika, formirale su se i postoje manje strukturalne zajednice, partikularne ili mjesne Crkve, biskupije i župe. A uz njih nastajala su kroz povijest različita vjernička društva, udruge, organizacije, sa zasebnim vlastitim svrhama, ciljevima i zadacima. Takvih društava i organizacija bilo je i na ovim prostorima, ali su u bivšoj državi zabranjivana, i nestalo ih je. Sada, kad su društveno-političke prilike promijenjene, takva društva i udruge ponovno nastaju.

Moglo bi se dosta toga reći o potrebi i važnosti vjerničkih društava i o njihovoj ulozi u vršenju poslanja Crkve. O tome ovdje neće biti govora, nego ću, u najkraćim crtama, prikazati što o osnivanju i postojanju vjerničkih društava u Crkvi određuje sadašnji *Zakonik kanonskog prava*.

Pravo vjernika na udruživanje

Polazeći od toga da pravo udruživanja i zbora spada među temeljna ljudska prava, i vjernici u Crkvi mogu slobodno osnivati i voditi društva za nabožne i dobrotvorne svrhe i za promicanje kršćanskog poziva u svijetu (*kan. 215*). Kad govori općenito o vjerničkim društvima, *Zakonik* ističe kako u Crkvi postoje društva, različita od

ustanova posvećenog života (redovničkih i svjetovnih) i družba apostolskog života, u kojima vjernici zajedničkim djelovanjem teže njegovanju savršenijeg života, promicanju javnog bogoštovlja i vršenju djela pobožnosti, širenju kršćanskog nauka i pothvatima evangelizacije, djelima dobrotvornosti, te prožimanja vremenitog reda kršćanskim duhom. (*kan. 298, § 1*). Vjernike se potiče da cijene takva društva (*kan. 327*), te da se učlanjuju osobito u ona društva koja je mjerodavna crkvena vlast ili osnovala, ili pohvalila, ili preporučila (*kan. 298, § 2*).

Osnivanje i vrste vjerničkih društava

Vjernici mogu svojim dogovorom samostalno odlučivati i slobodno osnivati društva da bi postizali neku od naprijed navedenih svrha, i takva društva se nazivaju privatnim (*kan. 299, § 1 i 2*). Neka društva ipak vjernici ne mogu osnivati samoinicijativno, nego ih može osnovati samo mjerodavna crkvena vlast, a to su društva koja bi imala za cilj ili svrhu prenošenje kršćanskog nauka u ime Crkve, ili promicanje javnog bogoštovlja, ili neku drugu svrhu čije je ostvarivanje po svojoj naravi pridržano crkvenoj vlasti. Crkvena vlast može osnivati vjernička društva i radi postizanja druge koje duhovne svrhe (*kan. 301, § 1* i *3*). Društvo koje svojom odlukom osnuje crkvena vlast naziva se javnim vjerničkim društvom (*kan. 116, § 1* i *301, § 3*).

Naziv društva se odabire u skladu s njegovom svrhom (*kan. 304, § 2*), ali ne može nositi naziva 'katoličko' ako ne dobije pristanka mjerodavne crkvene vlasti (*kan. 300*).

Vjerničko društvo može biti osnovano unutar neke biskupije (biskupijsko), biskupske konferencije (nacionalno), i za neko šire područje ili za cijelu Crkvu (međunarodno). Dijecezanski biskup je mjerodavan za osnivanje javnog biskupijskog društva; za nacionalno javno vjerničko društvo mjerodavna je dotična biskupska konferencija; a za osnivanje međunarodnog javnog vjerničkog društva mjerodavna vlast je Sveta Stolica (*kan. 312, § 1*).

Statuti i pravni status vjerničkih društava

Svako vjerničko društvo, bilo javno bilo privatno, mora imati svoj statut u kojem trebaju biti naznačeni svrha ili zadatak društva, mjesto njegova sjedišta ili uprave, tijela i način upravljanja, način i uvjeti učlanjivanja, te način i sredstva ostvarivanja svrhe ili djelovanja (*kan. 304, § 1*). Ako se radi o javnom vjerničkom društvu, njegov statut, kao i svaku promjenu, treba odobriti crkvena vlast koja je osnovala društvo (*kan. 314*). Da bi u Crkvi bilo priznato neko privatno vjerničko društvo, njegov statut treba crkvena vlast pregledati (*kan. 299, § 3*).

Vjernička društva mogu imati pravnu osobnost ili biti subjekti prava u Crkvi, ali i ne moraju. Javna društva, kao i udružba više javnih društava, samom odlukom mjerodavne crkvene vlasti o njihovu osnivanju ili ustanovljenju uspostavljaju se kao pravne osobe, sposobne da budu nosioci prava i obveza u Crkvi (*kan. 313;* usp. *kan. 114, § 1*). Privatna vjernička društva nemaju pravne osobnosti po samom utemeljenju, i kao takve nisu subjekt obveza i prava. Mogu, ipak, pravnu osobnost dobiti izričitom odlukom mjerodavne crkvene vlasti (*kan.116, § 2*). Za davanje pravne osobnosti biskupijskom privatnom vjerničkom društvu mjerodavan je dijecezanski biskup; nacionalnom privatnom vjerničkom društvu pravnu osobnost daje biskupska konferencija; a međunarodnom privatnom društvo pravnu osobnost daje Sveta Stolica (*kan. 322, § 1*). Nijedno privatno vjerničko društvo ne može steći pravnu osobnost ukoliko mjerodavna crkvena vlast ne odobri (nije dovoljno da samo pregleda) njegov statut, s tim da samo pregledavanje ili odobrenje statuta, bez izričite odluke da se društvu podjeljuje pravna osobnost, ne mijenja pravnu narav dotičnog društva (*kan. 117* i *322, § 2*).

Podložnost vjerničkih društava nadzoru crkvene vlasti

Sva vjernička društva, i javna i privatna, podložna su nadzoru mjerodavne crkvene vlasti, a to je dijecezanski biskup za biskupijska

društva, biskupska konferencija za nacionalna društva, a Sveta Stolica za međunarodna vjernička društva. Ta vlast ima dužnost i pravo da, prema odredbi prava i statuta, nadgleda dotična društva, pazi da se u njima čuva cjelovitost vjere i ćudoređa, te da se u crkvenu stegu ne bi uvukle kakve zloporabe (*kan. 305, § 1* i *323, § 1*). Mjerodavnoj crkvenoj vlasti također pripada, poštujući vlastitu samostalnost privatnih društava, bdjeti i brinuti se da se izbjegne rasipanje snaga i da se vršenje apostolata usmjeri na zajedničko dobro (*kan. 323, § 2*).

Samostalnost u donošenju odredaba i u upravljanju vremenitim dobrima

Zakonito osnovana vjernička društva, bilo javna bilo privatna, mogu, sukladno pravu i statutima, donositi odredbe koje se tiču samog društva, održavanja sastanaka, biranja ili postavljanja voditelja i drugih dužnosnika i upravitelja vremenitih dobara (*kan. 309*).

Ukoliko nije određeno nešto drugo, javno vjerničko društvo upravlja svojim vremenitim dobrima pod višim vodstvom crkvene vlasti mjerodavne za osnivanje društva (*kan. 319, § 1*). Privatna vjernička društva slobodno upravljaju imovinom koju posjeduju prema propisima vlastitih statuta, a pravo je mjerodavne vlasti da nadgleda upotrebljavaju li se dobra za svrhe društva, ili za nabožne svrhe u koje su im možda darovana (*kan. 325, § 1-2*).

Ukidanje vjerničkih društava

Javna vjernička društva može ukinuti ista crkvena vlast koja ih je i osnovala, a također i vlast viša od nje (*kan. 320, § 1-2*). Privatna vjernička društva prestaju postojati nestankom članova, a mogu biti ukinuta i odlukom samog društva, na način predviđen njegovim statutom. Može ih ukinuti i mjerodavna crkvena vlast, ako je njegovo djelovanje postalo štetno za Crkvu, za njezino naučavanje i stegu, ili ako je na sablazan vjernicima (*kan. 326, § 1*).

Kod nas postoje razna vjernička društva, udruge i organizacije, ali je veliko pitanje koje su od njih formalno i zakonito ustanovljene. Moralo bi se, u svjetlu važećih kanonskih propisa, provesti ispitivanje o svakom društvu koje pretendira da bude vjerničko i u Crkvi priznato, te poduzeti što je nužno da se osigura zakonitost postojanja i djelovanja tih društava, posebno onih koja žele da imaju, i da im se prizna pravna osobnost, koja bi imala učinak također na građanskom području.

Šesto poglavlje

SUDJELOVANJE LAIKA U VRŠENJU CRKVENE VLASTI I CRKVENIH SLUŽBI

Isus Krist je apostole i druge učenike odabrao i ovlastio za naviještanje evanđelja i za posvećivanje Božjeg naroda, a dao im je i vlast upravljanja Božjim narodom i njegovom Crkvom. Ta zadaća i odgovarajuća vlast je prešla i na njihove nasljednike – biskupe, na čelu s papom, te dijelom na prezbitere i đakone. U *Zakoniku kanonskog prava* se kaže da su za vlast upravljanja, koja u Crkvi postoji po božanskom utemeljenju i naziva se također vlast jurisdikcije, sposobni, po odredbi pravnih propisa, oni koji su obilježeni svetim redom (*kan. 129, § 1*). Također se određuje da samo klerici mogu dobiti službe za čije vršenje je potrebna vlast reda ili vlast crkvenog upravljanja (*kan. 274, § 1*). Međutim, kako su i laicima dostupne u Crkvi određene službe poučavanja i posvećivanja, tako im se mogu povjeravati i neke administrativne službe, kao i službe na području izvršne i sudbene vlasti.

Laici u službama za koje nije potrebna vlast svetog reda niti crkvena vlast upravljanja

O podjeljivanju crkvenih službi općenito, a to je svaka zadaća trajno ustanovljena bilo božanskom bilo crkvenom uredbom, koja se vrši u duhovnu svrhu (usp. *kan. 145, § 1*) *Zakonik* kaže za laike koji se nađu sposobnima da su prikladni da ih posvećeni pastiri uzmu za

one crkvene službe i zadaće koje mogu vršiti prema pravnim propisima (*kan. 228, § 1*).

Nema tako nikakve smetnje, dapače, da obični vjernici, muškarci i ženske osobe, vrše u crkvama službu sakristana, orguljaša i zborovođe; da vode humanitarno-karitativne ustanove ili da rukovode crkvenim mass-medijima (tisak, radio, televizija), i da u tim ustanovama rade. Tako se u biskupskoj kuriji može laicima povjeriti služba kancelara, na kojeg spada primanje i čuvanje dopisa upućenih biskupskom ordinarijatu, zatim briga da se na njih odgovori, te da se sastave i otpreme potrebni spisi kurije (*kan. 482, § 1*); zatim služba bilježnika, čija je dužnost pisanje različitih spisa i isprava, kao i vjerno bilježenje, prema odredbi zakona, svega što se u određenim situacijama ili u pogledu određenih čina događa, te izdavanje spisa ili isprava onima koji ih zakonito traže, i potvrđivanje da se prijepisi određenih isprava slažu s izvornikom (*kan. 483, § 1* i *kan. 484*).

Kancelara i bilježnika imenuje dijecezanski biskup, a moraju biti na dobru glasu i besprijekorni (*kan. 483, § 2*).

Svaka biskupija treba imati ekonoma, kojeg imenuje dijecezanski biskup, a čija je zadaća, pod vlašću biskupa, brinuti se o biskupijskim vremenitim dobrima. Služba ekonoma se može povjeriti laicima, muškarcima i ženama, samo se traži se da budu stručni u ekonomiji i da se nadasve odlikuju poštenjem (*kan. 494, § 1*).

Prema odredbi *Zakoniku,* laici koji se odlikuju potrebnim znanjem, razboritošću i čestitošću prikladni su da kao stručnjaci ili savjetnici, ili kao članovi određenih vijeća, prema pravnoj odredbi, pomažu crkvenim pastirima (*kan. 228, § 2*). Pastiri Crkve mogu i trebaju pitati mišljenje laika u stvarima osobito vremenitog reda, u kojima su oni stručni.

Laici u ekonomskim i pastoralnim vijećima

Pastiri duša se u svom pastoralnom djelovanju i u upravljanju vremenitim dobrima služe pomoću i suradnjom vjernika, muških

i ženskih. Uz neformalne oblike suradnje i pomoći, postoje i oblici predviđeni i određeni crkvenim pravom.

Zakonik posebno govori o članstvu laika u biskupijskom ekonomskom vijeće (*kan. 492, § 1*) i župskom ekonomskom vijeće (*kan. 537*), zatim o biskupijskom pastoralnom vijeću (*kan. 512, § 1*) i župskom pastoralnom vijeću (*kan. 536, § 1*), u kojima se s klericima nalaze i laici, nekada u većini.

a) Biskupijsko i župsko pastoralno vijeće

Dušobrižničku službu u Crkvi vrše posvećeni služitelji, ali u tome svoju pomoć, na razini bilo biskupija bilo župa, pružaju i drugi vjernici, laici. Oni mogu pomoći u programiranju i organiziranja dušobrižništva osobito putem tzv. pastoralnih vijeća. Osnivanje tih vijeća u svakoj biskupiji preporučio je Drugi vatikanski sabor u Dekretu o pastirskoj službi biskupa (CD 27), a prema novom *Zakoniku kanonskog prava* ta su vijeća obavezna (*kan. 511*).

Biskupijsko pastoralno vijeće se sastoji od klerika, članova ustanova posvećenog života i osobito od laika, muških i ženskih, izabranih na način kako odredi dijecezanski biskup, ili od njega imenovanih. Članovi tih vijeća se trebaju odlikovati čvrstom vjerom, dobrim ponašanjem i razboritošću, a trebaju biti tako odabrani da se u njima ogleda cijeli Božji narod koji tvori biskupiju, kako u pogledu različitih krajeva tako i socijalnih položaja i zanimanja, kao i udjela kojeg imaju u apostolatu (*kan. 512, § 1-3*).

Zadaća je biskupijskog pastoralnog vijeća, koje ima samo savjetodavni glas, da pod biskupskom vlašću istražuje i prosuđuje ono što se odnosi na pastoralni rad u biskupiji te da o tome predlaže praktične zaključke (*kan. 511* i *514*).

Zakonik predviđa mogućnost osnivanja također župskih pastoralnih vijeća, sa župnikom na čelu, čija bi zadaća bila da pomažu u unapređivanju pastoralne djelatnosti u župama. Odluku o prikladnosti

osnivanja pastoralnih župskih vijeća donosi dijecezanski biskup. U župsko pastoralno vijeće, koje ima samo savjetodavni glas, ulazili bi vjernici odabrani prema odredbi dijecezanskog biskupa te svi oni koji snagom svoje službe sudjeluju u pastoralnoj brizi za župu (*kan. 536, § 1-2*).

b) Biskupijsko i župsko ekonomsko vijeće

U svrhu boljeg upravljanja biskupijskim vremenitim dobrima, u svakoj biskupiji treba postojati ekonomsko vijeće kojemu predsjeda biskup ili koga on ovlasti. Ta se vijeća sastoje od barem troje vjernika, imenovanih od biskupa, a trebaju biti stručni u ekonomiji kao i u svjetovnom pravu, i odlikovati se poštenjem (*kan. 492, § 1*).

Zadaća ekonomskog vijeća je da, sukladno normama općeg prava i odredbama donesenim od dijecezanskog biskupa, pomaže općenito biskupu i ekonomu u upravljanju vremenitim dobrima, a posebno da svake godine, prema uputama dijecezanskog biskupa, pripravi predračun primitaka i izdataka koji se predviđaju za sveukupno upravljanje biskupijom u idućoj godini, kao i da, pošto završi godina, potvrdi račun ostvarenih primitaka i izdataka (*kan. 493*).

Ekonomsko vijeće treba postojati i u svakoj župi da župniku pomaže u upravljanju župnim vremenitim dobrima. Osim prema općem pravu, župno ekonomsko vijeće se ravna i prema odredbama posebnog statuta donesenog od dijecezanskog biskupa. Članove toga vijeća čine vjernici odabrani ili određeni prema tom statutu (*kan. 537*).

Pri biskupskim ordinarijatima mogu postojati i različita druga vijeća, odbori i povjerenstva, npr. za svetu glazbu, crkvenu umjetnost i graditeljstvo, za ekumenizam i međureligijski dijalog, za misije, socijalnu i karitativnu skrb, za mlade, obitelj, pa i posebno vijeće za laike. U njima važno mjesto imaju laici, a često se ona i sastoje pretežno od laika, muškaraca i žena.

Običnim vjernicima, s mogućnošću savjetodavnog glasa, otvoren je pristup i na crkvene sabore, opće (*kan. 339, § 2*) i partikularne ili krajevne (*kan. 443, § 4*), i na biskupijske sinode (*kan. 463, § 1, 5º* i *§ 2*).

I kad formalno nisu članovi naprijed navedenih vijeća ili odbora, odnosno sudionici na crkvenim saborima i sinodama, laici mogu utjecati na odluke i zbivanja u Crkvi. U Dekretu o službi i životu prezbitera Drugog vatikanskog sabora naglašava se kako prezbiteri (svećenici) treba da rado slušaju laike i da njihove želje bratski ocjenjuju, priznajući njihovo iskustvo i mjerodavnost na različitim područjima ljudske djelatnosti, da bi tako mogli zajednički s njima razabirati znakove vremena (PO 9,2).

Kako smo već ranije vidjeli, *Zakonik* proglašava pravo laika, a nekada i dužnost, da pastirima iznesu svoje mišljenje i prijedloge za dobro Crkve (*kan. 212, § 2* i *3*). A također izričito napominje da se može od laika, i kad i nisu članovi nekog crkvenog vijeća, zatražiti mišljenje o kandidatima za imenovanje dijecezanskih biskupa ili biskupa koadjutora (*kan. 377, § 3*), ili za postavljanje župnika u nekoj župi (*kan. 524*).

Službe izvršne vlasti i dušobrižništva dostupne laicima

Laici mogu biti postavljeni da samostalno ili skupa s klericima ili svetim službenicima vrše neke službe koje spadaju na vlast upravljanja, bilo izvršnu ili sudbenu.

U redovničkim ustanovama, koje nisu kleričke, službu unutarnjih poglavara vrše članovi i članice tih ustanova, dakle neklerici (*kan. 623*). Ravnatelji i drugi službenici javnih udruga vjernika, tj. onih koje je osnovala crkvena vlast (*kan. 301, § 1-2* i *kan. 312*) uzimaju se između članova tih udruga, a mjerodavna crkvena vlast ih potvrđuje (*kan. 309* i *317, § 1* i *3*).

Općenito gledano, službe koje su povezane s cjelovitom brigom za duše, a za obavljanje koje se zahtijeva svećenički red, ne može se dati onome tko nije zaređen za svećenika (*kan. 150*).

Kada zbog manjka svećenika nije moguće za neku župu imenovati župnika, dijecezanski biskup može župu povjeriti đakonu ili drugoj kojoj osobi koja nema svećeničkog reda, ili skupini osoba (*kan. 517, § 2*), a te druge osobe mogu biti i obični vjernici, muški i ženske. *Zakonik* ne naznačuje koje bi konkretno zadaće u takvim situacijama spadale na đakona ili običnog vjernika, nego općenito kaže da im se može povjeriti sudjelovanje u pastoralnom djelovanju župe.

Koja bi zaduženja i poslove oni mogli obavljati, možemo dijelom izvesti iz odredbe *Zakonika* koju smo ranije već naveli, a prema kojoj, gdje potreba Crkve to traži, ako nema službenika, mogu i laici, iako nisu čitači ni akoliti, preuzeti neke njihove zadaće, pa se nabraja: obavljati službu riječi, predvoditi u bogoslužnim molitvama, krstiti, dijeliti svetu pričest prema pravnim propisima (*kan. 230, § 3*). Mogli bismo, najkraće, reći da mogu činiti sve potrebno što čini župnik, tj. što je nužno za ispravno ravnanje i održavanje župe, izuzev ono za što se nužno traži svećenički red. Mogli bi, uz već navedeno, propovijedati, držati vjersku pouku, dobiti ovlast za prisustvovanje sklapanju ženidaba, obavljati sahranu, upravljati vremenitim dobrima, pisati i čuvati župske matice i iz njih izdavati odgovarajuće isprave.

Službe sudbene vlasti koje laici mogu vršiti

Laici mogu na crkvenim sudovima vršiti više različitih službi. Tako:

- može ih se odrediti za preslušavatelje stranaka u parničnom istraživanju, a trebaju se isticati ćudoređem, razboritošću i učenošću (*kan. 1428, § 2*);
- ukoliko su prokušana života, mogu biti uzeti kao prisjednici da sucu budu savjetnici (*kan. 1424*);

- u parnicama koje presuđuje sudsko vijeće, jednog laika se može uzeti da bude član sudskog vijeća, a treba biti na dobru glasu i doktor ili barem magistar iz kanonskog prava (*kan. 1421, § 2* i *3*);
- na crkvenim sudovima mogu biti bilježnici, ako su na dobru glasu i besprijekorni (*kan. 483, § 2*);
- mogu biti promicatelji pravde i branitelji ženidbene veze, a trebaju biti na dobru glasu, doktori ili magistri kanonskog prava te prokušani u razboritosti i zauzetosti za pravednost (*kan. 1435*);
- mogu biti na crkvenim sudovima odvjetnici, a traži se da budu na dobru glasu, doktori kanonskog prava ili doista stručni u njemu (*kan. 1483*);
- mogu biti izabrani suci ili arbitri kad se, radi izbjegavanja sudske rasprave, pribjegava arbitraži ili nagodbi (*kan. 1713*).

Iz svega što je naprijed rečeno, vidljivo je da laicima ili običnim vjernicima pripada značajno mjesto i uloga u Crkvi, ne samo mjesnoj nego i općoj, i da je širok prostor za njihovo sudioništvo u svećeničkoj, proročkoj i pastirskoj ili kraljevskoj Kristovoj službi, odnosno za preuzimanje i obavljanje brojnih službi u zaduženja posvećivanja, poučavanja i upravljanja u Crkvi.

Sedmo poglavlje
VJERNICI U NAUČITELJSKOJ SLUŽBI CRKVE

Dužnost je svih ljudi da traže istinu o Bogu i o Božjem narodu – Crkvi, te da spoznatu istinu prihvate i po njoj žive. Tome odgovara i poslanje ili zadaća Crkve, da riječ Božju naviješta i da ljude u vjeri poučava.

Uvriježeno je shvaćanje da naučiteljska služba u Crkvi spada na hijerarhiju i svete pastire. Istina, i *Zakonik kanonskog prava* kaže da je naviještanje Božje riječi i evanđelja za svu Crkvu zadaća Rimskog prvosvećenika i biskupskog zbora (*kan. 756*); za partikularne Crkve to je zadaća biskupa kojima su pojedine mjesne Crkve povjerene, zatim prezbitera koji su biskupovi suradnici; tu dužnost osobito imaju župnici i drugi kojima je povjerena briga za duše (*kan. 757*). Međutim, u naučiteljskoj službi Crkve sudjeluju na svoj način svi članovi Crkve.

Laici u poslanju Crkve općenito

Drugi vatikanski sabor je jedan čitav dokument – Dekret o apostolatu laika, posvetio udjelu laika ili običnih vjernika u poslanju Crkve. U njemu se kaže da laici imaju aktivni udio u životu i djelatnosti Crkve, te da je u crkvenim zajednicama njihovo sudjelovanje toliko potrebito da bez njega ni apostolat pastira u većini slučajeva ne može postići svoj puni učinak (AA 10). Ponavljajući nauk Sabora, ili se na njega oslanjajući, a koji je osim u navedenom dokumentu

sadržan i razrađen također u Dogmatskoj konstituciji o Crkvi, koja ima jedno poglavlje o laicima (LG IV), zatim u Dekretu o pastirskoj službi biskupa (CD) i u Dekretu o misijskoj djelatnosti Crkve (AG), *Zakonik kanonskog prava* pridaje veliku važnost i otvara široke mogućnosti za sudjelovanje laika u apostolatu i cjelokupnom poslanju Crkve.

Već smo vidjeli kako *Zakonik* proglašava da svi kršćani trebaju pridonositi širenju božanske poruke spasenja, a za laike posebno određuje da je njihova obveza i pravo raditi na tome kako bi svi ljudi upoznali i prihvatili tu poruku (*kan. 211* i *kan. 225, § 1*). U pogledu navještanja evanđelja *Zakonik* za vjernike laike kaže da su, snagom krštenja i potvrde, svjedoci evanđeoske vijesti riječju i primjerom kršćanskog života, te da u posluživanju riječi mogu surađivati s biskupima i prezbiterima (*kan. 759*).

Život po evanđelju i naviještanje evanđelja riječju

Svjedočenje evanđelja temeljna je dužnost i pravo svih pripadnika Crkve, koji svoju snagu imaju u sakramentima krštenja i potvrde. Krštenjem naime čovjek biva ucijepljen u Crkvu i postaje, kako smo već vidjeli, subjektom prava i dužnosti u Crkvi (*kan. 96*); a sakrament potvrde savršenije krštene povezuje s Crkvom te ih jača i čvršće obvezuje da riječju i djelom budu Kristovi svjedoci i da šire i brane vjeru koju su primili (*kan. 879*).

Svjedočenje se vrši na dva međusobno povezana načina: riječima ili govorom, prema vlastitim mogućnostima i na način koji je nekome dostupan; te djelom ili primjerom vlastitoga života, koji mora biti sukladan evanđelju koje se navješćuje.

Jedan od posebnih načina naviještanja evanđelja je propovijedanje – govor u kojem se javno pred okupljenim narodom izlažu pitanja katoličke vjere i morala. Redovito propovijedi drže posvećeni službenici: biskupi, prezbiteri i đakoni, i to obično u crkvenim pro-

storima, ali i na otvorenim i javnim mjestima. Slobodno je i običnim vjernicima, koji se za to osjećaju sposobni, da na javnim mjestima i izvan svetog mjesta u svojim govorima naviještaju Božje evanđelje. No, ne mogu samoinicijativno propovijedati na svetim mjestima ako im se to ne dopusti, a dopušta mjerodavna crkvena vlast. *Zakonik* određuje da se laicima, prema propisima biskupske konferencije, može dopustiti propovijedanje u crkvi ili kapeli, ali ne i držanje homilije koja je dio samog bogoslužja. Takvo dopuštenje se ne daje nekome općenito, nego ako to u određenim okolnostima traži potreba ili u pojedinim slučajevima savjetuje korist (*kan. 766*). Biskupska konferencija treba odrediti koje su to okolnosti, koja je potreba ili pastoralna korist da se laicima dadne dopuštenje da propovijedaju u crkvi ili oratoriju, kakva se priprava ili osobine laika traže te tko dopuštenje treba dati.

U *Zakoniku* se kaže da je vlastita i teška dužnost pastira duša brinuti se za katehizaciju ili vjersku pouku kršćanskog naroda (*kan. 773*), te da je župnik snagom svoje službe dužan brinuti se za katehetsku izobrazbu odraslih, mladih i djece (*kan. 776*). Ipak, u toj važnoj zadaći neizostavnu ulogu imaju i obični vjernici. U svezi s vjerskom poukom istaknuto je da se briga za katehizaciju tiče svih članova Crkve, svakoga prema njegovu dijelu (*kan. 774, § 1*), a župnici da u brizi za katehetsku izobrazbu trebaju pozvati na suradnju vjernike laike, osobito stručno osposobljene vjeroučitelje ili katehete (*kan. 776* i *805*).

Laici mogu, s nalogom mjerodavne crkvene vlasti, biti predavači, nastavnici ili profesori bogoslovnih predmeta na katoličkim i crkvenim sveučilištima (*kan. 229, § 3*, i *kan. 812* i *818*).

Posebno se naglašava uloga i zadaća roditelja, čija je primarna dužnost i pravo da se brinu za vjerski i moralni kršćanski odgoj djece prema nauci Crkve (*kan. 226, § 2; 774, § 2* i *1136*). Trebaju se posebno pobrinuti da im djeca budu dobro poučena za primanje sakramenta potvrde (*kan. 890*) i svete pričesti (*kan. 914*). Tim

dužnostima obvezani su i oni koji roditelje zamjenjuju i kumovi djece (*kan. 872* i *892*).

U evangelizaciji, propovijedanju i vjerskoj pouci mogu jednako sudjelovati svi vjernici laici, i muškarci i žene. Vjerska pouka se posebno povjerava osposobljenim vjeroučiteljima, bilo običnim vjernicima, bilo članovima redovničkih ustanova (časnim sestrama), kojima mjesni ordinarij daje kanonsko poslanje da tu službu u ime Crkve vrše u školama i odgojno-obrazovnim ustanovama različitog usmjerenja i stupnja (*kan. 804* i *805*).

I. KATOLIČKI ODGOJ I OBRAZOVANJE

Crkva pridaje veliku važnost odgoju i obrazovanju općenito, a naročito kršćanskom, što se vidi i iz toga da je Drugi vatikanski sabor jedan svoj dokument – Deklaraciju o kršćanskom odgoju – posvetio tome pitanju. U njemu se, na samom početku, o općem pravu na odgoj, kaže: "Svi ljudi, bilo kojeg porijekla, položaja i dobi, imaju na temelju dostojanstva svoje osobe neotuđivo pravo na odgoj koji odgovara njihovu životnom cilju, osobnoj sposobnosti, razlici spolova, i koji je prilagođen domovinskoj kulturi i predajama, te je ujedno otvoren za bratsko partnerstvo s drugim narodima radi promicanja pravog jedinstva i mira na zemlji" (GE 1). A o odgoju kršćana i specifičnom kršćanskom vjerskom odgoju u istom dokumentu stoji: "Svi kršćani, budući da su preporođenjem iz vode i Duha Svetoga postali novo stvorenje te se nazivaju i jesu sinovi Božji, imaju pravo na kršćanski odgoj. On ide samo za tim da kršćani, dok se postepeno upućuju u spoznaju misterija spasenja, postaju svakim danom sve svjesniji dara vjere što su ga primili" (GE 2). *Zakonik kanonskog prava*, u sklopu odredaba koje se odnose na naučiteljsku službu Crkve, donosi više odredaba o katoličkom odgoju i obrazovanju.

Potreba odgoja općenito, i katoličkoga posebno

Svaki čovjek ima neotuđivo pravo na odgoj i obrazovanje, koji služe postupnom i skladnom razvoju njegovih fizičkih ili tjelesnih, moralnih ili ćudorednih i intelektualnih ili umnih darova i sposobnosti. Pravi odgoj ide za cjelovitim oblikovanjem ljudske osobe, usmjerenim prema njezinoj konačnoj svrsi ili životnom cilju i istodobno prema zajedničkom dobru zajednice ili društva kojega je čovjek član i u čijem će funkcioniranju, kao odrasla osoba sudjelovati. U tom smislu i vjernici katolici imaju pravo i potrebu odgoja sukladnog s katoličkom vjerom i ćudoređem, koji ih osposobljava za provođenje dosljednog kršćanskog života i za puno uključivanje i djelatno sudjelovanje u poslanju Crkve.

Temeljno pravo svakog vjernika katolika, da primi kršćanski katolički odgoj, o kojem je bilo riječi ranije, kad se govorilo općenito o temeljnim pravima vjernika, proizlazi iz prava čovjeka na primjerenu osobnu formaciju sukladnu njegovim vjerskim načelima i nazorima.

Odgovornost roditelja i pomoć Crkve u odgajanju

Sabor u već spomenutoj Deklaraciji o kršćanskom odgoju kaže: "Budući da roditelji daju djeci život, oni imaju vrlo tešku obavezu da ih odgajaju /…/. Odgojna uloga roditelja je takve važnosti da se teško može čim drugim zamijeniti" (GE 3). U skladu s tim i *Zakonik* određuje da su roditelji, ili oni koji ih zamjenjuju, prvi odgojitelji svoje djece (*kan. 793, § 1*). Njihovo je pravo-dužnost, prije bilo koga drugog, ili prije bilo koje ustanove, da odgajaju svoju djecu. To temeljno pravo roditelja je potvrđeno i u *Općoj deklaraciji o ljudskim pravima* OUN-a odredbom koja glasi: "Roditelji imaju prvenstveno pravo da biraju vrstu pouke koja će se davati njihovoj djeci." Druge osobe, kao i odgojno-obrazovne ustanove, makar bile i crkvene, mogu se smatrati pomagačima roditelja, a nikako ne mogu u odgoju roditelje posve nadomjestiti.

Ali jer su mogućnosti roditelja u odgajanju djece sužene i ograničene, bilo zbog nedovoljne njihove stručne osposobljenosti, bilo zbog manjka potrebnih sredstava za cjelovito odgajanje i stručno obrazovanje, njima je potrebna i imaju pravo tražiti pomoć šire zajednice. Katolički roditelji stoga imaju dužnost i pravo izabirati ona sredstva i ustanove pomoću kojih se, prema okolnostima mjesta, mogu prikladnije brinuti za katolički odgoj djece (*kan. 793, § 1*).

Dužnost i pravo odgoja, uz roditelje, na koje to prvenstveno spada, pripada Crkvi kojoj je Bog povjerio poslanje da pomaže ljudima, da bi mogli doći do punine kršćanskog života (*kan. 794, § 1*). Crkva pruža pomoć roditeljima u katoličkom odgajanju i obrazovanju osobito kroz vlastite škole, fakultete i druge visokoškolske ustanove bilo kojeg smjera, vrste i stupnja.

Pomoć civilnog društva u odgoju i obrazovanju

U odgajanju i izobrazbi mladih roditeljima je potrebna i pomoć civilnog društva. U tom smislu država, na koju spada da se brine za zajedničko vremenito dobro svih svojih građana, ima također stanovite dužnosti i prava. Državna vlast treba štiti i poštivati dužnosti i prava roditelja i onih koji imaju udjela u odgoju i obrazovanju, da se u tome ponašaju prema svom katoličkom uvjerenju (*kan. 797*).

Roditelji svoju djecu trebaju povjeravati onim školama u kojima je osiguran njihov katolički odgoj i izobrazba (*kan. 798*), i u izboru tih škola trebaju imati punu slobodu, a vjernici se moraju brinuti da društvena vlast, poštujući razdiobnu pravednost, i te škole zaštićuje i pomaže (*kan. 797*).

Kada nastojanja roditelja i drugih nisu dostatna, a poštujući njihove želje, država treba poduzimati i vlastite inicijative odgoja i osnivati za to potrebne škole i ustanove, u kojima će se, uz uvažavanje drugih posebnosti i uz udovoljavanje drugim potrebama pluralističkog društva, voditi računa također o vjerskim nazorima katolika uključenih u odgoj i obrazovanje u tim školama i o njihovim zahtjevima i potrebama religioznog karaktera. Vjernici, stoga, trebaju nastojati da državni zakoni koji uređuju odgoj i obrazovanje mladih omoguće i njihov vjerski i ćudoredni odgoj u školama, podudarno sa savješću roditelja (*kan. 799*), te da se u školskim programima predvidi i vjeronauk, i da katoličku djecu i mlade u vjeronauku poučavaju katolički vjeroučitelji koje imenuje ili potvrdi mjesni ordinarij (usp. *kan. 805*).

II. KATOLIČKE I CRKVENE ŠKOLE, NIŽE I SREDNJE, I VISOKA UČILIŠTA

Škole, općenito, imaju vrlo važno mjesto i ulogu u odgoju i obrazovanju ljudi. Drugi vatikanski sabor u Deklaraciji o kršćanskom odgoju o značenju škole kaže: "Ona (škola) snagom svoje misije neumorno ide za tim da izgrađuje intelektualne sposobnosti, razvija pravilno rasuđivanje, uvodi u kulturnu baštinu koja je primljena od prošlih generacija, razvija smisao za vrednote i sprema za profesionalni život. Među učenicima različitih sposobnosti i društvenog položaja škola uspostavlja prijateljski odnos i stvara raspoloživost za bolje međusobno razumijevanje" (GE 5). To je i razlog zašto *Zakonik kanonskog prava* potiče vjernike da veoma cijene škole koje su roditeljima glavna pomoć u vršenju njihove odgojiteljske dužnosti (*kan. 796, § 1*). Naglašava da roditelji trebaju imati punu slobodu u izboru škola (*kan. 797*), a svoju djecu trebaju povjeravati onim školama, bile one državne ili nekog drugog tipa, u kojima im je osiguran katolički odgoj, a ako to nije moguće, dužni su se pobrinuti da se njihovoj djeci potreban katolički odgoj osigura izvan škole (*kan. 798*).

Pouka i odgoj u katoličkim školama

Crkva ističe svoje pravo – osobito kad su državne i druge škole takve da u njima nije moguć katolički odgoj i obrazovanje – da osniva vlastite, katoličke škole bilo kojeg smjera, vrste i stupnja (*kan. 800, § 1*). Te škole idu za tim da formiraju uzorne osobe, sposobne da dadnu svoj puni doprinos također za izgradnju ispravnog i uređenog građanskog društva. Odgoj i izobrazba u njima trebaju biti takvi da djeci i mladeži pruže mogućnost: da skladno razvijaju vlastite osobne darove i sposobnosti, kako intelektualne i moralne, tako i fizičke; da stječu sve savršeniji osjećaj odgovornost, tako da se mognu suočiti sa životom odvažno i uravnoteženo; da nauče ispravno se služiti slobodom, prepoznajući i poštujući također prava i dužnosti drugih; i da se pripreme za djelotvorno sudjelovanje u društvenom životu, kako

bi se mogli uključiti u različite sfere ljudskog suživljenja i doprinositi porastu općeg dobra.

Razumljivo da se kod formiranja cjelovite ljudske osobe ne može ne obazirati na kršćansko poimanje života, koje uključuje određenu skalu vrednota u koje se vjeruje i prema kojima se živi i djeluje. Stoga se pod katoličkim školama podrazumijevaju one u kojima se teži za kulturnim obrazovanjem i ljudskim razvojem mladih, kao i u drugim školama, a koje vodi mjerodavna crkvena vlast ili neka crkvena javna pravna osoba, ili koje su takvima priznate od crkvene vlasti pisanom ispravom (*kan. 803, § 1*), a pouka i odgoj u njima se temelje na načelima katoličkog nauka. Makar škola bila katolička stvarno ili u smislu da udovoljava naprijed iznesenim kriterijima, ona se ne može nazivati katoličkom osim s pristankom mjerodavne crkvene vlasti (*kan. 803, § 3*).

Katoličke škole se ravnaju vlastitim statutom, odobrenim od mjerodavne crkvene vlasti, uz uvažavanje općih državnih propisa o odgoju i izobrazbi dotičnog kraja. Podvrgnute su nadzoru dijecezanskog biskupa, koji ima pravo u njima vršiti kanonski pohod, makar ih osnovale ili njima ravnale redovničke ustanove, te izdavati odredbe o onome što se odnosi na opće uređenje katoličkih škola (*kan. 806, § 1*).

U katoličkim školama učitelji i nastavnici se trebaju odlikovati ispravnom naukom i čestitim životom (*kan. 803, § 2*), a nije nužno da svi budu katolici. Imenuje ih vlast mjerodavna prema odredbama vlastitog statuta. Pohađanje katoličkih škola nije pridržano samo za katolike, nego su one otvorene i za druge, i mogu se u njima odgajati i obrazovati i nekatolici.

Katolička i crkvena visoka učilišta

Višem obrazovanju i osobnom uzdizanju ljudi služe fakulteti i visoka učilišta, bilo da postoje kao samostalne ustanove bilo da su ujedinjene ili okupljene u sveučilišta. Pored onih koje osniva i vodi država,

ili netko drugi, i Crkva želi, i ima potrebu da u tome dadne svoj doprinos. Stoga ističe i brani svoje pravo da osniva i vodi sveučilišta koja pridonose uzdizanju ljudske kulture i potpunijem promicanju ljudske osobe, kao i obavljanju naučiteljske službe same Crkve (*kan. 807*).

Katolička sveučilišta i visoka učilišta, kao i sva druga bilo nacionalnog bilo međunarodnog karaktera, obuhvaćaju studij različitih grana ljudskog znanja i kulture, i posvećuju se produbljivanju ljudskog znanja i istraživanju, poučavanju i različitim oblicima služenja koja odgovaraju društvenim potrebama i ciljevima Crkve. Budući da su katolička, njihova istraživanja, podučavanje i sve druge aktivnosti, trebaju biti nadahnjivana etičkim i moralnim načelima i prepoznatljiva po znanstvenim metodama i postupcima sukladnim učenju Katoličke crkve.

Za razliku od katoličkih fakulteta, visokih učilišta i sveučilišta, u kojima se izučavaju opće ljudske znanosti i znanstvene discipline, crkveni fakulteti, i druga visoka učilišta i sveučilišta za predmet svoga studija imaju svete znanosti ili znanosti s njima povezane. Nekada su u crkvena sveučilišta ulazili teološki i filozofski fakultet i fakultet kanonskog prava. Danas ona mogu obuhvaćati ili uključivati i druge fakultete, institute i specijalizacije, tako Svetog pisma, crkvene povijesti, pastorala, liturgije, crkvene glazbe i umjetnosti, i sl. Osim po disciplinama koje izučavaju, crkvena sveučilišta, fakulteti i visoka učilišta se razlikuju od katoličkih i po tome što služe prvenstveno, iako ne i isključivo, izobrazbi onih koji se pripremaju za svećeničku službu, za poučavanje drugih u svetim znanostima, te za različite i zahtjevnije zadatke apostolata.

Osnivanje katoličkih škola različitih vrsta, te katoličkih i crkvenih fakulteta, visokih škola i sveučilišta

Za osnivanje katoličkih škola, različitih vrsta, od osnovnih do srednji, od općih do strukovnih i profesionalnih, kao i onih određenih za

pouku odraslih, za razvitak socijalnih službi, za malodobne s posebnim psiho-fizičkim potrebama, itd., odgovorni su u prvom redu na svom području dijecezanski biskupi (*kan. 802*). U Crkvi postoje različite redovničke ustanove, osnovane sa specifičnim ciljem odgoja i izobrazbe. Kao takvima, pripada im pravo da imaju i drže odgovarajuće svoje škole, a osnivaju ih s pristankom dijecezanskog biskupa na dotičnom području (*kan. 801*).

Katolička sveučilišta, fakultete i visoke škole, na kojima će se, vodeći računa o katoličkom nauku, i uz poštivanje njihove znanstvene samostalnosti, istraživati i predavati različite znanosti, mogu osnivati oni kojima to dopuštaju državni zakoni dotične zemlje. Pridržavajući se tih zakona, na svom području ih mogu osnivati i dijecezanski biskupi ili biskupske konferencije. Da bi mogao nositi naslov ili naziv katoličko sveučilište, treba dobiti pristanak mjerodavne crkvene vlasti (biskupa ili biskupske konferencije). A biskupska konferencija se treba brinuti da na njezinu području, ako je korisno i moguće, katolička sveučilišta ili barem fakulteti budu prikladno raspoređeni (*kan. 809*).

Što se tiče crkvenih fakulteta i sličnih visokih ustanova i sveučilišta, njih osniva ili osnovane odobrava Apostolska Stolica. Moraju imati svoj statut i nastavni program, također odobrene od Apostolske Stolice (*kan. 816*).

Osmo poglavlje

VJERNICI U POSVETITELJSKOJ SLUŽBI CRKVE

Posvetiteljska služba Crkve vrši se svetim bogoslužjem ili liturgijom, osobito sakramentima. U bogoslužnim činima otajstveno Tijelo Kristovo – Crkva osjetnim znakovima iskazuje javno štovanje Bogu, obavlja javno bogoštovlje, i na način vlastit svakome od tih čina i znakova ostvaruje posvećenje ljudi. Tako, ukratko, kaže Konstitucija o svetoj liturgiji Drugog vatikanskog sabora (SC 7), a ponavlja *Zakonik kanonskog prava* (*kan. 834, § 1*).

O važnosti svetog bogoslužja u životu Crkve u spomenutoj Konstituciji Drugog vatikanskog sabora se kaže: "Liturgija je vrhunac ka kojemu teži djelatnost Crkve, i ujedno izvor iz kojega proistječe sva njezina snaga. Doista, apostolski su napori upravljeni k tome da se svi koji su vjerom i krštenjem postali Božja djeca, sastaju zajedno, usred Crkve hvale Boga, sudjeluju kod žrtve i blaguju Gospodnju večeru. /…/ Iz liturgije dakle, osobito iz euharistije, kao s izvora, izlijeva se na nas milost te se s najvećim uspjehom postizava ono posvećenje ljudi i proslava Boga u Kristu, prema čemu se, kao prema svojoj svrsi, stječu sva druga djela Crkve" (SC 10).

Čini svetog bogoslužja, kao čini Crkve i koji se vrše u ime Crkve, trebaju biti odobreni od crkvene vlasti, i njih vrše zakonito ovlaštene osobe (*kan. 834, § 2*).

Vršenje bogoslužja i posvetiteljske službe spada, i za nju su ovlašteni oni koji su obilježeni sakramentom svetog reda, u prvom redu

biskupi, potom prezbiteri, a sudjeluju i đakoni prema kanonskim propisima (*kan. 835, § 1-3*). Međutim, svoj vlastiti udio u posvetiteljskoj službi imaju i ostali vjernici, posebno roditelji, sudjelujući na svoj način u bogoslužnim slavljima, osobito u euharistiji (*kan. 835, § 4*).

Bogoslužni čini nisu privatni čini biskupa ili svećenika, nego su slavlja same Crkve i po svojoj naravi uključuju zajedničko slavljenje, stoga se, kad god je moguće, slave u prisutnosti i s djelatnim sudjelovanjem vjernika (*kan. 837*).

Bogoslužni čini u eminentnom smislu su presveta euharistija (sveta misa i pričest) i drugi sakramenti.

SAKRAMENTI OPĆENITO

Što su sakramenti?

Teološku nauku Crkve o sakramentima, izloženu osobito u Dogmatskoj konstituciji o Crkvi i u Konstituciji o svetoj liturgiji Drugog vatikanskog sabora (LG 7, 11 i 14; SC 6, 7, 59) *Zakonik kanonskog prava* ovako sažima: Sakramenti novoga zavjeta, ustanovljeni od Krista Gospodina i povjereni Crkvi, kao čini Krista i Crkve, znakovi su i sredstva kojima se izražava i jača vjera, iskazuje štovanje Bogu i ostvaruje posvećenje ljudi, pa stoga uvelike pridonose nastajanju, učvršćivanju i očitovanju crkvenoga zajedništva (*kan. 840*).

Posvećenje ljudi se, dakle, na osobit način vrši slavljenjem sakramenata ili svetih tajna (otajstava), kojih ima sedam: krštenje, potvrda, presveta euharistija, pokora, bolesničko pomazanje, sveti red i ženidba.

Pravo vjernika na sakramente i dužnost pastira duša da ih podjeljuju

U božanskom spasenjskom planu sakramenti su nadnaravna dobra ustanovljena za sve ljude. Odatle i odredba *Zakonika* da svi vjernici imaju pravo primati od posvećenih pastira pomoć iz duhovnih dobara Crkve, osobito iz Božje riječi i sakramenata (*kan. 213*). Pravo vjernika na riječ Božju i na sakramente jedno je od temeljnih i najosnovnijih prava vjernika. Pristupanje sakramentima ili primanje sakramenata, prije svega krštenja, nužno je za uživanje drugih prava i za izvršavanje određenih vjerničkih i kršćanskih obveza, kao što su, npr.: živjeti u zajednici Crkve, težiti za svetošću, promicati rast Crkve, iskazivati štovanje Bogu.

Iz prava vjernika na primanje sakramenata proizlazi za posvećene službenike, osobito pastire duša, dužnost da vjernicima pružaju ili

dijele sakramente, tako da posvećeni službenici ne mogu uskratiti sakramente onima koji ih na prikladan način mole, koji su ispravno za njih raspoloženi, i kojima se pravom ne zabranjuje primanje sakramenata (*kan. 843, § 1*).

Neki sakrament se, stoga, može molitelju uskratiti samo: ako ga ne traži prikladno, recimo s obzirom na okolnosti vremena ili mjesta; ako nije ispravno raspoložen, tj. nije pripremljen za dolično i djelotvorno primanje sakramenta i ne udovoljava zahtjevima koje pravo postavlja; i ako je odredbom crkvenog prava izričito zabranjeno da se sakramenti nekome podjeljuju, ili da na sakramente netko pristupa, kao što je slučaj s vjernicima koji su kažnjeni izopćenjem, ili zabranom bogoslužja, ili koji nisu u punom zajedništvu Crkve.

Uz pravo vjernika na sakramente ide i dužnost da se dolično priprave za njihovo primanje. U tome im mogu pomoći, i dužni su to učiniti potrebnom evangelizacijom i katehetskom podukom, najprije pastiri duša, a zatim i ostali vjernici (*kan. 843, § 2*).

SAKRAMENT KRŠTENJA

Narav i učinci sakramenta krštenja

Krštenje ili krst je sakrament ustanovljen od Isusa Krista, a njime se čovjek u kupelji krsne vode božanskom milošću čisti ili oslobađa od grijeha, najprije istočnoga a također i svih počinjenih osobno, te duhovno preporađa na novi život u Kristu, suobličuje se Kristu i postaje članom Božjega naroda ili Crkve (usp. *kan. 849*). O važnosti krštenja za spasenje ljudi Krist je kazao: "Tko uzvjeruje i pokrsti se, spasit će se" (Mk 16,16); a isto tako: "Ako se tko ne rodi iz vode i Duha, ne može ući u kraljevstvo Božje" (Iv 3,5). A tko nije primio krštenja ne može pristupiti ni ostalim sakramentima: potvrdi, presvetoj euharistiji, pokori, bolesničkom pomazanju, svetom redu i ženidbi.

Krštenje utiskuje krštenoj osobi neizbrisivi biljeg ili karakter i stoga, jednom valjano primljeno, ne ponavlja se (*kan. 845, § 1*), a pripadnost Kristu i Crkvi više se ne može poništiti ili potpuno izgubiti, makar krštenik ne bio kasnije odgajan u vjeri, ili ne ispunjavao vjerskih obveza, ili se izričito odrekao vjere.

Tko može biti kršten i što je potrebno za krštenje?

Krstiti se može u bilo kojoj dobi života svaka osoba koja nije krštena (*kan. 864*). U početcima kršćanstva krštenje se podjeljivalo uglavnom odraslim osobama, koje su, potaknute propovijedanjem evanđelja, poželjele i same tražile da budu krštene. Vrlo rano su se, međutim, na traženje ili po želji roditelja, počela krštavati i djeca, a s vremenom je krštenje djece u Katoličkoj crkvi postala redovita i opća praksa.

Zakonik kanonskog prava pobliže određuje što je potrebno kako za valjano tako i za dopušteno krštenje, bilo odraslih, bilo djece.

Ako se krštenje podjeljuje odraslim osobama, kako punoljetnim, s navršenih 18 godina, tako i maloljetnim, ispod te dobi, a koje su izašle iz doba djetinjstva, tj. navršile sedam godina i došle do uporabe razuma, one trebaju očitovati volju da prime sakrament krštenja. To očitovanje volje može biti izričito, izjavom pred svećenikom ili pred nekim vjernikom, a može biti implicitno ako se iz različitih nedvojbenih znakova može zaključiti da takva volja postoji.

Volja ili želja da se primi krštenje je bitna, i od nje ovisi valjanost krštenja. Krštenje odrasloj osobi bez njezina znanja ili protiv njezine volje i na silu bilo bi nevaljano. Osim toga odrasle osobe trebaju biti dovoljno poučene u vjerskim istinama i kršćanskim obvezama te da u pripremnom razdoblju za krštenje ili u katekumenatu budu prokušane u provođenju kršćanskog života (usp. *kan. 865, § 1*). Ako bi ta pouka i uvođenje u praktičan kršćanski život izostali, krštenje ne bi bilo dopušteno, ali bi bilo valjano.

Što se tiče krštenja djece, katolički roditelji se trebaju pobrinuti da im se djeca krste u prvim tjednima nakon rođenja. Sukladno tome, oni se trebaju što prije nakon djetetova rođenja, ili čak i prije rođenja, obratiti svome župniku te zatražiti i dogovoriti se o krštenju djeteta i učiniti što je potrebno u svezi s tim činom, a tu je svakako uključena i pouku roditelja o značenju krštenja i o obvezama koje su s njim povezane (*kan. 867, § 1* i *851, 2º*).

Krštenje djeteta bi bilo valjano ako ga roditelji i ne zatraže, ali da bi se ono podijelilo dopušteno, potrebno je da na to pristanu njegovi roditelji, ili barem jedno od njih, odnosno onaj tko roditelje zakonito zamjenjuje. Također se za dopuštenost krštenja traži da ima osnovane nade da će dijete biti odgajano u katoličkoj vjeri (*kan. 868, § 1*).

Krštenje je nužno za spasenje, ali ne znači da je samo krštenje i dovoljno. Treba, naime, uz primljeno krštenje provoditi i život kakav dolikuje preporođenoj djeci Božjoj, a za to se treba osposobiti odgovarajućim odgojem u katoličkoj vjeri. Zato kod pripuštanja na

krštenje treba izvidjeti kakvi su izgledi da će dijete biti odgajano u katoličkoj vjeri. Ispunjenje toga uvjeta je teže kad ni sami roditelji nisu vjerski odgojeni i ne provode vjerski život, zatim kad se radi o mješovitim brakovima katolika i nekatolika, ili o roditeljima koji nisu crkveno vjenčani, i stoga se na osiguranje katoličkog odgoja djeteta treba paziti posebno kad se radi o takvim slučajevima.

Kad nema izgleda i sigurnosti da će dijete u katoličkoj vjeri odgajati njegovi roditelji, treba vidjeti može li to umjesto njih učiniti netko drugi. To bi u prvom redu mogao biti netko od bliže rodbine, zatim dobro odabrani krsni kumovi djeteta, te uža zajednica angažiranih katoličkih vjernika. Ako nema ozbiljnih garancija u pogledu katoličkog odgoja djeteta, krštenje treba odgoditi dok se na neki način ne steknu uvjeti koji će pružiti utemeljenu nadu u pogledu katoličkog odgoja djeteta. Dijete pak koje se nalazi u smrtnoj pogibelji treba krstiti bez ikakve odgode, pa i protiv volje roditelja (*kan. 867, § 2* i *868, § 2*).

Redoviti krstitelji

Redoviti djelitelj sakramenta krštenja ili krstitelj je biskup, prezbiter i đakon (*kan. 861, § 1*). Podjeljivanje krsta je ipak posebno povjereno župniku za njegove podložnike (*kan. 530, 1º*). A ako se krštenje podjeljuje odraslim osobama, barem onima s navršenih 14 godina, *Zakonik* sugerira da župnik o tome obavijesti dijecezanskog biskupa da on, ako želi ili smatra potrebnim, te osobe sam krsti (*kan. 863*), i tom prilikom im također podijeli sakrament potvrde.

Ukoliko je, u slučaju kakve nužde, zabune ili prijevare, dijete katoličkih roditelja kršteno, recimo, u Pravoslavnoj crkvi, krštenje je valjano, a krštenik pripada Crkvi svojih roditelja, tj. katoličkoj. Isto tako, ako bi dijete pravoslavnih roditelja bilo kršteno u Katoličkoj crkvi, ono time ne bi postalo pripadnikom Katoličke crkve, nego bi pripadalo Pravoslavnoj crkvi svojih roditelja.

S obzirom na to da je valjano krštenje koje se podjeljuje u Pravoslavnoj crkvi, pravoslavni vjernici, koji to žele i u punoj slobodi zatraže, mogu pristupiti u Katoličku crkvu, i u nju se primaju, a nikako ne 'prekrštavaju'.

Način i mjesto krštavanja

Sakrament krštenja se u Katoličkoj crkvi valjano podjeljuje samo uranjanjem ili polijevanjem pravom vodom, koja u redovitim prilikama treba biti blagoslovljena, te izgovaranjem potrebnih riječi krsne formule sa zazivom osoba Presvetog Trojstva: Oca, Sina i Duha Svetoga (usp. *kan. 853* i *854*).

Krštenje bi redovito trebalo obavljati u crkvi ili u kapeli (*kan. 857, § 1*), s tim da se odrasle osobe trebaju krstiti u svojoj župnoj crkvi, a djeca u vlastitoj župnoj crkvi svojih roditelja (*kan. 857, § 2*). Za podjeljivanje krštenja treba u svakoj župnoj crkva biti krsni zdenac ili krstionica (*kan. 858, § 1*).

Upravo zbog toga što je krštenje nužno za spasenje, kako je Crkva neprestano naučavala, *Zakonik* predviđa ili dopušta za podjeljivanje krštenja u slučaju potrebe ili u smrtnoj pogibelji određena odstupanja u odnosu na redovite prilike slavljenja krštenja. Tako se u slučaju potrebe može za krštenje upotrebljavati voda koja nije blagoslovljena (*kan. 853*); ako postoji opravdan razlog, mjesni ordinarij može, radi udobnosti vjernika, dopustiti ili odrediti da u granicama župe bude krsni zdenac, i da se krštenja obavljaju u drugoj kojoj crkvi, koja nije župna, ili u kapeli (*kan. 858. § 2*). Ako krštenik, zbog udaljenosti mjesta ili drugih razloga, ne bi mogao bez velike poteškoće biti donesen ili doći u župnu crkvu, ili drugu crkvu odnosno kapelu koja je odlukom mjesnog ordinarija određena za krštavanje, krstiti se može i mora u kojoj drugoj bližoj crkvi ili kapeli, ili na nekom drugom doličnom mjestu (*kan. 859*). Krštenje se, ipak, bez stvarne potrebe, ne treba obavljati u privatnim kućama, osim ako zbog

važnog razloga mjesni ordinarij to dopusti (*kan. 860, § 1*); a također ni u bolnicama, osim ako dijecezanski biskup ne odredi drukčije, ili ako to ne traži potreba, ili ako na to ne sili koji drugi pastoralni razlog, osobito smrtna pogibelj (*kan. 860, § 2*).

Kod podjeljivanja krštenja kršteniku se daje njegovo ime. Spada na roditelje da odaberu ime koje žele da se dadne njihovu djetetu. Može to biti ime nekog sveca i blaženika, ili narodno ime, ali treba paziti, a to je dužnost roditelja, kumova i posebno župnika, odnosno krstitelja, da se ne daju imena koja su strana kršćanskom osjećaju (*kan. 855*).

Kumovi i svjedoci krštenja i dokazivanje da je netko kršten

Kršteniku, ako je moguće, treba dati kuma, odnosno kumu (*kan. 872*). Nemogućnost da se ima kuma može postojati, npr. u smrtnoj pogibelji krštenika, ili u mjestu gdje katolika ni nema; ili ako ih i ima, nitko ne želi preuzeti obveze koje su vezane uz službu kuma. Uzima se samo jedan kum, ili samo jedna kuma; a mogu se uzeti zajedno kum i kuma (*kan. 872* i *873*).

Ako nije moguće imati kuma, onaj tko krsti treba se pobrinuti da kod krštenja bude nazočan netko barem kao svjedok, da bi se uz njegovu pomoć, u slučaju potrebe, moglo dokazati da je krštenje nekomu podijeljeno (*kan. 875*). Ako nema katolika, taj svjedok može biti i nekatolik.

Da bi se nekoga pripustilo da bude kum ili kuma na krštenju, potrebno je:

- da ga odredi sam krštenik ili njegovi roditelji, odnosno onaj tko ih zamjenjuje, a ako njih nema, da ga odredi župnik ili krstitelj;
- da je navršio 16 godina života ili drugu dob koju je odredio dijecezanski biskup;

- da je katolik, i da je potvrđen ili krizman i već pričešćen, koji provodi život u skladu s vjerom i službom koju će preuzeti;
- da nije udaren nikakvom kanonskom kaznom;
- da kum odnosno kuma ne bude otac ili majka krštenika (*kan. 874*).

Zadaća katoličkog kuma i kume je da odraslom kršteniku pomaže u pristupu u kršćanstvo, a da dijete krštenika, zajedno s roditeljima, predstavi za podjeljivanje krštenja i da nastoji da krštenik bude poučen u vjeri i odgojen za provođenje kršćanskog života i za vjerno vršenje preuzetih obveza koje proizlaze iz primljenog krštenja (*kan. 872* i *774, § 2*).

Imajući pred očima tu zadaću, razumljivo je što se, kao uvjet za pripuštanje da netko bude kum kod krštenja, traži da provodi život u skladu s katoličkom vjerom i službom koja spada na kuma. Zato nisu prikladni, i ne pripuštaju se da na krštenju katolika budu kumovi ili kume kršćani nekatolici, a ni katolici koji su istupili iz Crkve, kao ni oni koji, makar da su pripadnici Crkve, javno provode nečastan život, ili koji žive u braku, a da nisu crkveno vjenčani.

Pravoslavni vjernici ili pripadnici odijeljene istočne Crkve ne mogu biti kumovi na krštenju u Katoličkoj crkvi sami, ali ih se može uzeti da budu kum ili kuma zajedno s kumom katolikom ili s kumom katolkinjom. A odijeljeni zapadni kršćani, npr. protestanti ili anglikanci, ne mogu kod krštenja u katoličkoj Crkvi biti kumovi ni zajedno s katolicima, a može ih se pripustiti da s kumom katolikom ili s kumom katolkinjom budu nazočni kao svjedoci krštenja (*kan. 874, § 2*).

Krštenjem se, kako je već rečeno, postaje članom Crkve te se stječu odgovarajuća prava i preuzimaju određene dužnosti i obveze. Zato se mora pouzdano znati je li netko kršten, odnosno mora postojati način i sredstvo da se to dokaže ili utvrdi. *Zakonik*, stoga,

strogo nalaže da župnik mjesta u kojem je krštenje obavljeno, bez ikakvog odlaganja, upiše u župnu maticu krštenih imena krštenika, njihovih roditelja i kumova ili svjedoka, te tko je bio krstitelj, gdje je krštenje obavljeno i kada, te kad je krštenik rođen i gdje (*kan. 877, § 1*). Na temelju toga upisa u maticu krštenih izdaje se vjerodostojna isprava, krsni list ili odgovarajuća potvrda da je netko uistinu kršten, i na temelju toga je moguće ostvarivati prava koja krštenici i članovi Crkve imaju.

SAKRAMENT POTVRDE

Potvrda ili krizma je jedan od sakramenata po kojem se, nakon krštenja, nastavlja pristup u potpuno kršćanstvo. Tim sakramentom se, kako kaže Drugi vatikanski sabor u Dogmatskoj konstituciji o Crkvi, a ponavlja i *Zakonik kanonskog prava*, krštenici obogaćuju darom Duha Svetoga i savršenije povezuju s Crkvom, te se jače i čvršće obvezuju da riječju i djelom budu Kristovi svjedoci i da šire i brane vjeru (LG 11; *kan. 879*).

Sakramentom potvrde utiskuje se neizbrisivi biljeg i njime se također obilježava ili označava da krizmanik darom Duha Svetoga pripada Kristu. Stoga se podjeljuje samo jednom, kao i sakrament krštenja.

Komu se potvrda ili krizma podjeljuje?

Sakrament potvrde ili krizme može se podijeliti svakoj krštenoj osobi koja još nije primila taj sakrament. A za podjeljivanje tog sakramenta traži se odgovarajuća priprava, što u redovitim prilikama znači da je krizmanik dovoljno poučen u vjeri, o čemu brigu trebaju voditi roditelji i osobito župnik, te da je pravo raspoložen i da je sposoban obnoviti krsna obećanja (*kan. 889, § 2*). Da sakrament bude učinkovit, potrebno je da krizmanik bude u stanju milosti. Zato se prije krizme ili potvrde traži da krizmanik pristupi sakramentu ispovijedi ili pokore.

Potvrdi treba pristupiti u prikladno vrijeme i primiti je pravodobno (*kan. 890*), a to znači kad vjernik stekne moć rasuđivanja, dakle s najmanje sedam godina. Biskupske konferencije mogu odrediti drugu, višu dob (*kan. 891*). Kod nas je biskupska konferencija odredila da se sakrament potvrde redovito ne dijeli vjernicima prije dvanaeste godine života, a da priprava bude najmanje četiri godine redovitog vjeronauka. Ostavljena je i mogućnost da pojedini biskupi odrede za svoje područje višu dob i dulju vjeronaučnu pripravu.

Obveza primanja sakramenta potvrde nije vezana samo uz navedenu dob djetinjstva. Ona ostaje i dalje, stoga ne treba zanemariti ili propustiti da se primi i u odrasloj dobi, ako nije primljena u djetinjstvu ili u mladosti.

Služitelj potvrde

Redoviti služitelj ili djelitelj sakramenta potvrde je biskup. On može podjeljivati potvrdu vjernicima svoje biskupije, a također i vjernicima koji nisu njegovi podložnici, osim ako protiv toga postoji izričita zabrana njihova ordinarija (*kan. 882* i *886, § 1*). Svojim podložnicima može biskup podjeljivati potvrdu i na području tuđe biskupije, a tuđim podložnicima uz barem pretpostavljeno dopuštenje dotičnog dijecezanskog biskupa (*kan. 886, § 2*).

Ako zahtijeva potreba, dijecezanski biskup može ovlastiti i prezbitera da podjeljuju ovaj sakrament (*kan. 884, § 1*).

Osim biskupa, ovlast za podjeljivanje potvrde ima po pravu prezbiter koji snagom službe ili naloga dijecezanskog biskupa krsti nekoga tko je prešao dob djetinjstva (navršio 7 godina), ili koji nekoga već krštenog prima u potpuno zajedništvo Katoličke crkve (*kan. 883, 2º*). A u smrtnoj pogibelji potvrdu može podijeliti župnik, a i svaki prezbiter (*kan. 883, 3º*).

Način i mjesto podjeljivanja sakramenta potvrde

Sakrament potvrde se podjeljuje pomazanjem posvećenim krizmenim uljem na čelu krizmanika i polaganjem ruku na njegovu glavu, uz izgovaranje riječi propisanih u obrednim bogoslužnim knjigama (*kan. 880, § 1*), a te riječi su: "Primi pečat dara Duha Svetoga".

Preporučuje se da slavljenje sakramenta potvrde bude u crkvi, i za vrijeme svete mise, ali zbog opravdanog i razumnog razloga može

se slaviti i izvan mise, te na svakom doličnom mjestu (*kan. 881*). Opravdan i razuman razlog za podjeljivanje potvrde izvan mise ne bi bio da se izbjegne dužina slavlja, ili komoditet djelitelja potvrde, odnosno krizmanika i vjernika koji u slavlju sudjeluju. Izvan crkve, u nekom drugom doličnom prostoru ili na otvorenome, potvrda se može podjeljivati kad ima puno krizmanika i velik skup vjernika.

Kumovi potvrđenika ili krizmanika

Potvrđenik, ako je moguće, treba imati kuma, ali se sakrament može podijeliti i bez njega. Dužnost kuma je brinuti se da se vjernik koji je primio sakrament potvrde ponaša kao pravi Kristov svjedok i da vjerno vrši obveze skopčane s tim sakramentom (*kan. 892*).

Što je rečeno o uvjetima da netko bude uzet za kuma na krštenju, vrijedi i za kuma kod krizme ili potvrde (*kan. 893, § 1*), a preporučuje se da i na potvrdi bude kum onaj tko je to bio i dužnost preuzeo i na krštenju (*kan. 893, § 2*).

Dokazivanje i ubilježba potvrde

Službena isprava o tome da je nekom podijeljen sakrament potvrde izdaje se na temelju ubilježbe u knjigu potvrđenih biskupske kurije, odnosno u odgovarajuću knjigu koja se, prema odredbi biskupske konferencije ili dijecezanskog biskupa, čuva u župnom uredu ili u arhivu. U te knjige upisuju se imena potvrđenih, služitelja potvrde, roditelja i kumova potvrđenika, te mjesto i dan podijeljene potvrde (*kan. 895*).

Ako nije moguće imati službenu ispravu, a potrebno je dokazati da je netko primio sakrament potvrde, dovoljna je izjava jednog sasvim besprijekornog svjedoka ili zakletva samog krizmanika, ako je sakrament primio u odrasloj dobi (*kan. 894* i *876*). Dokazivanju pomoću svjedoka pribjegava se kad nije moguće podjeljivanje potvrde dokazati pomoću vjerodostojne isprave.

PRESVETA EUHARISTIJA

Katolički nauk o presvetoj euharistiji sažet je u *Zakoniku kanonskog prava* u nekoliko rečenica. U njemu se kaže: Najuzvišeniji je sakrament presveta euharistija, u kojoj je sadržan, prinosi se i prima sam Krist Gospodin i po kojoj Crkva trajno živi i raste. Euharistijska žrtva, spomen-čin Gospodnje smrti i uskrsnuća, u kojoj se ovjekovječuje njegova žrtva križa, vrhunac je i izvor svega bogoštovlja i kršćanskog života, kojom se ostvaruje jedinstvo Božjeg naroda i dovršava izgradnja Tijela Kristova (*kan. 897*). Određuje se u *Zakoniku* da vjernici trebaju presvetoj euharistiji iskazivati najviše štovanje, sudjelujući djelatno u slavljenju najuzvišenije žrtve, primajući pobožno taj sakrament i časteći ga najdubljim klanjanjem (*kan. 898*).

Kad je riječ o euharistiji, može se raditi o euharistijskoj žrtvi ili svetoj misi i o euharistijskoj pričesti.

I. EUHARISTIJSKA ŽRTVA – SVETA MISA

Sažimajući nauku Drugog vatikanskog sabora (SC 47), *Zakonik* kaže: Euharistijsko slavlje čin je samoga Krista i Crkve u kojem Krist Gospodin, po službi svećenika, samoga sebe, bivstveno prisutna pod prilikama kruha i vina, prinosi Bogu Ocu, a vjernicima združenim u njegovu prinošenju, daje se kao duhovna hrana (*kan. 899, § 1*). U misnom slavlju, spomen-činu Gospodnje večere i Isusove žrtve na križu te njegova slavnog uskrsnuća, Krist je stvarno prisutan u samom skupu, sabranom u njegovo ime, u osobi posvećenog službenika, u svojoj riječi i napokon "substancijalno i trajno" pod euharistijskim prilikama (*Opća uredba Rimskog misala*, 5).

Služitelj presvete euharistije i sudjelovanje vjernika u slavljenju euharistije

Euharistijsku žrtvu ili svetu misu može slaviti samo valjano zaređen svećenik (*kan. 900, § 1*); a slavi je dopušteno svećenik kojemu to, zbog nekog razloga, ne priječi kanonski zakon, i koji obdržava crkvene propise o načinu slavljenja (*kan. 900, § 2*). Ako bi vjernik koji nije zaređen za svećenika simulirao da slavi svetu misu, činio bi svetogrdno djelo kažnjivo teškom crkvenom kaznom.

Iako je služba svećenika u slavljenju euharistije bitna, u euharistiji, kao eminentno bogoslužnom činu cijele Crkve, trebaju aktivno sudjelovati svi nazočni vjernici, kako klerici tako i laici, svatko na svoj vlastiti način (*899, § 3*).

Obični vjernici, okupljeni u euharistijskom slavlju, tvore jedno tijelo slušanjem Božje riječi, sudjelovanjem u molitvama i pjevanju, u složnim kretnjama i u jedinstvenom držanju tijela, što sve skupa biva okrunjeno prikazivanjem zajedno sa svećenikom neokaljane žrtve i zajedničkim sudjelovanjem kod stola Gospodnjega.

Među vjernicima vlastitu službu vrši zbor pjevača zajedno sa zborovođom i s orguljašem.

Vjernici mogu u euharistiji, i općenito u bogoslužju, imati i posebne službe, bilo zastalno bilo privremeno ili u pojedinim zgodama. O tim službama bit će više riječi kasnije, kad budemo govorili općenito o sudjelovanju laika u posvetiteljskoj službi Crkve.

Namjena misa i prilozi vjernika za njihovo slavljenje

Svećenik koji slavi misu, može je namijeniti za svakoga, bilo živoga bilo mrtvoga (*kan. 901*). Namijeniti se može na doličnu nakanu također katolika koji se nalaze u nesređenim vjerničkim situacijama, kao i na nakanu nekatolika i nevjernika, pri čemu treba razlikovati javno oglašavanje za koga ili za što se misa namjenjuje i unutarnju

nakanu svećenika koja se javno ne oglašava. Javno oglašavanje treba biti isključeno svaki put kad bi to moglo izazvati sablazan.

Prinošenje darova za vrijeme mise, bilo u naravi, osobito kruh i vino, bilo u novcu, stara je, stalna i duga tradicija u Crkvi. S vremenom su se dobrovoljni novčani prilozi počeli davati također izvan slavljenja mise, čime je svećenik preuzimao na sebe i obvezu da namijeni misu prema želji darovatelja. Iz te prakse i običaja u Crkvi su uvedeni novčani prilozi za misu, tzv. misni stipendij, da se sveta misa namijeni na nakanu onoga tko prilog daje. Motivacije i svrhe priloga su ostale iste. Vjernici, naime, vođeni religioznim i crkvenim osjećajem, da bi što učinkovitije sudjelovali u euharistijskoj žrtvi, svojim novčanim prilogom prinose kao neku svoju žrtvu, a istodobno pomažu u potrebama Crkve, osobito u uzdržavanju njezinih službenika (*kan. 946*).

Dopušteno je da svećenik koji slavi misu može primiti prilog, da bi misu namijenio na određenu nakanu onoga tko daje prilog, a preporučuje se svećenicima da i bez primanja ikakva priloga slave misu na nakanu vjernika, osobito onih siromašnih (*kan. 945, § 1-2*).

Visinu iznosa misnog stipendija određuje pokrajinski sabor ili pokrajinska biskupska konferencija. Svećenik može za namjenu mise primiti manji iznos od onoga koji je određen, ako će misu slaviti osobno, a nije svećenicima dopušteno tražiti veći iznos, a mogu ga uzeti ako je ponuđen dobrovoljno (*kan. 952, § 1*).

Svećenik treba namijeniti onoliko misa koliko je primio pojedinačnih stipendija za mise (*kan. 948*), tako da ne može u normalnim prilikama uzimati iznos punih misnih stipendija za slavljenje misa prema posebnim nakanama pojedinih darovatelja, a zatim ih objediniti kao jedan prilog, i zadovoljiti obvezu slavljenjem samo jedne mise.

Drugačiji je slučaj kad vjernici daju neki prilog 'za misu' po svojoj želji i prema svojim mogućnostima, kakav je slučaj i u našim krajevima, a da izričito ne traže da se za svaki od njih slavi posebna sveta

misa na njihovu nakanu. U tim slučajevima dopušteno je ujediniti te priloge, ali se mora slaviti na nakanu svih darovatelja onoliko misa koliko odgovara dijecezanskoj taksi misnih stipendija.

Posve različit slučaj bi bio primanja punih misnih stipendija od više darovatelja za slavljenje svetih misa prema njihovim posebnim nakanama te spajanje tih priloga i slavljenje samo jedne mise prema tzv. 'kolektivnoj' nakani. Takve mise na 'kolektivnu' nakanu bi se smjele primati samo kad, zbog manjka svećenika, nikako nije moguće udovoljiti svim pojedinačnim željama darovatelja, s tim da ih se mora izričito upozoriti da će biti slavljena zajednička misa, i da oni na to pristanu. U tom slučaju treba javno naznačiti dan, mjesto i sat slavljenja mise, ali da to ne bude više od dva puta tjedno. Svećenik koji slavi misu na 'kolektivnu' nakanu može za sebe zadržati samo iznos koji odgovara jednom misnom stipendiju, određenom za dotični kraj, a sve preko toga treba predati za svrhu koju odredi ordinarij.

Mjesto i vrijeme slavljenja primljene mise i svećenik koji je slavi

Darovatelji priloga za namjenu mise redovito ne postavljaju uvjete ili ne određuju koji svećenik treba slaviti misu, gdje se misa treba slaviti i u koje vrijeme. Ali nije isključeno da se to i odredi ili traži, npr. da se misa slavi u određenom svetištu ili crkvi, ili određenog dana, ili da je slavi određeni svećenik.

Ako se traži u nekom mjestu slavljenje većeg broja misa nego što se tu može slaviti, dopušteno ih je slaviti drugdje, osim ako su darovatelji izričito isključili takvu mogućnost (*kan. 954*).

Ako darovatelj priloga za misu izrazi želju da se misa slavi u određeni dan ili sat, i ako onaj tko prima misni stipendij na to pristane, obvezan je pobrinuti se da se to i ispuni. Ako o vremenu slavljenja misa nije ništa određeno, treba mise slaviti u što kraćem roku nakon njihova preuzimanja, s tim da se ne smije primati više priloga

za mise, ako ih netko treba osobno zadovoljiti, nego što ih može u godinu dana slaviti i na nakanu darovatelja namijeniti.

Misu može na nakanu darovatelja slaviti svaki svećenik. Ali ako neki svećenik primi prilog od darovatelja koji želi da on osobno slavi misu na određenu njegovu nakanu, dužan je da sam tu misu slavi. Inače, svete mise koje neki svećenik nije u stanju zadovoljiti najduže kroz godinu dana, dužan je što prije primljene misne stipendije predati nekom drugom svećeniku da ih zadovolji (*kan. 955*).

Za slavljenje mise na nekom posebnom mjestu ili u neko posebno vrijeme misni stipendij ostaje nepromijenjen, ali ako bi to od svećenika iziskivalo dodatni napor i izdatke, može tražiti da mu se oni nadoknade.

Gregorijanske ili Velike mise

U Crkvi postoje tzv. gregorijanske mise, prema papi Grguru Velikom (6. st.), iz čijeg vremena potječu, a kod nas se često nazivaju i 'velike mise'. To je niz od 30 misa koje se slave neprekidno kroz 30 dana za nekog pokojnika. U slučaju prekida toga niza doskora je vrijedilo pravilo da čitav niz treba započeti iznova.

Obveza o neprekinutom slavljenju misa sada je nešto ublažena. Naime, ako zbog iznenadne kakve zapreke, npr. bolesti svećenika, ili zbog drugog opravdana razloga, kao što je slavljenje mise zadušnice u tom vremenu za nekog pokojnika, ili mise sklapanja braka, nije moguće slaviti misu iz gregorijanskog niza, u tom slučaju niz se ne prekida posve, nego ga treba nastaviti i slaviti onoliko misa koliko je potrebno da se dopuni broj od 30 misa.

II. EUHARISTIJSKA PRIČEST

Sudjelovanje u euharistijskoj žrtvi ili svetoj misi dostiže svoju puninu sakramentalnom pričešću, kojom se ostvaruje najdublje jedinstvo vjernika s Kristom, a i međusobno. Stoga Drugi vatikanski sabor u Konstituciji o svetoj liturgiji "preporučuje ono savršenije učestvovanje kod mise, kad vjernici nakon svećenikove pričesti blaguju Tijelo Gospodnje od iste žrtve" (SC 55).

Tko može pristupiti i biti pripušten na svetu pričest?

Već smo ranije vidjeli da vjernici imaju pravo primati od posvećenih pastira pomoć duhovnih dobara iz sakramenata (*kan. 213*). Odnosi se to i na primanje svete pričesti, o čemu *Zakonik* izričito određuje, da se svakog krštenog, kome se to pravom ne zabranjuje, može se i mora pripustiti na svetu pričest (*kan. 912*).

Na svetu pričest može i treba biti pripušten, i na svetu pričest smije pristupiti samo onaj tko je kršten i tko je za primanje tog sakramenta dolično pripremljen ili ispravno raspoložen.

Dolična priprava i raspoloženje koje se traži za pristupanje pričesti jest duševno stanje bez teškog grijeha. Na pričest, stoga, mogu slobodno pristupati oni koji su u stanju milosti ili koji imaju samo lake grijehe, za koje je dovoljno da se pokaju. Ne smiju, stoga, pristupati na pričest oni koji su svjesni da se nalaze u teškom grijehu. Koji su svjesni nekog svoga teškog grijeha, prije pristupanja na pričest moraju pristupiti sakramentalnoj ispovjedi i dobiti odrješenje od teških grijeha.

Postoje, međutim, situacije kad bi netko tko je u teškom grijehu, uz ispunjenje određenih uvjeta, mogao pristupiti na pričest a da se prethodno ne ispovjedi. Ti uvjeti su: da postoji važan razlog za pristupanje pričesti; da nema prigode za ispovijed; te da se pobudi

savršeno pokajanje koje uključuje nakanu ispovjediti se što prije (*kan. 916*).

Važni razlozi za pristupanje pričesti, a bez prethodne ispovijedi, bili bi, npr. smrtna pogibelj, ili pogibelj sablazni i ozloglašavanja, ako se u određenoj prigodi dotična osoba ne bi pričestila. Ne bi se moglo smatrati važnim razlogom za pričest samo to što se sudjeluje u nekom prigodnom svečanom liturgijskom slavlju.

Za ispovijed nema prigode ako uopće nema, odnosno ne može se doći do svećenika s ovlašću za ispovijedanje; ili ako je svećenik nazočan, ali ne može ispovijedati jer nema potrebne ovlasti, ili zbog nepoznavanja jezika, zbog bolesti, ili neće da ispovijeda; ili ako je nekomu posebno neugodno ispovjediti se kod nazočnog svećenika.

Oproštenje teških grijeha izvan ispovijedi može se dobiti samo 'savršenim' kajanjem. To je ono kajanje koje proizlazi iz ljubavi prema Bogu i žalosti što je Bogu nanesena uvreda, a ne iz straha od vječne osude ili druge kazne koja grešniku prijeti.

Ako netko s teškim grijehom, uz ispunjenje prva dva uvjeta, pristupi na pričest sa savršenim pokajanjem, dužan je ispovjediti se što prije, kad mu se pruži mogućnost.

Osim stanja milosti, oni koji žele pristupiti na pričest trebaju obdržavati tzv. euharistijski post, a to znači da se barem sat vremena prije pričesti uzdrže od bilo kakva jela i pića, izuzevši samo vodu i lijek (*kan. 919, § 1*). Ne smije se, dakle, kroz sat vremena prije primanja same pričesti, a ne prije početka mise na kojoj se pristupa na pričest, uzimati nikakva hrana; a od pića može se uzimati samo voda. Obična voda se može piti bez ikakva vremenskog ograničenja, a isto tako se mogu uzimati i lijekovi.

Od obveze obdržavanja euharistijskog posta neki su ipak oslobođeni. Tako osobe koje su u poodmakloj dobi, a takvima se smatraju oni koji su navršili 59 godina života, i oni koji boluju od bilo kakve bolesti, nalazili se u bolnici ili kod kuće, kao i osobe koje ih dvore,

nisu vezani na euharistijski post od jednog sata, tako da mogu primiti pričest iako su kroz to vrijeme uzeli nešto hrane (*kan. 919, § 3*).

O mogućnosti pristupanja na pričest u Pravoslavnoj crkvi, kao i o pripuštanja pravoslavnih vjernika na pričest u Katoličkoj crkvi bit će posebno riječi kasnije.

Obveza pristupanja na pričest barem jedanput godišnje

Vjernici koji sudjeluju u euharistijskom slavlju, a u stanju su milosti, mogu svaki put pristupiti na svetu pričest, i poželjno je da to čine što češće. Najmanje što je dužan svaki vjernik, nakon što je primio prvu svetu pričest, jest da se pričesti barem jedanput svake godine (*kan. 920, § 1*). Tu bi obvezu trebalo izvršiti u uskrsno vrijeme, a ako opravdan razlog prječi, obvezi se može i treba udovoljiti u drugo vrijeme tijekom godine (*kan. 920, § 2*).

Pričešćivanje pod misom i izvan mise

Pričest se može podijeliti u svako vrijeme u koje to vjernici, zbog opravdanog razloga, traže, ali se preporučuje da se na svetu pričest pristupa u samom euharistijskom slavlju ili u vrijeme mise (*kan. 918*). Pričešćivanje, kao euharistijska gozba, najtješnje je vezano uz euharistijsku žrtvu, i pristupanjem na pričest ostvaruje se punina sudjelovanja u euharistiji.

Ne može se, međutim, uvijek sudjelovati u misi, a vjernik želi i ima mogućnost za pričest. Takva bi situacija bila ako uopće nema svećenika koji bi slavio misu, ili nekome nije moguće biti nazočan na mjestu gdje se misa slavi, ili u vrijeme kad se misa slavi, a presveta euharistija se tu čuva i ima netko tko je ovlašten da vjernicima dijeli svetu pričest. Može se, npr., raditi o bolesnicima koji ne izlaze iz kuće, ili ne mogu izaći u vrijeme kad se slavi misa; ili o osobama koje su vezane za radno vrijeme, ili imaju druge obveze koje moraju

izvršavati u vrijeme kad se slavi misa. Opravdan je razlog da im se u takvim prilikama pričest dijeli izvan mise.

Onaj tko se pričestio, bilo u misi ili izvan mise, može istoga dana iz pobožnosti još jednom pristupiti na pričest, ali samo u euharistijskom slavlju u kojem sudjeluje (*kan. 917*). A izvan mise može se netko istoga dana ponovno pričestiti samo ako se nađe u životnoj pogibelji (*kan. 921, § 2*).

Pričest pod jednom ili dvije prilike, u usta i na ruke

Sveta pričest se vjernicima redovito dijeli pod prilikama kruha, ali se može, sukladno odredbama bogoslužnih zakona ili propisa, dijeliti pod objema prilikama, tj. pod prilikama kruha i vina, a ako zahtijeva potreba, npr. kad bolesnik ne može uzimati ništa čvrsto, može se dijeliti i samo pod prilikom vina (*kan. 952*).

Tisućljetna je tradicija u Crkvi da se pričest prima u usta ili na jezik. Otvorena je ipak poslije Drugog vatikanskog sabora mogućnost da se pričest vjernicima pruža na ruku, i da je oni sami stavljaju u usta. O tome odluku za svaku zemlju treba donijeti dotična biskupska konferencija. Kod nas je biskupska konferencija dopustila da se pričest može vjernicima koji to žele dijeliti na ruke, a kao redoviti način ostaje pričešćivanje u usta.

Prva pričest djece

Dob prikladna za prvo primanje svete pričesti smatra se ona kad dijete dođe do uporabe razuma, a to redovito biva oko 7. godine života. Zahtijeva se da djeca koja pristupaju prvoj pričesti imaju dovoljno znanja, i da prema dostignutom stupnju svoga shvaćanja razumiju otajstvo Kristovo, te da budu brižljivo pripremljeni da mogu s vjerom i pobožno primiti Gospodinovo Tijelo (*kan. 913, § 1*). Ako se dijete nalazi u smrtnoj pogibelji, presveta euharistija mu se može

podijeliti i prije navršene dobi od 7 godina, samo ukoliko shvaća da se Kristovo Tijelo razlikuje od obične hrane (*kan. 913, § 2*).

Dužnost je u prvom redu roditelja djece, ili onih koji roditelje zamjenjuju, te župnika, voditi brigu da se djeca koja su stekla sposobnost služenja razumom dolično priprave i što prije, prethodno obavivši sakramentalnu ispovijed, prime prvu svetu pričest. Župnik je dužan paziti da se ne pričešćuju i ne pripuštaju na prvu pričest djeca koja nisu stekla sposobnost da se služe razumom, bez obzira u kojoj su dobi života, kao ni ona koja, prema njegovu sudu, nisu dovoljno pripravljena za dolično primanje sakramenta svete pričesti (*kan. 914*).

Prva pričest se redovito obavlja u župi u kojoj roditelji djeteta, ili tko ih zamjenjuje, imaju prebivalište (stalno mjesto boravka) ili boravište (mjesto u kojem privremeno borave), ali se može primiti i u bilo kojoj drugoj župi, osobito ako je u njoj obavljena potrebna pouka i priprava za prvu svetu pričest. Za obavljanje prve pričesti izvan vlastite župe potrebno je imati potvrdu o prikladnosti od vlastitog župnika, jer na njega spada da na to pazi.

Što se tiče prve pričesti odraslih osoba, razumljivo da prije tog čina trebaju biti temeljito poučeni u vjeri i o euharistiji, da pristupe na sakramentalnu ispovijed i da prime sakrament potvrde, ako ga dotad nisu primili. Odraslim novokrštenicima pričest se podjeljuje u svetoj misi ili u obredu u kojem primaju sakramente krštenja i potvrde.

Pričest bolesnika općenito i u smrtnoj pogibelji

Kad se radi o bolesnicima, treba razlikovati slučajeve bolesti općenito i slučajeve kad se netko nalazi u smrtnoj pogibelji. Za bolesnike općenito u pogledu primanja pričesti vrijedi što i za zdrave vjernike. Jedino je, kako smo već vidjeli, za njih ublažen euharistijski post, te u slučaju potrebe mogu pričest primiti pod prilikom vina.

Vjernicima koji se nađu u smrtnoj pogibelji pričest treba podijeliti kao popudbinu, tj. okrepu duše Tijelom i Krvlju Kristovom za putovanje u vječni život. Bez obzira na uzrok smrtne pogibelji, bila to teška bolest, nesretan slučaj, podvrgavanje teškoj operaciji, vjernici se trebaju okrijepiti svetom pričešću kao popudbinom (*kan. 921, § 1*).

Ako je u stanju, može zatražiti popudbinu osoba koja se nalazi u smrtnoj pogibelji, ili se trebaju pobrinuti da tim osobama popudbina bude podijeljena u pravo vrijeme oni koji skrbe o bolesniku, bilo ukućani i rodbina, bilo katoličko zdravstveno osoblje u bolnicama.

Dužnost je i pravo župnika, župnog vikara i bolničkog kapelana da nose i podjeljuje vjernicima presvetu euharistiju kao popudbinu, a u potrebi to može i mora učiniti svaki svećenik i drugi službenik svete pričesti (*kan. 911, § 1-2*). Svi oni trebaju brižno paziti da se popudbina podijeli dok su bolesnici ili osobe koje se nalaze u smrtnoj pogibelji još pri potpunoj svijesti (*kan. 922*). Popudbina se može dijeliti u svako doba, a Rimski obrednik: *Red bolesničkog pomazanja i skrbi za bolesnike*, preporučuje da se popudbina, po mogućnosti, prima pod misom, tako da se bolesnik može pričestiti pod objema prilikama.

Uskraćivanje pričesti

Naprijed je rečeno općenito o sakramentima, da ih posvećeni službenici ne mogu uskratiti onima koji su ispravno raspoloženi i na odgovarajući prikladan način ih mole, osim ako im pravo ne zabranjuje primanje sakramenata (*kan. 843, § 1*). Isto tako smo vidjeli posebno glede pričesti, da se može i mora dopustiti svakom krštenom, ako je ispravno raspoložen, a pravom se ne zabranjuje, da primi svetu pričest (*kan. 912*).

Tko je svjestan svoje nedostojnosti za pristupanje na pričest zbog teškog grijeha u kojem se nalazi, mora se sam suzdržati od primanja pričesti. A ima slučajeva kad, prema kanonskom pravu, posvećeni

službenici trebaju nekomu uskratiti svetu pričest, ako joj pokušava pristupiti. Naime, ne smiju posvećeni službenici pričesti dopustiti primanje svete pričesti onima kojima je izrečena ili proglašena kazna izopćenja iz Crkve, ili kazna zabrane bogoslužja, kao ni onima koji tvrdokorno ustraju u očito teškom grijehu (*kan. 915*).

Uskraćivanje svete pričesti izopćenima i udarenima zabranom bogoslužja je razumljivo, budući da se u tim slučajevima radi o teškom kidanju zajedništva s crkvenom zajednicom, i proturječno je i nespojivo takvo njihovo stanje s pristupanjem na euharistiju koja u svojoj biti ostvaruje i izražava crkveno jedinstvo i zajedništvo Božjeg naroda.

Rjeđe se događa da nekomu bude izrečena ili proglašena kazna izopćenja ili zabrane bogoslužja, i da se zbog toga takvomu ne može dopustiti primanje svete pričesti, ali se može dogoditi da pričest treba nekomu uskratiti zbog tvrdokornog ustrajavanja u očito teškom grijehu. Da bi se u takvim slučajevima nekoga odbilo od pričesti, mora se raditi o teškom grijehu, da grijeh na vani bude očit ili javno poznat, i da dotični tvrdokorno ostaje ili ustrajava u tom grijehu. Mogu se, kao primjer, navesti osobe samo civilno vjenčane; crkveno vjenčane i razvedene osobe koje su ponovno stupile u civilni brak; osobe koje žive u priležništvu ili konkubinatu; ili osobe ogrezle u teškim zlodjelima, kao što su razbojstva, raspačavanje droge i sl., koja su javno poznata i od kojih te osobe ne odustaju. Takvim se osobama sveta pričest mora uskratiti.

SAKRAMENT POKORE ILI POMIRENJA – ISPOVIJEDI

Isus Krist, liječnik naših duša i tijela, htio je da njegova Crkva, snagom Duha Svetoga, nastavi i djelo njegova liječenja i spašavanja svojih članova. To se postiže pomoću sakramenata ozdravljenja: sakramenta pokore i bolesničkog pomazanja.

O sakramentu pokore, koji se naziva i sakrament obraćenja, pomirenja, oproštenja, a najčešće sakrament ispovijedi, o njegovim bitnim elementima i učincima *Zakonik kanonskog prava* kaže: U sakramentu pokore vjernici, ispovjedivši grijehe zakonitom služitelju, kajući se za njih i stvorivši odluku da će se popraviti, po odrješenju toga služitelja dobivaju od Boga oproštenje grijeha počinjenih poslije krštenja, i ujedno se izmiruju s Crkvom koju su griješeći ranili (*kan. 659*).

Navedena odredba, bogata sadržajem, kao specifičnost sakramenta navodi opraštanje grijeha. A taj sakrament opraštanja ima svoju tipičnu strukturu: ispovijedanje grijeha zakonitom služitelju; kajanje za počinjene grijehe, koje uključuje odluku o popravljanju i davanju zadovoljštine; i odrješenje zakonitog služitelja, tj. svećenika koji je ovlašten za ispovijedanje. Tim se odrješenjem brišu grijesi i uspostavlja pomirenje s Bogom, komu je grijesima nanesena teška uvreda, a isto tako se pomiruje i s Crkvom, koja je ranjena grijehom svoga člana.

Slavljenje sakramenta pokore ili ispovijedi u redovitim prilikama

Redoviti način na koji se vjernik koji je svjestan teškog grijeha pomiruje s Bogom i Crkvom jest individualna i cjelovita ispovijed. Samo fizička ili moralna nemogućnost ispričavaju od takve ispovijedi, i u tom slučaju pomirenje je moguće postići i na druge načine (*kan. 960*), koje ćemo kasnije naznačiti.

Kad se određuje da ispovijed mora biti individualna, to znači da u ispovijedi nikoga ne može zamijeniti netko drugi, i da se mora odvijati ili dogoditi u neposrednoj osobnoj povezanosti zakonitog službitelja ispovijedi ili ispovjednika i vjernika koji se želi ispovjediti.

A da mora biti cjelovita, znači da se moraju kazati svi teški grijesi koje je netko počinio, ili barem oni teški grijesi kojih je pokornik postao svjestan nakon pomno obavljenog ispita savjesti. O tome će malo kasnije biti još riječi.

Grijesi se redovito ispovijedaju glasom, pa se takva ispovijed uobičajeno naziva 'ispovijed na uho', ali nema nikakve zapreke i da se vlastiti grijesi priopće ispovjedniku napisani, a to će se činiti osobito ako je osoba koja se ispovijeda nijema.

Individualnoj i cjelovitoj ispovijedi grijeha treba odgovarati odrješenje od strane svećenika komu su grijesi ispovjeđeni. Ne može odrješenja dati netko drugi.

Mjesto ispovijedanja

Slavljenje sakramenta pokore ili ispovijedi je bogoslužni čin, pa je stoga vlastito mjesto za sakramentalno ispovijedanje crkva ili kapela (*kan. 964, § 1*). Ne isključuje se, međutim, mogućnost da se ispovijed obavi i izvan crkve ili kapele, ali treba svakako biti na doličnu mjestu. To biva osobito prigodom velikih vjerničkih skupova na bogoslužnim slavljima, kad velik broj vjernika i hodočasnika želi pristupiti sakramentima svete ispovijedi i pričesti, a to nije moguće obaviti u crkvi ili svetištu.

Uobičajene su u crkvama ili kapelama ispovjedaonice s rešetkama koje razdvajaju ispovjednika i pokornika. Iako više nema obveze da se ispovjedi obavljaju u takvim ispovjedaonicama, one se i dalje trebaju nalaziti na vidnom mjestu, da se vjernici koji to žele mogu njima poslužiti (*kan. 964, § 2*). Mogu postojati i drugačije ispovjedaonice, a o tome kakve će one biti odlučuje svaka biskupska konferencija za

svoje područje (*kan. 964, § 2*). Mogu se te ispovjedaonice nalaziti na vidljivim mjestima u posebnim odvojenim prostorima unutar crkve ili kapele, ili u odgovarajuće opremljenim prostorijama pokraj crkve.

Dušobrižnička dužnost ispovijedanja i sloboda u izboru ispovjednika

Vjerničkom pravu na primanje sakramenata odgovara obveza posvećenih služitelja, osobito dušobrižnika, da vjernicima dijele sakramente, ili da im omoguće pristupanje sakramentima kad ih prikladno mole. To osobito vrijedi za sakrament pokore ili ispovijedi kojim se od Boga dobiva oproštenje grijeha.

Ovlast ispovijedanja, bilo da je nadležna crkvena vlast daje određenom svećeniku posebnim aktom ili odlukom, ili je neki svećenik dobiva po samom pravu, postavljanjem na određenu dušobrižničku službu, podjeljuje se radi duhovnog dobra vjernika. Stoga su svećenici koji imaju ispovjednu ovlast, prvenstveno oni kojima je povjerena dušobrižnička služba, kao što su župnici i svi koji su s njima izjednačeni, zatim župni vikari i kapelani određenih ustanova, zajednica ili skupina vjernika, dužni služiti se tom ovlašću i obvezani su pružiti vjernicima koji su im povjereni, i koji to razložno mole, mogućnost ili prigodu da pristupe pojedinačnoj ispovijedi u određene dane i sate koji vjernicima odgovaraju (*kan. 986, § 1*). Toj obvezi su dužni udovoljavati osobno, a kad im to nije moguće, trebaju se pobrinuti da vjernicima na raspolaganju bude koji drugi ispovjednik.

Osim što je ispovijedanje redovita dužnost svećenika kojima je povjereno dušobrižništvo nad vjernicima, u hitnoj potrebi svaki je ispovjednik, tj. svećenik s ispovjednom ovlašću, obvezan ispovjediti vjernike (*kan. 986, § 2*). Takva hitna potreba bi bila, npr.: uskrsno vrijeme, vjernička hodočašća, slavljenje drugih sakramenata kao što su sklapanje braka ili krizma. Nadalje, vjernika koji je u smrtnoj pogibelji obvezan je ispovjediti svaki svećenik od kojega se to zatraži

(*kan. 986, § 2*), ako i nema ispovjedne ovlasti, jer se ona u takvim slučajevima dobiva po samom pravu.

Dok je, s jedne strane, obveza svećenika s dušobrižničkom službom da budu na raspolaganju za ispovijedanje vjernika koji su povjereni njihovoj brizi, s druge strane, svakom je vjerniku slobodno da pristupi na ispovijed i da ispovjedi svoje grijehe svakom zakonito odobrenom ispovjedniku, odnosno svećeniku koji ima ovlast za ispovijedanje (*kan. 991*).

Kako ćemo kasnije vidjeti, pod određenim uvjetima katolički vjernici se mogu ispovjediti i kod nekatoličkih posvećenih službenika Crkve u kojoj je sakrament pokore valjan, npr. kod pravoslavnog svećenika.

Pokornikovo raspoloženje za ispovijed i grijesi koje treba ispovjediti

Sakrament pokore ili pomirenja ne može se dostojno i učinkovito slaviti ako pokornik nije ispravno raspoložen. U biti je potrebno takvo raspoloženje koje znači obraćenje i povratak Bogu, a to uključuje iskreno žaljenje i kajanje zbog počinjenih grijeha i stvaranje odluke o popravku (*kan. 987*). To žaljenje i odluka povlače za sobom također spremnost da se nadoknadi šteta, ako je komu nanesena, i da se ukloni sablazan ako je prouzročena. Samo s takvim duhovnim raspoloženjem vjernik može primiti spasonosni lijek sakramenta pokore, odnosno sakrament za pokornika postaje spasonosan.

Ranije smo kazali da je individualna i cjelovita ispovijed jedini redoviti način za postizanje oproštenja grijeha. A to konkretno znači da je vjernik obvezan ispovjediti sve teške grijehe po vrsti i broju, počinjene poslije krštenja, koji još nisu izravno otpušteni snagom vlasti koju je Krist dao posvećenim služiteljima pokore u Crkvi, ni u pojedinačnoj ispovijedi priznati, a kojih je pokornik postao svjestan nakon pomna ispitivanja savjesti (*kan. 988, § 1*).

Obveza je da se ispovjede grijesi počinjeni poslije krštenja, a koji nisu otpušteni izravno u sakramentalnoj ispovijedi, jer oni koji su počinjeni ranije oprošteni su u sakramentu krštenja. Dalje, predmet obveze da se ispovjede su samo teški grijesi, dok se oproštenje lakih grijeha može zadobiti pokajanjem. Makar da nije nužno, vjernicima se ipak preporučuje da ispovijedaju i lake grijehe (*kan. 988, § 2*).

Treba ispovjediti sve počinjene teške grijehe po vrsti, što znači da nije dovoljno reći teško sam griješio/la ili teško sam Boga uvrijedio/la, nego treba kazati kakvim je činom ili na koji je način grijeh počinjen i Bogu nanesena uvreda. Ako je isti grijeh više puta počinjen, treba također reći koliko puta se to dogodilo.

Kad je riječ o cjelovitosti ispovijedi, treba razlikovati materijalnu i formalnu cjelovitost. Ispovijed je materijalno cjelovita kad se ispovjede uistinu svi teški grijesi po vrsti i broju koji su počinjeni poslije krštenja, odnosno od posljednje ispovijedi.

Može se, međutim, dogoditi da zbog različitih razloga ispovijed ne bude materijalno cjelovita. Tako zaborav često može biti razlogom da pokornik u ispovijedi ispusti neki grijeh koji bi trebalo ispovjediti. Može također postojati nemogućnost za materijalno cjelovitu ispovijed, bilo da se radi o nemogućnosti fizičkoj ili o moralnoj. Fizička bi nemogućnost za materijalno cjelovitu ispovijed bila, npr., kad je pokornik nijem ili teško bolestan, pa ne može nikako govoriti ili ne može govoriti koliko bi bilo potrebno da iznese sve svoje grijehe; ili kad nastupi kakva neposredna pogibelj i nema vremena za ispovijedanje svih grijeha. A o moralnoj nemogućnosti za materijalno cjelovitu ispovijed bi se radilo, npr., kad netko obavlja ispovijed pred svećenikom s kojim je posebno vezan, pa mu je naročito teško i neugodno pred njim iznijeti neki svoj grijeh.

Ispovijed treba biti materijalno cjelovita, ali ako to nije moguće, uvijek mora biti cjelovita barem formalno. Ako se dogodi da pokornik ne kaže na ispovijedi neki grijeh jer ga je zaboravio, ili jer u ispovijedi, u dobroj vjeri, nije mogao reći ispovjedniku neki grijeh,

ispovjeđeni grijesi se opraštaju izravno, a grijeh koji je ispušten oprašta se neizravno. Za valjanost i učinkovitost ispovijedi dovoljno je da ona bude formalno cjelovita. Takva cjelovitost može postojati također, ako, u krajnjem slučaju, ne bi ispovjedniku bio iznesen nijedan teški grijeh, kao što se može dogoditi, npr., na samrti bolesnika. Za formalno cjelovitu ispovijed u tom slučaju bilo bi dovoljno očitovanje pokornika da je grešnik koji se kaje i traži od Boga oproštenje preko službenika Crkve svih svojih grijeha.

Kod neizravno oproštenog grijeha ostaje obveza da ga se ispovjedi kasnije, ako ga se sjeti, odnosno da prešućeni grijeh ispovjedi drugom zgodom ili drugom ispovjedniku kad mu se pruži prigoda, te da i za te grijehe dobije izravno otpuštenje.

Ako netko iz zloće izostavi u ispovijedi neki teški grijeh, u tom slučaju mu se ne opraštaju ni grijesi koje je ispovjedio.

Ispravno raspoloženje pokornika uključuje i njegovo kajanje, tj. bol duše i osudu počinjenog grijeha s odlukom više ne griješiti, kako tumači *Katekizam Katoličke Crkve* (br. 1451), preuzimajući nauk Tridentskog sabora. Kajanje se naziva 'nesavršeno' kad nastaje kao posljedica promatranja odvratnosti grijeha ili straha od vječne osude i drugih kazni koje grešniku prijete (KKC, br. 1453), i takvo je kajanje dovoljno da se u sakramentu ispovijedi oproste grijesi koji su ispovjeđeni.

Obveza godišnje ispovijedi

Kršćanin koji je svjestan teškog grijeha i svoga grešnog stanja, trebao bi čim prije u sakramentu ispovijedi tražiti odrješenje i milost oproštenja grijeha te se pomiriti s Bogom i Crkvom. Kao što smo već vidjeli, treba pristupiti sakramentu ispovijedi svaki put kad netko želi primiti svetu pričest, a svjestan je teškoga grijeha. A najmanje što je svaki vjernik obvezan učiniti, kad dođe u godine rasuđivanja, jest da barem jedanput godišnje iskreno ispovijedi svoje teške grijehe (*kan. 989*).

Obveza ispovijedi, dakle, postoji za one koji su došli do dovoljne uporabe razuma, a takvim se smatraju svi koji su navršili 7 godina života, ako su počinili kakav teški grijeh. Toj obvezi je moguće udovoljiti ili je ispuniti u bilo koje doba godine, osim ako nije nužno obaviti ispovijed prije pristupanja pričesti, koju treba primiti u uskrsno vrijeme.

Obveza čuvanja ispovjedne tajne

U ispovijedi svećenik je samo služitelj, posrednik preko kojega Bog djeluje, i pokornik svoje grijehe, ustvari, ispovijeda ili očituje pred Bogom i Bog oprašta grijehe. Stoga ono što se u ispovijedi iznese svećeniku pripada božanskoj sferi i zaštićeno je nepovredivim sakramentalnim pečatom i vezano tajnom koju nikada nije dopušteno povrijediti. Stoga ispovjednik ne smije ni riječima, ni na bilo koji drugi način, ni zbog bilo kojeg razloga, nikako odati što je u ispovijedi od pokornika doznao (*kan. 983, § 1*).

Materija sakramentalnog pečata i ispovjedne tajne su svi grijesi teški i laki, iz prošlosti ili aktualni, pokornika ili nekoga drugog, koje je pokornik otkrio u ispovijedi. Koliko je ta obveza teška pokazuje i najteža kazna izopćenja u koju ispovjednik smjesta upada ako izravno povrijedi ispovjednu tajnu, a od koje je odrješenje pridržano Apostolskoj Stolici (usp. *kan. 1388, §* 1).

Čuvanje ispovjedne tajne, međutim, ne obvezuje samo ispovjednika. Nju su obvezni čuvati i svi drugi, dakle i obični vjernici, do kojih je na bilo koji način iz ispovijedi doprlo znanje o nečijim grijesima (*kan. 984, § 2*). Moguće je, npr., da netko namjerno prisluškuje ispovijedanje, ili da se do takvog znanja dođe kad netko na neprikladnom mjesto previše glasno ispovijeda svoje grijehe, ili govori o tuđim grijesima, a drugi također čekaju na ispovijed. Obveza čuvanja ispovjedne tajne je i za te osobe teška, iako ne kao za ispovjednika, pa je predviđeno da ih treba kazniti pravednom kaznom, ne isključujući ni udaranje kaznom izopćenja (*kan. 1388, § 2*).

Drugi načini pomirenja i podjeljivanje skupnog odrješenja bez prethodne pojedinačne ispovijedi

Kad nema mogućnosti za pristupanje na individualnu ispovijed ovlaštenom svećeniku, oproštenje grijeha i pomirenje s Bogom se može postići i na druge načine (*kan. 960*). Prvi od tih načina je kajanje koje proizlazi iz ljubavi prema Bogu, ljubljenom iznad svega, a ne iz straha za vlastito dobro, ili od vječne propasti i druge koje kazne. Takvo kajanje se naziva 'savršenim', i po njemu se opraštaju laki grijesi, a postiže se i oproštenje teških grijeha ako je u njemu uključena čvrsta odluka pristupiti sakramentu ispovijedi, čim to bude moguće (KKC 1452).

A drugi, izvanredni način pomirenja, sastoji u davanju sakramentalnog općeg odrješenja većem broju osoba, a da one nisu prethodno obavile pojedinačno osobnu ispovijed svojih grijeha, nego su zajedno izgovorile obrazac opće ispovijedi, npr. onaj uobičajeni: Ispovijedam se.

Skupno odrješenje može dati svaki svećenik samo u ova dva slučaja:

1. kad prijeti smrtna pogibelj, a nema vremena da svećenik ili svećenici pojedinačno ispovjede pokornike;
2. ako je velika potreba, tj. kad je velik broj pokornika a nema na raspolaganju dovoljno ispovjednika, da bi se kroz prikladno vrijeme mogle obaviti pojedinačne ispovijedi, te bi pokornici, bez svoje krivnje, bili prisiljeni ostati dugo bez sakramentalne milosti ili u grešnom stanju, a samim tim i bez svete pričesti (*kan. 961, § 1, 1º i 2º*).

Ne smatra se da je potreba dovoljno velika samo zbog velikog broja pokornika, kao što može biti na neki veliki blagdan ili prigodom hodočašća, a nije moguće imati na raspolaganju dovoljan broj

svećenika (*kan. 961, § 1, 2º*). U tom slučaju, naime, ne moraju postojati automatski i druga dva potrebna uvjeta: tj. šteta za vjernike zato što bi bili prisiljeni ostati kroz duže vrijeme bez sakramentalne milosti ili svete pričesti, te da u tome nema krivnje samih pokornika.

Postoji li stvarno velika potreba za primjenu izvanrednog načina pokore i za skupno odrješenje pokornika sud donosi dijecezanski biskup (*kan. 961, § 2*).

Kod skupnog sakramentalnog odrješenja, da bi ono bilo valjano, vjernici trebaju biti pravo raspoloženi, kao i kod pojedinačne ispovjedi, te istodobno donijeti odluku da će u prikladnom vremenu, prvom prigodom, obaviti pojedinačnu ispovijed svojih teških grijeha koje u tom trenutku nisu u mogućnosti ispovjediti (*kan. 962, § 1*).

SAKRAMENT BOLESNIČKOG POMAZANJA

Ranije se ovaj sakrament nazivao 'posljednja pomast'. Naziv je promijenjen na sugestiju iz Konstitucije o svetoj liturgiji Drugog vatikanskog sabora u 'bolesničko pomazanje', jer sakrament nije pridržan samo onima koji se nalaze pri koncu svoga života, nego je prikladno vrijeme za njegovo primanje čim se vjernik, zbog bolesti ili starosti, nalazi na početku smrtne pogibelji (SC 73).

Sakramentom bolesničkog pomazanja i molitvom svećenika, kako kaže Drugi vatikanski sabor u Dogmatskoj konstituciji o Crkvi, a skraćeno ponavlja i *Zakonik kanonskog prava*, cijela Crkva preporučuje bolesne trpećem i proslavljenom Gospodinu, da im olakša boli i da ih spasi (LG 11; *kan. 998*). Rimski obrednik bolesničkog pomazanja opširnije naznačuje učinke sakramenta pa kaže: "Ovaj sakrament daje bolesnomu milost Duha Svetoga, koja pripomaže spasu svega čovjeka, pridiže ga pouzdanjem u Boga, jača protiv napasti Zloga i tjeskobe smrti, tako da bolesnik može ne samo svoje nedaće hrabro podnositi nego se protiv njih i boriti, pače da postigne i ozdravljenje, ako mu je to od koristi za duhovno spasenje" (*Red bolesničkog pomazanja*, prethodne napomene, br. 6).

Primatelji bolesničkog pomazanja

Sakrament se podjeljuje krštenim osobama, općenito samo krštenima u Katoličkoj crkvi. Može se podijeliti vjerniku koji je stekao sposobnost da se služi razumom, a to znači da je navršio dob od 7 godina, i koji se počne nalaziti u pogibelji zbog bolesti ili starosti (*kan. 1004, § 1*).

Za podjeljivanje, odnosno primanje bolesničkog pomazanja, ne traži se da je nastupilo teško stanje bolesnika, još manje da se nalazi na umoru; dovoljno je da počne stanje pogibelji koje bi moglo dovesti do smrti. Pogibelj može proizlaziti od bolesti ili od duboke starosti. Dru-

ge vanjske pogibelji, kao npr. rat, terorističke prijetnje ili vremenske nepogode, nisu povod ili razlog za podjeljivanje sakramenta. A prije nekog kirurškog zahvata ili operacije bolesničko pomazanje se može dati bolesnome samo ako operaciju traži neko pogibeljno zlo.

Sakrament se može primiti i više puta, ako je bolesnik prizdravio pa iznova teško obolio, ili ako ga je primio na početku bolesti i pogibelj se s vremenom povećala (*kan. 1004, § 2*).

Briga da se sakrament pravodobno podijeli bolesnima i podjeljivanje sakramenta osobama lišenim uporabe razuma

Bližnji bolesnika, a to su njihova djeca, odnosno roditelji, bliža rodbina te oni koji se za bolesnike skrbe, i dušobrižnici (župnici, župni vikari i kapelani) dužni su pobrinuti se da bolesnici pravodobno prime i okrijepe se sakramentom bolesničkog pomazanja (*kan. 1001*). A podijeliti sakrament pravodobno znači podijeliti ga dok se bolesnik ili ostarjela osoba nalazi još pri svijesti, i moguće je posvijestiti joj značenje sakramenta i pripremiti je za njegovo dostojno i djelotvorno primanje.

Da bi sakrament bolesničkog pomazanja, kao i drugi sakramenti, bio plodonosan, potrebna je kod primatelja nakana da ga prime. Oni koji su pri svijesti svoju nakanu će izričito izraziti ili dati kakav znak da žele ili pristaju da im se sakrament podijeli. Osobi lišenoj uporabe razuma bolesničko pomazanje se može podijeliti ako se pretpostavlja da bi ga ona zatražila kada bi bila pri svijesti (*kan. 1006*). A to se pretpostavlja ili podrazumijeva za one koji su provodili kršćanski život i pokazivali volju da umru kao kršćani i katolici.

Uskraćivanje bolesničkog pomazanja

Prema odredbi *Zakonika* nije dopušteno podjeljivati bolesničko pomazanja onim osobama koje tvrdokorno ustraju u očitu teškom

grijehu (*kan. 1007*). Takve se osobe, naime, ne smatraju ispravno raspoloženima za njegovo plodonosno primanje. Sakrament, dakle, treba uskratiti osobama koje tvrdokorno ili posve svjesno ustrajavaju u teškom grešnom stanju koje je u javnosti poznato. Razumljivo, ta se zabrana odnosi na one koji nisu prethodno obavili ispovijed, a u nemogućnosti ispovijedi koji nisu na vani pokazali nikakva znaka pokajanja.

Ukoliko se sumnja je li netko u teškom grijehu, je li to javno poznato, i ustrajava li u njemu tvrdokorno ili svjesno, bolesničko pomazanje bi se moglo podijeliti.

Službitelj sakramenta bolesničkog pomazanja

Bolesničko pomazanje može valjano podijeliti samo svećenik, i to svaki (*kan. 1003, § 1*). Ali je dužnost i pravo svećenika koji vrše dušobrižništvo (župnici, župni vikari, kapelani) podjeljivati ga vjernicima povjerenim njihovoj pastoralnoj službi (*kan. 1003, § 2*). Kad postoji opravdan razlog, npr. nema ili je teško doći do dušobrižnika na kojeg spada podjeljivanje sakramenta, ili bolesnik želi bolesničko pomazanje primiti od svećenika s kojim je tješnje vezan, dopušteno je svakom svećeniku, odnosno određenom svećeniku, podijeliti nekom bolesniku sakrament bolesničkog pomazanja s barem pretpostavljenim pristankom njegova dušobrižnika (*kan. 1003, § 2*).

O mogućnosti primanja bolesničkog pomazanja u Pravoslavnoj crkvi, kao i podjeljivanja tog sakramenta pravoslavnim vjernicima u Katoličkoj crkvi bit će riječi kasnije.

SAKRAMENT SVETOG REDA

Vjernici, članovi Crkve, kako smo već ranije vidjeli, međusobno su jednaki u dostojanstvu djece Božje (*kan. 208*). Njihova jednakost se temelji na krštenju. Također smo vidjeli da se Crkva, po božanskom ustanovljenju, sastoji od posvećenih službenika ili klerika i ostalih vjernika koji se nazivaju laici (*kan. 207, § 1*). Uz temeljnu jednakost, među klericima i laicima postoji razlika, za koju smo rekli da je funkcionalna ili služiteljska, i ona se temelji na sakramentu reda.

Sakramentom reda, po božanskom ustanovljenju neki između vjernika se, neizbrisivim biljegom kojim se označuju, postavljaju za posvećene službenike i posvećuju i određuju da, svako prema svome stupnju, u ime Krista Glave, vrše službu naučavanja, posvećivanja i upravljanja, i tako pasu Božji narod.

Sakrament reda ima tri stupnja: najniži stupanj je đakonat, zatim dolazi prezbiterat i, kao najviši stupanj, episkopat (*kan. 1008*).

Tko dijeli i komu se može podijeliti sakrament reda?

Između različitih služba posvećivanja koje se od prvih vremena vrše u Crkvi, prvo mjesto ima služba onih koji se posvećuju i postavljaju za biskupe, apostolske nasljednike. Biskupskim posvećenjem dijeli se punina sakramenta reda, i samo posvećeni biskup ima vlast posvećivati druge biskupe i dijeliti sakrament reda ili zaređivati prezbitere i đakone (*kan. 1012*).

Sakrament reda valjano prima samo kršteni muškarac (*kan. 1024*). A dopušteno se sveti red prezbiterata i đakonata podjeljuje samo onima koji su, prema odredbama prava, provjereni, imaju potrebne osobine, ne priječi ih nikakva nepravilnost i smetnja te ispunjavaju preduvjete određene kanonskim pravom (*kan. 1025, § 1*).

Za biskupa može biti posvećen prezbiter kojeg je papa imenovao biskupom, ili zakonito izabranoga potvrdio (*kan. 377, § 1*).

Da bi se nekomu podijelio sveti red, potrebno je da on ima nužnu slobodu. Stoga se nikoga ne smije ni na koji način, ni zbog bilo kojeg razloga, prisiljavati da primi sveti red, a ni odvraćati onoga tko želi da bude ređen i kanonski je prikladan za ređenje (*kan. 1026*). O prikladnosti kandidata za primanje svetog reda prosuđuje njegov vlastiti biskup, a kod redovnika mjerodavni viši poglavar.

Da bi netko bio prikladan za ređenje traži se da ima cjelovitu vjeru, da je vođen ispravnom nakanom, da posjeduje potrebno znanje, uživa dobar glas, da je besprijekorna ponašanja i prokušanih vrlina, te da ima druge tjelesne i duševne osobine, primjerene redu koji treba primiti (*kan. 1029*).

Za biskupa se traži da kandidat ima barem 35 godina života, da je barem 5 godina prezbiter, te da ima doktorat ili barem magisterij iz Svetoga pisma, bogoslovlja ili iz kanonskog prava (*kan. 378, § 1*).

Prezbiterat se podjeljuje onima koji su navršili 25 godina života i dovoljno su zreli, a đakonat onima koji se pripremaju za prezbiterat ako su navršili 23 godine. Neoženjeni kandidat za trajni đakonat treba imati navršenih barem 25 godina, a ako je oženjen, treba imati navršenih barem 35 godina života. Pripravnici za prezbiterat trebaju prije prezbiterskog ređenja primiti red đakonata, a mogu ga primiti nakon što završe 5. godinu filozofsko-teološkog studija. Za podjeljivanje reda prezbiterata traži se da je kandidat završio potpuni 6-godišnji filozofsko-teološki studij (*kan. 1032, § 1- 2*).

Učinci sakramenta reda

Svaki od stupnjeva svetog reda utiskuje neizbrisivi duhovni biljeg ili karakter. Biskup prima puninu sakramenta reda koji ga, s odgovarajućom vlašću reda i jurisdikcije, uključuje u biskupski

zbor i, pod vlašću pape, nasljednika sv. Petra, čini vidljivom glavom partikularne Crkve ako je koja povjerena njegovoj brizi i vodstvu (KKC 1594).

Prezbiteri su pridruženi biskupima u svećeničkom dostojanstvu i ujedno su o njima ovisni u vršenju svojih pastoralnih djelatnosti. Prezbiterskim ređenjem dobivaju odgovarajuću vlast reda, a od biskupa, tzv. kanonskim poslanjem, primaju dužnost i vlast za pojedinu župnu ili drugu neku zajednicu ili za određenu crkvenu službu (KKC 1595). Đakoni se zaređuju za zadatke služenja u Crkvi. Ređenjem im se podjeljuje važna uloga u službi naviještanja riječi Božje, bogoslužja, pastirskog upravljanja i djelotvorne ljubavi, koju vrše pod pastirskom vlašću svoga biskupa (KKC 1596).

Gubitak kleričkog staleža

Primljeni sveti red se ne može izgubiti i sveto ređenje, jednom valjano primljeno, ne može nikad postati nevaljano. Moguće je samo da se u nekom konkretnom slučaju utvrdi kako nije bilo valjano ni podijeljeno. Može se, međutim, izgubiti klerički stalež u koji se stupa primanjem đakonata (*kan. 266, § 1*), i klerik, ne dirajući primljeni red, može biti sveden u laički stalež.

Svođenje klerika u laički stalež događa se na tri načina: sudskom presudom ili upravnom odlukom kojom se proglasi da netko nije ni bio valjano ređen; zakonito izrečenom kaznom otpuštanja iz kleričkog staleža zbog delikta za koji se kanonskim pravom predviđa takva kazna; i otpisom Apostolske Stolice, danim na zamolbu onoga tko želi povrat u laički stalež (*kan. 290*).

SAKRAMENT ŽENIDBE

Pojam, nastanak i bitna svojstva kršćanske ženidbe

Ženidba je zajednica svega života muške i ženske osobe, usmjerena po svojoj naravi k dobru ženidbenih drugova, te k rađanju i odgajanju potomstva. Tu je zajednicu među krštenim osobama Krist Gospodin uzdigao na dostojanstvo sakramenta, tako da među njima ne može biti valjanog ženidbenog ugovora koji samim tim ne bi bio sakrament (*kan. 1055, § 1-2*).

Ženidbena zajednica se uspostavlja ili nastaje ženidbenom privolom bračnih stranaka, koju na vani treba očitovati na način određen zakonom. Za katoličke vjernike taj način određuje Crkva. Bitna su joj svojstva *jednost*, što znači da može postojati samo između jednog muškarca i jedne žene (monogamija), čime se isključuje svaki oblik višeženstva (poligamija), te *nerazrješivost*, koja isključuje mogućnost razvoda, i odgovara načelu da samo smrt razrješuje ženidbu. Nisu to svojstva samo kršćanskih ženidbi, nego svake ženidbe, jer ih traži naravno pravo kako zbog dobra samih bračnih drugova tako i djece, ali kršćanskim ženidbama sakrament daje posebnu čvrstoću (*kan. 1056* i *1057, § 1*).

Dostojanstvo braka i obitelji i pravo na ženidbu

Vezano za brak i obitelj Drugi vatikanski sabor u Pastoralnoj konstituciji o Crkvi u suvremenom svijetu kaže: "Sam je Bog začetnik braka, koji je opskrbljen različitim dobrima i ciljevima: sve je to od najvećeg značenja za održanje čovječanstva, za osobni napredak i vječnu sudbinu pojedinih članova obitelji, za dostojanstvo, čvrstinu, mir i dobrobit same obitelji i čitavog ljudskog društva" (GS 48).

Čovjek je po svojoj naravi usmjeren na život u ženidbenoj ili bračnoj zajednici s osobom drugoga spola. Stoga je pravo na ženidbu u

Općoj deklaraciji o ljudskim pravima OUN-a uvršteno među temeljna ljudska prava. Potvrđuje to i *Zakonik kanonskog prava* koji određuje da ženidbu mogu sklopiti svi kojima se pravom to ne zabranjuje (*kan. 1058*). A pravo na ženidbu može se nekom ograničiti samo zbog teških i opravdanih razloga. U sumnji o sposobnosti osobe za sklapanje ženidbe, pravo na ženidbu prevladava nad drugim suprotnim razlozima.

Osobe nesposobne za davanje valjane ženidbene privole

Kako ženidba nastaje obostranim davanjem valjane ženidbene privole, prema *Zakoniku kanonskog prava* nesposobni su za sklapanje ženidbe, jer nisu sposobni za davanje valjane ženidbene privole, oni koji su posve lišeni uporabe razuma, zatim koji nisu sposobni dovoljno se služiti razumom, te koji boluju od teškog manjka prosuđivanja o bitnim ženidbenim pravima i dužnostima koje treba da se uzajamno predaju i prime, kao i oni koji zbog razloga psihičke naravi ne mogu preuzeti bitne ženidbene obveze (*kan. 1095*).

Iako mogu imati ženidbenu privolu, ženidba nije valjana ako je sklopljena pod bilo čijom izvanjskom prisilom ili zbog velikog straha nanesenog izvana, tako da je netko primoran izabrati ženidbu kako bi se oslobodio toga straha (*kan. 1103*).

Također se ženidba sklapa nevaljano ako tko u nju ulazi zaveden, radi zadobivanja ženidbene privole, zlonamjernom prevarom o nekoj osobini druge stranke koja po svojoj naravi može teško narušavati zajednicu ženidbenog života (*kan. 1098*). Tako bi bila nevaljan ženidba, npr., kad bi jedna od strana bila prevarena o neplodnosti druge, o teškoj neizlječivoj fizičkoj i psihičkoj bolesti, o ovisnosti o drogi ili alkoholu.

Ženidbu čini nevaljanom i zabluda u osobi (*kan. 1097, § 1*), tj. kad druga osoba, s kojom se ženidba sklapa, nije ona prava, za koju se pogrešno misli da jest. Ženidba je nevaljana zbog toga što se

ženidbena privola odnosi na osobu s kojom se ženidba uistinu želi sklopiti, a ne na onu stvarno nazočnu za koju se u zabludi misli da je ona prava. Može ženidbu činiti nevaljanom i zabluda o osobini osobe, ako se kod davanja ženidbene privole izravno i u prvom redu smjera na tu osobinu (*kan. 1097, § 2*), a ne na samu osobu. Bila bi, tako, nevaljana ženidba plemića koji ima čvrstu nakanu i želju sklopiti ženidbu s plemkinjom, i za određenu osobu drži da je plemićke krvi, a ona to nije.

Nevaljano je sklapanje ženidbe ako ženidbene stranke na vani očituju i izvrše što se traži za ženidbu, ali jedna od njih, ili obje, pozitivnim unutarnjim voljnim činom isključi samu ženidbu, ili neki njezin bitni sastavni dio, ili koje od njezinih bitnih svojstava (*kan. 1101, § 1*).

Ženidbene zapreke ili smetnje za valjano sklapanje ženidbe

I kad su dvije osobe sposobne za davanje ženidbene privole, pravo kako božansko tako i crkveno, postavlja određene zapreke za ženidbu, bilo uopće, bilo za ženidbu između određenih osoba. Tako se prema crkvenom ili kanonskom pravu ne može sklopiti valjana ženidba u sljedećim slučajevima:

- muška osoba nije još navršila 16, a ženska 14 godina života – zapreka dobi (*kan. 1083, § 1*);
- postoji prethodna i trajna nemoć za spolni čin ili spolna impotencija neke od ženidbenih stranaka – zapreka spolne nemoći (*kan. 1084, § 1*);
- postoji ženidbena veza prijašnje ženidbe – zapreka ženidbene veze (*kan. 1085, § 1*);
- osobe koje namjeravaju sklopiti ženidbu različite su vjere, tj. jedna pripada Katoličkoj crkvi a druga nije krštena – zapreka različitosti vjere (*kan. 1086, § 1*);

- muška je osoba primila sveti red – zapreka svetog reda (*kan. 1087*);
- osoba koja namjerava sklopiti ženidbu je vezana javnim doživotnim zavjetom čistoće u redovničkoj ustanovi – zapreka redovničkog doživotnog zavjeta čistoće (*kan. 1088*);
- izvršeno je nasilno odvođenje ili otmica ženske osobe, ili se ona nasilno zadržava radi sklapanja ženidbe s njom – zapreka otmice i nasilnog zadržavanja (*kan. 1089*);
- izvršeno je ubojstvo vlastitog ženidbenog druga radi sklapanja nove ženidbe s bilo kojom drugom osobom, ili ženidbenog druga neke druge osobe radi sklapanja nove ženidbe s tom osobom, te ubojstvo ženidbenog druga fizičkim ili moralnim sudjelovanjem dviju osoba, makar i ne bilo s namjerom međusobnog sklapanja ženidbe – zapreka zločina brakoubojstva (*kan. 1090, § 1-2*);
- postoji krvno srodstvo među određenim osobama u ravnoj liniji ili lozi neovisno o stupnju ili koljenu, a u pobočnoj lozi do četvrtog stupnja uključivo – zapreka krvnog srodstva (*kan. 1091, § 1-2*);
- tazbina ili svojta u ravnoj lozi između dvije osobe u ma kojem stupnju – zapreka tazbine ili svojte (*kan. 1092*);
- iz nevaljano sklopljene ženidbe, iza kako je među dotičnim osobama uspostavljen zajednički život, ili iz općepoznatog ili javnog priležništva, nastaje zapreka za sklapanje ženidbe između muške osobe i ženinih krvnih srodnika u prvom stupnju ravne loze, i obratno – zapreka javne ćudorednosti (*kan. 1093*).

Ima više ženidbenih zapreka vezanih uz krvno srodstvo, pa je važno znati i kako se ono računa prema kanonskom pravu. Ali budući je o tome već bilo ranije riječi, kad je bio govor o kanonskom statusu vjernika, na tome se ovdje posebno ne zadržavamo.

Zabrane sklapanja ženidbe i asistiranja ženidbi

Ima okolnosti i razloga, vezanih bilo za određene osobe, bilo za opće dobro, zbog kojih se određenim osobama može zabraniti i zabranjuje sklapanje ženidbe. Za razliku od ženidbenih zapreka o kojima smo naprijed govorili, koje onemogućuju sklapanje valjane ženidbe ukoliko se prije zapreka ne ukloni, zabrane sklapanja ili asistiranja sklapanju ženidbe ne čine ženidbu nevaljanom ako se ona sklopi ili ako se sklapanju asistira usprkos postojanju zabrane, nego je čini samo *nedopuštenom* ako prije sklapanja ženidbe nije od nadležne crkvene vlasti dobiveno dopuštenje za njezino sklapanje ili za asistiranje sklapanju.

Zakonik određuje da je ženidba dviju krštenih osoba od kojih je jedna krštena u Katoličkoj crkvi ili je u nju primljena poslije krštenja i koja nije od nje formalnim činom otpala, a druga pripada Crkvi, ili crkvenoj zajednici koja nema punog zajedništva s Katoličkom crkvom, zabranjena bez izričitog dopuštenja mjerodavne vlasti (kan. 1124). To su tzv. *mješovite ženidbe*, i o njima će malo kasnije biti više riječi.

U *Zakoniku* se kaže da mjesni ordinarij može svojim podložnicima gdje god oni boravili i svima koji se stvarno nalaze na njegovu području zabraniti ženidbu u posebnom slučaju, ali samo privremeno, zbog važnog razloga i dok on traje (kan. 1077, § 1).

A što se tiče sudjelovanja ili asistiranja crkvenog službenika kod sklapanja ženidbe, *Zakonik* određuje da bez dopuštenja mjesnog ordinarija nitko ne sudjeluje u sklapanju: ženidbe lutalica, ženidbe koja se prema odredbi građanskog prava ne može priznati ili sklopiti, ženidbe onoga tko ima neku naravnu obvezu prema drugoj stranci ili djeci rođenoj iz prijašnje veze, ženidbe onoga tko je očito odbacio katoličku vjeru, tko je udaren kaznom cenzure, ženidbe maloljetnika bez znanja ili protiv razborita protivljenja roditelja, te ženidbe koja treba da se sklopi preko zastupnika (*kan. 1071, § 1*).

Mogućnost traženja i dobivanja oprosta od ženidbenih zapreka

Zapreke ženidbene veze, spolne nemoći i krvnog srodstvo u ravnoj liniji ili lozi u svim stupnjevima ili koljenima i u drugom koljenu pobočne linije božanskog su prava, i te se zapreke ne mogu ukloniti nikakvom ljudskom i crkvenom vlašću. Druge naprijed navedene ženidbene zapreke su crkvenog prava i od njih se može dobiti oprost ako to traži opravdan i razuman razlog.

Oprost od zapreke nastale iz svetih redova ili iz javnog doživotnog zavjeta čistoće u redovničkim ustanovama papinskog prava, i od zapreke zločina brakoubojstva pridržan je Apostolskoj Stolici i može se u redovitim slučajevima dobiti samo od nje (*kan. 1078, § 2*). Od svih drugih ženidbenih zapreka, a to znači od zapreke dobi, različitosti vjere, otmice i nasilnog zadržavanja, krvnog srodstva 3. i 4. koljena pobočne loze, tazbine ili svojte i javne ćudorednosti, oprost može dati mjesni ordinarij svojim podložnicima gdje god se nalazili, a i svima koji aktualno borave na njegovu području (*kan. 1078, § 1*).

Priprava za sklapanje ženidbe i za život u braku

Ustanova ženidbene ili bračne zajednice, koja ima svoj izvor u Bogu stvoritelju, za kršćane je trajni sakrament i ima značenje pravoga zvanja s posebnim načinom života bračnih drugova. To zvanje, da bi se razvijalo i postiglo svoju punu zrelost, traži odgovarajuću i posebnu pripravu, tim više što brak i bračno zvanje služe dobru Crkve kao i društvene zajednice.

Brak u sebi sadrži mnoge vrijednosti, moći i sposobnosti, te je bezuvjetno potrebno te vrijednosti, moći i sposobnosti, da bi ih se čuvalo i njima služilo, u odgovarajućoj pouci i pripravi pravodobno i dobro upoznati. Ozbiljna pouka i priprava za brak postaju u današnje vrijeme tim potrebniji ako se imaju u vidu rastakanje bračnih vrijednosti, sve učestaliji raspadi brakova i rastave bračnih drugova, a i uopće obezvrjeđivanje obitelji i širenje nemorala i seksualne slobode i razuzdanosti.

U pripravi mladih za brak primarnu ulogu imaju roditelji, a u tome na svoj način sudjeluju i odgojne i obrazovne institucije. A kad se radi o kršćanskoj ženidbi i braku, u pripremanju za ženidbu sudjeluju i pastiri duša. Oni se trebaju brinuti da vlastita crkvena zajednica pruža vjernicima pomoć kojom se ženidbeni stalež održava u kršćanskom duhu i napreduje u savršenosti, a sami su dužni pružati pouku o ženidbi, njezinoj naravi, svrsi i bitnim svojstvima te dužnostima bračnih drugova. Ta se pouka odvija u tri faze: u daljoj, bližoj i neposrednoj pripravi, i to propovijedanjem, katehezom prilagođenom dobi djece, mladih i odraslih, uz upotrebu također sredstava društvenog priopćivanja (*kan. 1063, 1º*).

Priprava za ženidbu uključuje i primanje sakramenta potvrde, ako je moguće, ukoliko ona nije ranije primljena, a da bi se sakrament ženidbe primio plodonosno, zaručnicima treba preporučiti da prije ženidbe pristupe također sakramentu pokore i presvete euharistije (*kan. 1065, § 1-2*).

Na koncu, prije sklapanja ženidbe mora se obaviti tzv. zaručnički ispit, čija je svrha da se utvrdi da ne postoji ništa što bi priječilo valjano i dopušteno sklapanje ženidbe (kan. 1066). Taj ispit obavlja vlastiti župnik, a ako ga obavi netko drugi, o tome treba obavijestiti župnika (*kan. 1070*).

U svrhu otkrivanja postoji li kakva smetnja za ženidbu, obavljaju se također ženidbeni oglasi. Na biskupske konferencije spada da odrede što je potrebno u pogledu zaručničkog ispita, a također i načina oglašavanja ženidbi na vlastitom području. Kod nas je biskupska konferencija sastavila obrazac koji služi za zaručnički ispit, a odredila je da se ženidbeni oglas obavlja jedanput, i da može biti kako usmeno tako i pismeno.

Redoviti kanonski oblik sklapanja ženidbe, i kada je on obvezatan

Katolici svoju ženidbenu privolu trebaju izraziti riječima, a ako ne mogu govoriti, onda znakovima koji isto znače (*kan. 1104, §*

2). Sklapanje ženidbe se vrši valjano po kanonskom obliku, tj. pred ovlaštenim posvećenim službenikom, a to su mjesni ordinarij i župnik, ili svećenik i đakon koje mjesni ordinarij ili župnik ovlasti, i pred još dva svjedoka (*kan. 1108, § 1*). A tamo gdje nema svećenika ni đakona, dijecezanski biskup, s dopuštenjem Svete Stolice, može odrediti i ovlastiti prikladnog laika da sudjeluje u sklapanju ženidbi (*kan. 1112, § 1-2*).

Taj redoviti kanonski oblik ženidbe treba obdržavati kad su oboje zaručnika kršteni i pripadaju Katoličkoj crkvi, ali također i kad Katoličkoj crkvi pripada samo jedno od njih (*kan. 1117*). U ovom drugom slučaju, kako ćemo kasnije vidjeti, moguće je dobiti oprost od kanonskog oblika ako ženidbu sklapa katolička stranka s nekatoličkom, bila ona krštena ili nekrštena.

Mjesto sklapanja ženidbe u kanonskom obliku

Iako svaki mjesni ordinarij i svaki župnik imaju vlast i valjano sudjeluju u sklapanju svake ženidbe na svom području, ipak ženidbe treba sklapati u vlastitoj župi u kojoj stranke, ili jedna od njih, imaju prebivalište ili boravište, a mogu je sklopiti i u župi u kojoj imaju jednomjesečni boravak. Ako se radi o lutalicama, ženidbu mogu sklopiti u župi u kojoj trenutačno borave (*kan. 1115*).

Ženidba između dvoje katolika sklapa se u župnoj crkvi, a mjesni ordinarij ili župnik može dozvoliti i da se sklopi u drugoj kojoj crkvi ili kapeli na području biskupije, odnosno župe (*kan. 1118, § 1*). Dozvolu za sklapanje ženidbe na kojem drugom prikladnom mjestu može dati mjesni ordinarij (*kan. 1118, § 2*).

Ženidba između katoličkog vjernika i nekrštene stranke može se sklopiti u crkvi i na drugom prikladnom mjestu, a da nije potrebno za to tražiti nikakvu dozvolu (*kan. 1118, § 3*).

Izvanredni oblik ženidbe u posebnim prilikama

Ljudsko pravo na ženidbu ne može biti nikomu uskraćeno samo zbog toga što ženidbu nije moguće sklopiti u propisanom redovitom kanonskom obliku. Crkveno pravo zato predviđa i mogućnost sklapanja valjane ženidbe u izvanrednom kanonskom obliku, koji se sastoji u tome da se ženidbena privola na vani izrazi samo pred dva svjedoka.

Po tom obliku, ili samo pred svjedocima, ženidba se može sklopiti kad nema mogućnosti imati ili doći bez velike poteškoće do mjesnog ordinarija ili župnika, odnosno do svećenika ili đakona kojeg jedan od njih ovlasti, a radi se o smrtnoj pogibelji, ili se razborito predviđa da kroz mjesec dana neće biti prilike za sklapanje ženidbe u redovitom kanonskom obliku (*kan. 1116, § 1*).

Mješovite ženidbe ili ženidbe katolika s krštenim nekatolicima

Skladan život u braku moguće je ostvariti ako supružnici odgovaraju jedno drugome svojom naravi, temperamentom, karakternim crtama, odgojem i izobrazbom, svjetonazorom i drugim osobnim svojstvima i karakteristikama, među koje treba ubrojiti osobito vjerske osjećaje i osvjedočenje. Zato Katolička crkva naglašava važnost i poželjnost da bračni drugovi ispovijedaju istu katoličku vjeru i da pripadaju Katoličkoj crkvi, te odvraća vjernike od sklapanja, odnosno zabranjuje sklapanje tzv. mješovitih ženidbi, ili ženidbi katolika s osobama koje pripadaju Crkvi ili crkvenoj zajednici koja nije u punom zajedništvu s Katoličkom crkvom (*kan. 1124*), a to znači s krštenim nekatolicima pravoslavnih Crkava i s pripadnicima odijeljenih zapadnih kršćanskih crkvenih zajednica.

a) Dopuštenje za sklapanje mješovitih ženidbi

Mješovite ženidbe su valjane ukoliko su ispunjeni svi uvjeti koji se inače pravom traže za valjanost svake ženidbe, a da bi se sklapanje

obavilo i dopušteno, treba od mjerodavne crkvene vlasti, a to je mjesni ordinarij, dobiti dopuštenje. A takvo dopuštenje se daje ako postoji opravdan i razborit razlog i pošto se ispune sljedeći uvjeti:

1° katolička stranka treba izjaviti da je spremna ukloniti od sebe pogibelj otpada od vjere te obećati da će učiniti sve što bude u njezinoj moći da se sva djeca krste i odgajaju u Katoličkoj crkvi;

2° o obećanju koje je dala katolička stranka treba obavijestiti drugu, nekatoličku stranku;

3ᵉ obje stranke treba poučiti o svrhama i bitnim svojstvima ženidbe, i nijedna od njih ne smije ih isključiti (*kan. 1125*).

Biskupskim konferencijama se prepušta da odrede na koji način će se tražena izjava i obećanje davati, i kako će se nekatoličku stranku obavijestiti o obećanju katoličke stranke (*kan. 1126*). Kod nas je nekadašnja Biskupska konferencija Jugoslavije odredila, a kasnije su to Hrvatska biskupska konferencija i Biskupska konferencija Bosne i Hercegovine obnovile za svoja područja, da se spomenuta izjava i obećanje daju napismeno, a i da župnik napismeno zasvjedoči da je nekatolička stranka obaviještena o čemu je potrebno.

b) Oblik i mjesto sklapanja mješovitih ženidbi

Iz onoga što je već ranije rečeno slijedi da mješovite ženidbe treba sklapati u kanonskom obliku, dakle pred posvećenim ili ovlaštenim službenikom u Katoličkoj crkvi. Može se, međutim, ženidba katoličke stranke s nekatoličkom strankom istočnog obreda ili s pripadnikom Pravoslavne crkve sklopiti valjano pred posvećenim službenikom Pravoslavne crkve, uz obdržavanje ostaloga što za valjanost ženidbe po pravu treba obdražavati (*kan. 1127, § 1*). A da bi to sklapanje ženidbe bilo i dopušteno a ne samo valjano, ako obdržavanju kanonskog oblika stoje velike poteškoće, mjesni ordinarij katoličke stranke

ima pravo u pojedinačnim slučajevima dati oprost od redovitog kanonskog oblika koji vrijedi u Katoličkoj crkvi (*kan. 1127, § 2*).

I ženidbe katolika s krštenim nekatolicima se sklapaju u župnoj crkvi, a s dopuštenjem mjesnog ordinarija ili župnika mogu se sklopiti i u drugoj crkvi ili kapeli, a ako mjesni ordinarij dopusti, mogu se sklopiti i na drugom prikladnom mjestu (*kan. 1118, § 1-2*).

Ženidbe katolika s nekrštenim osobama

Budući da se kod ženidbi katolika s nekrštenim osobama ne radi o jednostavnoj crkvenoj zabrani, nego o ženidbenoj zapreci različitosti vjere, za valjano sklapanje takve ženidbe mora se od mjesnog ordinarija dobiti oprost od zapreke. Za dobivanje oprosta traži se opravdan i razuman razlog, a moraju se ispuniti i uvjeti koji se traže i za dopuštenje mješovitih ženidbi (*kan. 1129*), o kojima je malo prije bilo riječi.

Te se ženidbe također trebaju sklapati po redovitom kanonskom obliku. A ako tome na putu stoje velike poteškoće, mjesni ordinarij katoličke stranke može u pojedinačnim slučajevima dati oprost od kanonskog oblika, s tim da se za valjanost ženidbe traži da ona bude sklopljena u nekom drugom javnom obliku koji mjesni ordinarij odredi (*kan. 1127, § 2*). Taj drugi javni oblik može biti i civilno sklapanje ženidbe.

Ženidba katolika s nekrštenim osobama, ako se sklapa po kanonskom obliku, može se sklopiti u crkvi, bilo župnoj ili nekoj drugoj, ili na drugom prikladnom mjestu (*kan. 1118, § 3*).

Učinci ženidbe

Sklapanje ženidbe i uspostavljanje zajedničkog bračnog života proizvodi više različitih učinaka koji se tiču samih bračnih drugova i njihovih međusobnih odnosa, zatim njihovih odnosa prema vlastitoj djeci kao i djece prema roditeljima.

a) Uspostavljanje trajne, neraskidive i isključive ženidbene veze

Prvi i neposredni bitni učinak ženidbene privole je uspostavljanje ženidbene veze među ženidbenim drugovima, koja je po svojoj naravi trajna ili nerazrješiva te isključiva (*kan. 1134*). A to znači da se ona ne može raskinuti ni voljom bračnih drugova ni odlukom bilo koje ljudske vlasti, i da može postojati samo između jednoga muškarca i jedne žene.

b) Jednakost bračnih drugova

Razumljivo da su muškarci i žene općenito jednaki u pogledu svih temeljnih ljudskih prava. A između muža i žene u braku postoji potpuna jednakost, kako s obzirom na dužnosti tako i s obzirom na prava u svemu što se odnosi na zajednicu ženidbenog života (*kan. 1135*). Među njima, kao i uopće među muškarcima i ženama, postoji ipak nejednakost i različitost koju traže fiziološke i psihološke karakteristike muških i ženskih osoba, te različite funkcije koje oni obavljaju.

c) Dužnosti i prava roditelja prema djeci

Djeca koja se rađaju u braku trebaju rasti i razvijati se pod okriljem oca i majke do stupnja kad će postati sposobna za samostalan život. Prvotna je, stoga, dužnost roditelja, a i njihovo pravo, da se brinu za cjelovit odgoj djece, kako tjelesni ili fizički tako i duhovni, kako društveni i kulturni tako i ćudoredni i vjerski, odnosno katolički (*kan. 1136*).

d) Zakonitost djece i pozakonjenje nezakonite djece

Redovito se zakonitom nazivaju ona djeca koja su rođena u valjanoj bračnoj zajednici, a nezakonita ona koja su rođena izvan braka ili od nevjenčanih roditelja.

Prema crkvenom pravu, zakonita su ona djeca koja su začeta ili rođena iz valjane ili iz predmnijevane ženidbe (*kan. 1137*). Stoga, da bi se dijete smatralo zakonitim, dovoljno je da je ono začeto od roditelja dok su bili u crkvenom braku, ili da je rođeno za trajanja braka, makar bilo začeto prije nego što su oni brak sklopili.

S obzirom na sam kanonski položaj djece, općenito se, prema crkvenom pravu, glede uživanja određenih prava i glede obveza ne pravi razlika između zakonite i nezakonite.

Dijete koje je začeto i rođeno prije sklapanja braka njegovih roditelja je nezakonito, ali postoji mogućnost da se ono pozakoni. Pozakonjuje se samim pravom, ako djetetova majka i otac zatim sklope ženidbu, a može se pozakonjenje zatražiti i dobiti također otpisom Svete Stolice (*kan. 1139*).

e) Očinstvo djeteta

Ako je dijete rođeno u braku, smatra se da je otac djeteta onaj s kim je djetetova majka vjenčana (*kan. 1138*), i očinstvo nije potrebno dokazivati. A u slučaju da bilo djetetova majka bilo njezin muž to osporavaju, mora se dokazati očitim dokazima da onaj s kim je djetetova majka vjenčana nije i otac njezina djeteta.

Otac djeteta rođenog izvan braka je onaj za koga se to može dokazati bilo suglasnim priznanjem majke i njezina partnera, bilo nekim drugim valjanim dokazom.

Život u bračnoj zajednici i rastava bračnih drugova uz trajanje ženidbene veze

Svrha ženidbe, tj. dobro bračnih drugova i rađanje i odgajanje djece, traži da supružnici žive skupa, u zajedničkoj kući ili stanu. Odatle proizlazi da ženidbeni drugovi imaju dužnost i pravo provoditi i čuvati zajednički život, osim kad ih od toga ispričava zakonit razlog (*kan. 1151*).

Zbog današnjeg načina života, privremena i djelomična odvajanja, radi službe i zaposlenja, dosta su česta i postala normalna. Ovdje nije riječ o takvim razdvajanjima supružnika, nego o potpunom prekidu bračnog života zbog određenih razloga koji uzrokuju međusobnu nepodnošljivost i nemogućnost daljnjeg ostanka u bračnoj zajednici i pod istim krovom.

Takva razdvajanja, međutim, ne povlače za sobom kidanje ženidbene veze i ne omogućuju sklapanje nove ženidbe, nego nevinom bračnom drugu daju pravo na odvojen život.

a) Rastava zbog preljuba ili brakolomstva

Kako je uzajamno potpuno sebedarivanje drugome i prihvaćanje drugoga u skladnom životu moguće samo uz čuvanje bračne vjernosti, to crkveno pravo, kao zakonit razlog za prekid zajedničkog života ili za rastavu bračnih drugova, navodi preljub ili brakolomstvo. Iako je poželjno da bračni drug oprosti preljubničkoj strani njezin postupak, ima pravo prekinuti s njom ženidbeni život, osim ako je pristao na preljub, ili mu dao povoda, ili i sam također počinio preljub (*kan. 1152, § 1*). Preporučuje se, međutim, da nedužni bračni drug oprosti preljubničkom bračnom drugu, jer kršćanska ljubav i dobro osobito djece traže da se zajednički život ne prekida, nego da se oprosti prijestup preljuba ili brakolomstva ako se više neće ponavljati.

Ako nedužna stranka, kad dozna za nevjernost svoga bračnog su druga, ne oprosti preljub, može od mjerodavne crkvene vlasti, a to su mjesni ordinarij ili dijecezanski sud, zatražiti odobrenje ili presudu za rastavu, te nakon toga rastavu provesti. Može ona rastavu izvršiti i svojevoljno, a potom u roku od 6 mjeseci treba kod mjerodavne vlasti pokrenuti parnicu za ozakonjenje rastave. Mjerodavna vlast će razmotriti može li se nedužni bračni drug navesti da oprosti prijestup preljuba i da ne produži rastavu trajno (*kan. 1152, § 3*). Ako u tome ne uspije, donijet će se odluka o rastavi.

b) Rastava zbog drugih razloga

Za rastavu ženidbenih drugova mogu postojati i drugi zakoniti razlozi. Stupajući u bračnu zajednicu, supružnici moraju biti spremni na dijeljenje zajedničke sudbine u dobru i u zlu. Ali ih se ne može obvezivati i prisiljavati da trajno podnose bol, patnje, različita zlostavljanja, ako ih u ženidbenoj zajednici jedan bračni drug nepravedno, nepotrebno i trajno nanosi drugom bračnom drugu.

Stoga, ako jedan od ženidbenih drugova dovodi u veliku duševnu ili tjelesnu pogibelj drugog ženidbenog druga ili djecu, ili na drugi način čini preteškim zajednički život, pruža drugom ženidbenom drugu zakonit razlog da se rastavi, o čemu odluku treba donijeti mjesni ordinarij, a ako prijeti pogibelj zbog odgađanja, može se provesti i prema vlastitoj odluci (*kan. 1153, § 1*). U ovom drugom slučaju od mjesnog ordinarija treba naknadno zatražiti ozakonjenje rastave.

Ako dođe do rastave ženidbenih drugova, onaj tko o tome mjerodavno odlučuje treba se uvijek prikladno pobrinuti za potrebno uzdržavanje i odgoj djece (*kan. 1154*), a ako bi prestao postojati razlog rastave, treba ponovno uspostaviti zajednički ženidbeni život, osim ako crkvena vlast odredi drukčije (*kan. 1153, § 2*).

ZAJEDNIŠTVO KATOLIKA I ODIJELJENIH KRŠĆANA U BOGOSLUŽJU

Kristovom žrtvom na križu otkupljeni su svi ljudi, i trebalo bi da u slavljenju euharistije, Kristove nekrvne žrtve, mogu sudjelovati svi koji su krštenjem pritjelovljeni Kristu. Ali raskol koji se dogodio u Kristovoj Crkvi i razjedinjenost koja postoji među kršćanima ima za posljedicu da je Katolička crkva vrlo osjetljiva u pogledu zajedničkog sudjelovanja katolika i odijeljenih kršćana u svetim činima. Katolici u prošlosti nisu smjeli nikada aktivno sudjelovati u bogoslužju i bogoštovnim činima nekatolika, a samo se u iznimnim situacijama tolerirala njihova pasivna nazočnost kao običnih promatrača.

Katolička crkva je u novije vrijeme, zapravo od Drugog vatikanskog sabora, promijenila i ublažila svoje stajalište i držanje u pogledu tzv. komunikacije ili zajedništva u svetim činima katolika i odijeljenih kršćana.

I. ZAJEDNIŠTVO KATOLIKA I PRAVOSLVANIH VJERNIKA U SLAVLJENJU EUHARISTIJE

Sudjelovanje katolika u euharistiji Pravoslavne crkve i pravoslavnih vjernika u katoličkoj euharistiji

Polazeći od toga da su Katolička crkva i odijeljene istočne Crkve tijesno povezane ispovijedanjem vjerskih istina, i da odijeljene istočne Crkve imaju prave sakramente, među njima i sveti red i euharistiju, Drugi vatikanski sabor u Dekretu o ekumenizmu kaže "ne samo da je moguće, nego se i preporučuje neko zajedništvo u svetim činima, ako su okolnosti pogodne i ako odobri crkvena vlast" (UR 15). Pojašnjenje toga stajališta i konkretnije odredbe su donesene u dokumentima

Apostolske Stolice nešto kasnije, posebno u *Ekumenskim direktorijima* Sekretarijata za jedinstvo kršćana g. 1967., odnosno Papinskog vijeća za promicanje jedinstvo kršćana g. 1993. U njima je naznačeno da vjernici katolici smiju odlaziti na liturgijsko bogoslužje, pa i samu euharistiju koja se slavi u odijeljenim istočnim Crkvama. Nema, stoga, za katolike više nikakve crkvene zabrane da odlaze u pravoslavnu crkvu ili hram i da prisustvuju euharistiji i drugom nekom liturgijskom činu.

Ovo što Katolička crkva dopušta svojim vjernicima, omogućuje to isto i odijeljenim kršćanima ili pravoslavnim vjernicima u pogledu njihova prisustvovanja i sudjelovanja u bogoštovlju i euharistiji Katoličke crkve.

Sada, dakle, ne samo da nije zabranjeno da katolici koji to žele prisustvuju euharistijskom slavlju Pravoslavne crkve, ili pravoslavnih vjernika u euharistiji kod katolika, nego bi to u nekim situacijama moglo biti i poželjno. Tako, ako u nekom mjestu nedjeljom ili blagdanom nema prigode za prisustvovanje i sudjelovanje slavljenju katoličke mise, katolici mogu prisustvovati euharistijskoj liturgiji koju slavi Pravoslavna crkva. Isto tako bi se povremeno moglo prakticirati u mješovitim brakovima, da katolički bračni drug s pravoslavnim sudjeluje u euharistiji koja se slavi u pravoslavnoj crkvi, kao i obratno, da pravoslavni bračni drug s katoličkim sudjeluje u euharistiji u katoličkoj crkvi.

Kad prisustvuju pravoslavnoj liturgiji ili nekom bogoštovnom činu, mogli bi katolici vršiti i neku aktivnu ulogu, npr. sudjelovati u zajedničkim molitvama, zazivima i odgovorima, himnima i pjesmama, pokretima i gestama. A ako ih netko mjerodavan pozove ili zamoli, mogu u liturgijskim slavljima čitati svetopisamska i druga čitanja.

Razumljivo je da samo prisustvovanje, kao i način sudjelovanja katolika u euharistiji odijeljene istočne Crkve ovisi i od stava te Crkve, naime, da li ga ona dopušta ili priječi. Kod aktivnog sudjelovanja

treba se pridržavati odredaba i običaja koji vrijede u odijeljenoj Crkvi. Osim toga mora se paziti da bude otklonjena pogibelj sablazni.

Ustupanje katoličkih crkava pravoslavnima za njihovo bogoslužje i svete obrede

Euharistija se redovito slavi u posvećenom prostoru: crkvi ili hramu. I u tome je Katolička crkva otvorena za suradnju s Pravoslavnom crkvom. Prema *Ekumenskom direktoriju* iz g. 1993., ako pravoslavni vjernici nemaju prostora ni liturgijskih predmeta potrebnih za slavljenje svojih vjerskih obreda, dijecezanski biskup može dopustiti pravoslavnom kleru i vjernicima da koriste katoličku crkvu ili zgradu i predmete koji su im potrebni za njihovo bogoslužje.

Zakonik govori i o mogućnosti da se za katolike euharistija slavi u hramu Crkve koja nije u punom zajedništvu s Katoličkom crkvom. Izričitu dozvolu za to treba svećeniku dati mjesni ordinarij, a suglasiti se, dakako, mora nadležna vlast Pravoslavne crkve (*kan. 933*).

II. ZAJEDNIŠTVO KATOLIKA I PRAVOSLAVNIH VJERNIKA U SAKRAMENTIMA

Kanonsko pravo ne zabranjuje katolicima da budu nazočni kod podjeljivanja sakramenata u Pravoslavnoj crkvi, npr. kod krštenje ili sklapanja braka. Ni pravoslavnim vjernicima se ne priječi da budu nazočni kod podjeljivanja sakramenata u Katoličkoj crkvi. A što se tiče primanja sakramenata, neke od njih jedni kod drugih mogu i primati.

U *Zakoniku kanonskog prava* se određuje da katolički služitelji ili djelitelji sakramenata, a to su za pojedine sakramente biskupi, prezbiteri i đakoni, podjeljuju sakramente dopušteno samo katoličkim

vjernicima, a isto tako i da katolici dopušteno primaju sakramente samo od katoličkih službenika (*kan. 844, § 1*).

Od toga načelnog stava, međutim, postoje izuzetci, te se dopušta da katolici smiju, ako se ispunjavaju određeni uvjeti, zatražiti i primiti neke sakramente od ovlaštenih svetih službenika ili djelitelja sakramenata u Pravoslavnoj crkvi, a isto tako i da katolički službenici mogu, pod određenim uvjetima, podjeljivati neke sakramente i odijeljenim pravoslavnim kršćanima.

Katolička crkva drži, kako smo već kazali, da ona i odijeljene istočne Crkve, pa tako i Pravoslavna, imaju puno zajedničkoga, i da također u tim Crkvama postoje pravi sakramenti. To je temelj koji omogućuje da katolici i pravoslavni mogu, jedni kod drugih, valjano i plodonosno primati neke sakramente i po njima dobivati božanske milosti.

Katolici mogu u Pravoslavnoj crkvi pristupati sakramentima pokore, pričesti i bolesničkog pomazanja

Prema odluci Drugog vatikanskog sabora, sadržanoj u dekretu o istočnim katoličkim Crkvama, a zatim i prema odredbi *Zakonika kanonskog prava*, sakramenti koje katolici smiju nekada primati u odijeljenim istočnim Crkvama su: pokora ili ispovijed, euharistija ili sveta pričest, i bolesničko pomazanje (OE 27; *kan. 844, § 2*). Ti sakramenti su posebno važni za duhovni život kršćana i za njihovo vječno spasenje, i Katolička crkva želi sa svoje strane, kad za to postoji potreba i razlog, ukloniti zapreku da katolici i kršćani nekatolici dobiju sakramentalnu milost u Crkvama u kojima se navedeni sakramenti valjano podjeljuju.

Pristupanje katolika navedenim sakramentima u Pravoslavnoj crkvi nije slobodno u redovitim prilikama i u svakoj prigodi, nego se to dopušta u izvanrednim ili posebnim prilikama, i uz ispunjavanje određenih uvjeta.

Da bi katolicima bilo dopušteno navedene sakramente primati u Pravoslavnoj crkvi, uvjeti su sljedeći:

1) da pristupanje sakramentu pokore, euharistije ili pričesti i bolesničkog pomazanja traži duhovna potreba ili istinska duhovna korist;
2) da katoliku nije moguće, bilo da se radi o fizičkoj ili moralnoj nemogućnosti, da dođe do katoličkog službenika i da se ispovjedi, primi pričest ili bolesničko pomazanje;
3) da za katolika nema pogibelji pristajanja uz zabludu, ili vjerske ravnodušnosti (*kan. 844, § 2*).

Potreba primanja sakramenata od službenika Pravoslavne crkve bila bi u slučaj kad se katolik nađe u smrtnoj pogibelji, ili ga jako muči duhovna tjeskoba zbog počinjenog grijeha i teško mu je ostati u takvom stanju.

O nemogućnosti, pak, primanja sakramenata od katoličkog službenika radilo bi se kad uopće u nekom mjestu nema katoličkog svećenika, odnosno službenika koji bi nekog katolika ispovjedio, podijelio mu pričest ili bolesničko pomazanje; ili ako se on i nalazi negdje u blizini, ali se do njega ne može doći na vrijeme, ili bez velike poteškoće; ili ako se do katoličkog službenika može doći i od njega zatražiti da podijeli traženi sakrament, ali on to odbija učiniti.

Podjeljivanje u Katoličkoj crkvi pravoslavnim vjernicima pričesti, pokore i bolesničkog pomazanja

Katolička crkva pruža mogućnost i da pravoslavni vjernici pristupe na sakramente pokore, euharistije ili pričesti i bolesničkog pomazanja u Katoličkoj crkvi, ali uz ispunjenje ovih uvjeta:

1) da pravoslavni vjernici navedene sakramente zatraže sami od sebe ili svojevoljno;

2) da su za primanje sakramenata pravo raspoloženi (*kan. 844, § 3*).

Što se tiče prvog uvjeta, ne mora postojati nikakav poseban razlog koji bi tražio da pravoslavni vjernici budu pripušteni u Katoličkoj crkvi na sakrament pokore ili svete ispovijedi, na svetu pričest i na bolesničko pomazanje. Dovoljno je da oni to iskreno žele i na prikladan način zatraže. Neke situacije ipak mogu tome više pogodovati, npr. ako pravoslavni žive u katoličkoj sredini, u kojoj ni nema pravoslavnog službenika koji bi im mogao podijeliti željeni sakrament, a oni to živo žele; ako iz pobožnosti hodočaste u neko katoličko svetište ili sudjeluju u proslavi nekog blagdana i žele se ispovjediti i pričestiti; ili kad s katoličkom strankom odluče sklopiti mješovitu ženidbu u Katoličkoj crkvi te prethodno pristupiti sakramentu pokore i u misi u kojoj se obavlja vjenčanje pristupiti na pričest; ili kad se bolesnici nalaze u bolnici i žele iskoristiti nazočnost katoličkog svećenika da se ispovjede, pričeste i prime bolesničko pomazanje.

A glede pravog raspoloženja za dostojno i plodonosno primanje sakramenata, potrebno je imati pravu vjeru o sakramentima kao činima Krista i Crkve, kojima se izražava i jača kršćanska vjera, iskazuje štovanje Bogu i ostvaruje posvećenje ljudi, te da onaj tko pristupa pričesti nema teškog grijeha, ili tko pristupa sakramentu pokore da ispovjedi sve teške grijehe, ako ih ima, i da se kaje za njih.

Katolici i pravoslavni mogu zajedno sudjelovati i kod nekih drugih bogoštovnih ili vjerskih čina, npr. kod sahrane pokojnika, a mogu se pravoslavnima davati sakramentali i za njih obavljati blagoslovi, osim ako je za neki izričito određeno da se podjeljuje samo katolicima.

OBIČNI VJERNICI ČITAČI I AKOLITI U BOGOSLUŽJU

Vjernici laici aktivno ili djelatno sudjeluju u bogoslužju izgovarajući ili pjevajući, pojedinačno ili zajednički, sami ili skupa sa svetim služiteljima, određene molitve, psalme, pripjeve, pjesme, te vršeći određene radnje i tjelesne kretnje. Ima, međutim, nekih službi koje se povjeravaju i podjeljuju običnim vjernicima za stalno, te zaduženja koja im se povjeravaju privremeno, ili koja vrše u pojedinim prigodama.

Stalne službe lektora ili čitača i akolita

Na službu čitača spada da u misi i drugim bogoslužnim činima čita predviđene tekstove iz Svetog pisma, osim evanđelja; ako nema posebnog psalmiste, on recitira psalam između čitanja, može najavljivati nakane u općoj molitvi vjernika, pripravlja vjernike za dostojno pristupanje sakramentima te, ako je potrebno, ravna sudjelovanje vjernika u molitvi i pjesmi.

Akolitova je zadaća da pripremi oltar i što je potrebno za euharistijsko slavlje, te da poslužuje kod oltara i pomaže svećeniku i đakonu u bogoslužnim činima, osobito u slavljenju svete mise. Akoliti su, po samoj svojoj službi, izvanredni djelitelji pričesti (*kan. 910, § 2*); kad nema svećenika ni đakona, a potreba traži, mogu u dijeljenju pričesti pomagati svećenicima i đakonima. Isto tako, ako nema svećenika ni đakona, mogu izlagati presveti oltarski sakrament na klanjanje i čašćenje, ali ne i blagoslivljati vjernike s Presvetim (*kan. 943*).

U stalnu službu čitača i akolita mogu se uzeti samo muškarci, koji imaju dob i svojstva određena od biskupske konferencije, a uvođenje u službu vrši mjesni ordinarij po propisanom bogoslužnom obredu (*kan. 230, § 1*). Odredba o podjeljivanju službi čitača i akolita muškarcima jedan je od rijetkih slučajeva kad se u crkvenom *Zakoniku* pravi razlika između muškaraca i žena.

Kod nas se, po odluci Biskupske konferencije Jugoslavije, obnovljenoj od Hrvatske biskupske konferencije i Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine, za podjeljivanje stalnih službi čitača i akolita traži navršena dob od 25 godina, uzoran kršćanski život te prikladna osposobljenost za vršenje tih službi.

Ukoliko nema stalnih akolita i čitača, njihovu zadaću, u dogovoru sa župnikom ili svećenikom koji slavi misu, mogu privremeno ili u pojedinim zgodama vršiti i drugi vjernici koji su za to prikladni.

Službu poslužitelja ili ministranta kod bogoštovnih čina i kod oltara, s posebnim zaduženjima, npr.: nositelja misala ili evanđelistara, križonoše, svjećonoše, kadioničara, nositelja blagoslovljene vode, donositelja na oltar kruha, vina i vode, redovito obavljaju muškarci i dječaci, ali ih mogu obavljati i žene i djevojke. Trebalo bi da dijecezanski biskupi za to dadnu opće dopuštenje i potrebne upute.

Službu tumača koji vjernicima daje razjašnjenja i upozorenja kako bi se uveli u slavlje i što bolje ga razumjeli mogu obavljati, bez razlike, i muškarci i žene.

U nedostatku akolita, može mjesni ordinarij laicima, muškim i ženskim, dopustiti da dijele pričest ili da izlažu presveti oltarski sakrament na klanjanje i štovanje (*kan. 910, § 2* i *kan. 943*).

Privremeno povjeravanje zadaće čitača i akolita

Kad nema nikoga sa stalnom službom čitača, zadaća koju oni u bogoslužju obavljaju može se privremeno ili u pojedinim prigodama povjeriti bilo kojem prikladnom vjerniku laiku, muškarcu ili ženskoj osobi (*kan. 230, § 2*). Nema, stoga, nikakve smetnje da, u nedostatku stalnog čitača, drugi koji vjernik čita u svetoj misi ili u službi riječi tekstove Svetog pisma, da između čitanja recitira psalme, ili da u općoj molitvi vjernika najavljuje zajedničke nakane, ili da u bogoslužjima bude tumač, pjevač ili da vrši koju drugu službu prema pravnim propisima.

Druge službe u bogoslužju koje se mogu povjeravati vjernicima laicima

Ako nema redovitog krstitelja, a to su biskup, prezbiter i đakon, može dopušteno krstiti vjeroučitelj ili tko drugi koga je mjesni ordinarij (biskup) za to ovlastio, a u slučaju prijeke potrebe, može krstiti svaki čovjek, bio on obični vjernik katolik, kršteni nekatolik, pa i osoba nekrštena, samo mora imati nakanu da podijeli krst, ili da učini ono što čini Crkva kada krsti, i da na ispravan način obavi čin krštenja (*kan. 861, § 2*).

Gdje nema svećenika ili đakona, dijecezanski biskup, pošto dobije dopuštenje Svete Stolice, može ovlastiti prikladnog laika da u ime Crkve prisustvuju sklapanju ženidbi (*kan. 1112, § 1*). A kad to pastoralne potrebe iziskuju, biskupska konferencija, s prethodnim dopuštenjem Svete Stolice, može odlučiti da se laicima povjeri vođenje sprovoda, a odobrenje za to u pojedinim slučajevima daje mjesni ordinarij.

Klerici, odnosno biskup, prezbiter i đakon, koji imaju potrebnu ovlast, služitelji su sakramentala ili blagoslovina, tj. posvećenja i blagoslova osoba te posvetâ i blagoslovâ mjesta ili prostora i određenih objekata: Ali neke blagoslovine, prema sudu mjesnog ordinarija i na način određen u bogoslužnim knjigama, mogu podjeljivati i laici (*kan. 1168*).

CRKVENA SAHRANA ILI SPROVOD

Sahrana se obavlja uz crkveni obred i molitve kojim Crkva zaziva duhovnu pomoć za preminule i odaje im počast te istodobno pruža živima utjehu nade.

Sprovod se može sastojati od tri molitvene postaje: u pokojnikovoj kući, u crkvi i na groblju, ili u pokojnikovoj kući, na ulazu u groblje i kod samog groba; od dvije postaje: na ulazu u groblje ili u kapeli i kod groba; od jedne postaje, samo u pokojnikovoj kući. Ako okolnosti dopuštaju, prednost treba dati sprovodu s tri postaje.

Predvoditelj sprovodnih obreda i mjesto sahrane

Sprovodne obrede predvodi svećenik ili đakon, a u pravilu to spada na vlastitog župnika ili onoga tko ga zamjenjuje (*kan. 530* i *517 § 2*). Misa zadušnica se redovito slavi u crkvi pokojnikove župe, ili u crkvi župe u kojoj je smrt nastupila, ali svaki vjernik može za svoga života, ili onaj tko je dužan pobrinuti se za njegovu sahranu, izabrati drugu crkvu s pristankom onoga tko njome upravlja i pošto obavijesti pokojnikova župnika (*kan. 1177, § 1-3*).

Tijela preminulih vjernike se sahranjuju ili pokapaju u grobljima određenim za katolike, a svaka župa ili više župa mogu imati jedno ili više groblja, ili ako je groblje građansko i zajedničko, pokapaju se na prostoru previđenom za katoličke vjernike (*kan. 1240, § 1* i *1241, § 1*).

Ako župa ima svoje groblje, preminuli vjernici se pokapaju na njemu. Dopušteno je, međutim, svakome za života izraziti želju i izabrati groblje za pokop, a i oni čija je dužnost pobrinuti se za pokojnikov ukop mogu zakonito izabrati drugo groblje (*kan. 1180, § 1-2*), udovoljavajući uvjetima koje postavljaju oni čije je groblje.

Dopuštenje crkvenog sprovoda nekatolicima

Maloj djeci koja su umrla a da nisu krštena ne daje se crkveni sprovod. Ipak, ako su roditelji namjeravali dijete krstiti, i žele za njega crkveni sprovod, dopuštenje treba dobiti od mjesnog ordinarija (*kan. 1183, § 2*).

Krštenima koji nisu pripadnici Katoličke crkve mjesni ordinarij može, po svom razboritom sudu, dopustiti katolički crkveni sprovod ako za njih nije moguće imati njihova vlastitog službenika i ukoliko nije utvrđeno da se pokojnik tome za života usprotivio (*kan. 1183, § 3*).

Uskraćivanje crkvenog sprovoda katoličkim vjernicima

Ima slučajeva kada, prema *Zakoniku kanonskog prava*, treba nekom pokojniku uskratiti crkveni sprovod ukoliko prije smrti nije pokazivao znakova kajanja za ono zbog čega mu se crkveni sprovod uskraćuje.

Slučajevi u kojima treba uskratiti crkveni sprovod ovi su:

- pokojnik je bio očiti otpadnik od vjere, krivovjernik ili raskolnik;
- pokojnik je za života odlučio da mu se tijelo spali, ako je to učinjeno iz razloga protivnih kršćanskoj vjeri, npr. zbog nevjere u uskrsnuće i u zagrobni život;
- pokojnik je bio i do smrti ustrajao kao očiti teški grešnik, ako bi dopuštenje crkvenog sprovoda izazvalo javnu sablazan vjernika (*kan. 1184, § 1*).

Crkveni sprovod u navedenim slučajevima se neće uskratiti ako je pokojnik prije smrti pokazivao na vani ikakve znakove kajanja, npr. izražavao žaljenje zbog svojih prijestupa i grešnog života, želio da mu se pozove svećenik, a to drugi nisu učinili, ili svećenik nije na vrijeme stigao.

Kad se radi o očitim grešnicima, a takvi su, npr., oni koji su živjeli nevjenčano, koji su razvrgnuli svoj crkveno sklopljeni brak i stupili u novi civilni brak, pripadnici kriminalnih bandi, i sl., crkveni sprovod bi im se mogao dati ako to traži neki ozbiljan razlog, a ne bi izazivalo nikakve sablazni kod drugih vjernika.

Više se crkvenim pravom ne određuje izričito da sprovod treba uskratiti samoubojicama. Uskraćivao bi im se ako se radi o očitom teškom grešniku.

Onom komu zbog navedenih razloga treba uskratit crkveni sprovod uskraćuje se i misa zadušnica (*kan. 1185*).

ZAVJET

Što je zavjet i osobe sposobne učiniti zavjet?

Zavjet je čin pobožnosti kojim se promišljeno i slobodno Bogu obećava neko moguće i veće dobro, koje se mora ispuniti iz kreposti bogoštovlja (*kan. 1191, § 1*). Ne radi se, dakle, o jednostavnoj želji iz pobožnosti, niti o neodređenoj nakani da se nešto učini, nego o stvarnom preuzimanju obveze koja se mora ispuniti. Obdržavanjem onoga na što se netko zavjetovao, Bogu se daje što mu je obećano.

Zavjetovati se ili učiniti zavjet mogu samo oni koji su sposobni prikladno se služiti razumom, a nije im to pravom zabranjeno (*kan. 1191, § 2*), odnosno oni koji imaju dovoljnu spoznaju o onome što obećaju i slobodu da to što obećaju i izvrše, te da su gospodari nad onim što zavjetuju. Nije, stoga, valjan zavjet ako onaj tko ga čini nema upotrebe razuma, ili pravne sposobnosti da se svojom voljom obveže na ono što obećava. Isto tako je po samom pravu ništav zavjet ako je učinjen zbog velikog i nepravednog straha, ili zbog zlonamjerne prijevare (*kan. 1191, § 3*).

Neznanje obveza skopčanih sa zavjetom ili predmeta vlastitog zavjetu, kao i bitna zabluda, ako je razlog davanju obećanja, zavjet čini nevaljanim (*kan. 126*).

Vrste zavjeta i objekt ili predmet zavjeta

Neki se zavjeti polažu pred Crkvom i prima ih netko ovlašten u ime Crkve, i nazivaju se javnim, a drugi se polažu kako i kada tko hoće, i nazivaju se privatnim (*kan. 1192, § 1*). Javni se zavjeti polažu u redovničkim ustanovama (*kan. 654*), a privatne polažu vjernici koji to žele.

Zavjet je osoban ako se obećava određeni čin ili djelovanje onoga tko se zavjetuje; a stvarni je ako je predmet obećanja neka stvar;

može biti i mješoviti, ako uključuje i jedno i drugo (*kan. 1192, § 3*). Osobni zavjet bi bio, npr., obećanje posta, ili hodočašćenje nekom svetištu; stvarni, obećanje nekog dara, a mješoviti, hodočašće i davanje zavjetnog dara.

Može se na nešto zavjetovati doživotno, ili na određeno vrijeme, te bezuvjetno ili pod određenim uvjetom.

Zavjet se čini radi čašćenja Boga, stoga ono što se Bogu obećava treba biti bolje od onoga što se ne čini ili propušta da se učini. Bilo bi neprilično i proturječno obećati Bogu neko manje dobro, a zavjetovati se na nešto što je sigurno zlo bilo bi grešno. Osim toga, dobro koje se obećava treba biti moralno i fizički moguće izvršiti. Ne može se ozbiljno obvezati na nešto što netko moralno ili fizički nije u mogućnosti učiniti.

Oprost od zavjeta i drugi načini njegova prestanka

Zavjet može prestati na više načina, tako: ako je učinjen na određeno vrijeme, prestaje istekom toga vremena; prestaje bitnom promjenom predmeta koji je obećan; ako je učinjen pod određenim uvjetom, prestaje ako se ne ispuni uvjet o kojem ovisi; ako prestane svrha zbog koje je zavjet učinjen, prestaje time i sam zavjet; može također prestati oprostom i zamjenom (*kan. 1194*).

Oprost od privatnih zavjeta, zbog opravdanog razloga, može dati mjesni ordinarij i župnik svojim podložnicima gdje god se nalazili, a na svom području također strancima. Vlast davanja oprosta od zavjeta može mjesni ordinarij povjeriti i drugom kojem svećeniku (*kan. 1196*).

Oni koji mogu oprostiti od zavjeta, mogu zavjet također zamijeniti s nekim manjim dobrom, a sam zavjetovanik ga može zamijeniti s većim ili jednakim dobrom (*kan. 1197*).

PRISEGA ILI ZAKLETVA

Kad ljudi u svojim međusobnim odnosima žele potvrditi istinitost onoga što tvrde ili obećaju, pozivaju se na svjedoke. Ali ako nema nikoga tko bi za nekoga mogao nešto sigurno posvjedočiti, ili ako se želi nešto posvjedočiti snažnije, vjernici se u važnim stvarima utječu na Boga, najviši autoritet, kao svjedoka da je istinito što se tvrdi ili niječe, ili što se obećava. Kažemo tada da se netko zaklinje ili priseže.

Što je prisega i kakvih ih ima?

Prisega ili zakletva je čin zazivanja božanskog Imena za svjedoka istine, te se može položiti samo u istini, u razboritosti i u pravednosti (*kan. 1199, § 1*).

Prisega je čin pobožnosti i bogoštovlja, te pretpostavlja vjeru u Boga i poštivanje njegova Imena. Stoga ona ima smisla samo za onoga tko vjeruje i tko ima strahopoštovanja prema Bogu.

S obzirom na predmet prisege, ona može biti potvrđujuća ili uvjeravajuća, kad se Boga ili Božje Ime zaziva za svjedoka istinitosti onoga što se tvrdi o nečem prošlom i sadašnjem; a obećavajuća je kad se želi nekoga uvjeriti da će nešto biti učinjeno ili ispunjeno u budućnosti. Boga se zaziva kao jamca čvrste odlučnosti da će se održati što je pod prisegom obećano.

Postoji obična prisega koju netko slobodno i po svojoj volji čini, a ima i prisegâ koje traži ili nameće zakonska odredba.

Uvjeti za valjanost i dopuštenost prisege

Prisegnuti ili se zakleti u istini ili po istini znači da je ono što se pod prisegom tvrdi sukladno vlastitom uvjerenju u istinitost toga,

odnosno da uistinu postoji nakana poštivati ono što se obećava učiniti. Prisegnuti u razboritosti ili po razboritosti znači prisegnuti zbog nekog valjanog razloga. A prisegnuti u pravednosti znači zazvati Božje svjedočanstvo u časnoj stvari.

Onaj tko pod prisegom ili zakletvom tvrdi nešto neistinito, ili obećava nešto a nema nakane to ispuniti, ili ono što je obećao ne ispuni, čini krivokletstvo, teže ili lakše grješno. Olako se zaklinjati i iz čiste navike, a ne zbog potrebe, manjak je poštovanja prema Bogu, čije se Ime uzalud zaziva. Obećanje pod prisegom da će se učiniti nešto nečasno i zlo čini prisegu ili zakletvu grešnom.

Prestanak obveze nastale iz obećavajuće prisege ili zakletve

Tko slobodno prisegne ili se zakune da će nešto učiniti vezan je posebnom obvezom bogoštovlja da ispuni što je prisegom potvrdio ili obećao (*kan. 1200, § 1*). Ipak ta obveza može prestati na sljedeće načine: da od nje oslobodi onaj u čiju je korist obećanje pod prisegom dano; da se prisegnuta stvar bitno izmijeni ili, zbog promijenjenih okolnosti, postane ili zla ili potpuno nevažna ili sprečava veće dobro; da ne budu ispunjeni konačna svrha ili uvjeti pod kojim je prisega možda dana; te oprostom i zamjenom koje mogu dati oni koji opraštaju od zavjeta, a to znači mjesni ordinarij i župnik (*kan. 1202* i *1203*).

SVETA VREMENA I NJIHOVO OBDRŽAVANJE

Sveta vremena su zapovjedni blagdani i pokornički dani. Blagdani su posvećeni bogoštovlju i tjelesnom odmoru, a pokornički dani obraćenju i osobnom posvećenju. Uvoditi, prenositi i ukidati blagdane i pokorničke dane zajedničke općoj Crkvi ima pravo samo vrhovna crkvena vlast (*kan. 1244, § 1*).

Blagdani i njihovo svetkovanje

Prvobitni zapovjedni blagdani u Crkvi su nedjelje, a tijekom povijesti uvođeni su i drugi blagdani. Uz nedjelje, danas su za opću Crkvu zapovjedni blagdani: Rođenje Gospodina našega Isusa Krista (Božić), Bogojavljenje (Sveta Tri Kralja), Uzašašće (Spasovo), Presveto Tijelo i Krv Kristova (Tijelovo), Sveta Marija Bogorodica (Nova godina), Uznesenje bl. dj. Marije (Velika Gospa), Bezgrešno začeće bl. dj. Marije, Sv. Josip, Sveti apostoli Petar i Pavao i Svi Sveti (*kan. 1246, § 1*).

Neke od tih zapovjednih blagdana biskupska konferencija, uz prethodno odobrenje Svete Stolice, može za svoje područje ukinuti ili prenijeti na nedjelju (*kan. 1246, § 2*). Tako su za naša područja, odlukom bivše Biskupske konferencije Jugoslavije, a zatim i Hrvatske biskupske konferencije i Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine, zapovjedni blagdani u godini samo ovi: Božić, Tijelovo, Velika Gospa i Svi Sveti.

Nedjeljama i drugim zapovjednim blagdanima koji se slave na određenom području vjernici su obvezani sudjelovati u svetoj misi (*kan. 1247*). Toj se obvezi može udovoljiti prisustvovanjem misi nedjeljom i na blagdan, ili uvečer prethodnoga dana, gdje god se ona slavi po katoličkom obredu (*kan. 1248, § 1*). Ako svete mise nema, ili ako je nekome zbog važna razloga nemoguće sudjelovati

u euharistijskom slavlju, preporučuje se vjernicima da sudjeluju u službi Riječi, ako se ona prema odredbi dijecezanskog biskupa slavi u dotičnom mjestu, ili da neko vrijeme provedu u osobnoj ili obiteljskoj molitvi (*kan. 1248, § 2*).

Nedjelje i blagdani trebaju također služiti za odmor ljudi. Zato, osim sudjelovanja u euharistijskom slavlju u te dane, vjernici se trebaju uzdržavati od onih radova i poslova koji priječe iskazivanje štovanja Bogu, radost koja je vlastita danu Gospodnjem ili potreban odmor duše i tijela (*kan. 1247*).

Dani pokore (nemrsa i posta) i njihovo obdržavanje

Vjernici su, svatko na svoj način i u vrijeme koje sami odaberu, dužni vršiti djela pokore. A da bi se svi katolici i međusobno povezali nekim zajedničkim obdržavanjem pokore, određeni su za cijelu Crkvu kao pokornički dani svaki petak u godini i korizmeno vrijeme (*kan. 1250*). U te dane i vrijeme vjernici se na osobit način trebaju više posvetiti molitvi i drugim djelima pobožnosti, vršenju djela dobrotvornosti, samoodricanju, vjernijem izvršavanju vlastitih obveza i osobito obdržavanju nemrsa i posta (*kan. 1249*).

Nemrs se sastoji u uzdržavanju od mesne hrane; a post u tome da se jednom na dan može najesti do sitosti (obično ručak), a druga dva obroka su skromnija. Biskupske konferencije mogu za svoja područja umjesto od mesa odrediti uzdržavanje od neke druge hrane, a mogu također zamijeniti nemrs i post, u cijelosti ili djelomično, drugim oblicima pokore, osobito djelima dobrotvornosti i vježbama pobožnosti (*kan. 1251* i *1253*).

Nemrs se u općoj Crkvi održava svakog petka u godini, osim ako u petak padne zapovjedni blagdan, a post, s kojim je povezan i nemrs, treba obdržavati na Pepelnicu (Čistu srijeda) i na Veliki petak ili Petak muke i smrti Gospodina našega Isusa Krista (*kan. 1251*).

Bivša Biskupska konferencija Jugoslavije je odredila da nemrs ili uzdržavanje od mesa treba držati u sve korizmene petke, a u ostale petke kroz godinu da se nemrs može zamijeniti drugim dobrim djelima, kao što su molitva, čitanje Svetog pisma, vršenje djela kršćanske ljubavi, odricanje od pića, pušenja, slatkih jela, zabave i sl. Tu su odredbu osnažile za svoja područja Hrvatska biskupska konferencija i Biskupska konferencija Bosne i Hercegovine.

Na obdržavanje nemrsa obvezani su oni koji su navršili 14 godina života; a na post (i nemrs) su obvezane sve punoljetne osobe, od navršene 18. godine pa do započete 60. godine života (*kan. 1252*).

Oslobađanje od obveza obdržavanja blagdana i pokorničkih dana

Oprost od crkvenih zakona, prema tome i od obveza skopčanih s obdržavanjem svetih vremena: slavljenja blagdana te posta i nemrsa, može vjernicima, kad postoji opravdan razlog, dati dijecezanski biskup (*kan. 87*). Od obdržavanja blagdana ili pokorničkih dana u pojedinačnim slučajevima može iz opravdanog razloga oprost dati i župnik, ili zakonom propisanu obvezu zamijeniti nekim drugim pobožnim djelom (*kan. 1245*).

Deveto poglavlje
MATERIJALNO POMAGANJE I DOPRINOSI CRKVI

Crkvi su potrebna vremenita ili materijalna dobra za uređivanje bogoštovlja, dolično uzdržavanje klera i drugih službenika, vršenje djela apostolata i dobrotvornosti (*kan. 1254, § 2*). Stoga Crkva ima prirođeno i neotuđivo pravo stjecati, posjedovati, upravljati i raspolagati vremenitim dobrima, da bi postigla svrhe koje su joj vlastite (*kan. 1254, § 1*).

To pravo se na razini opće Crkve ostvaruje preko Apostolske Stolice, a na nižim razinama preko mjesnih crkava ili biskupija i preko župa, kao i preko drugih javnih pravnih osoba unutar opće ili partikularnih Crkava. A neposredno vlasništvo nad tim dobrima pripada onoj pravnoj osobi u Crkvi koja ih je zakonito stekla (*kan. 1256*), npr. biskupiji, župi, samostanu, javnoj vjerničkoj udruzi.

Načini stjecanja vremenitih dobara u Crkvi

Vremenita dobra za potrebe Crkve mogu se stjecati na sve pravedne načine, bilo naravnog bilo pozitivnog prava, kako je to dopušteno i drugima (*kan. 1259*), npr. okupacijom ili zaposjednućem stvari koja ne pripada nikome, pronalaskom, priraštajem, dosjelošću; ili pravnim poslovima kao što su: kupoprodaja, oporučno nasljeđivanja, primanje darova, nametanje određenih doprinosa, naplaćivanje taksa, itd.

Doprinosi za potrebe Crkve i naknada vjernicima za poslove u Crkvi

Vjernicima je slobodno, a na to su i obvezani, svojim vremenitim dobrima pomagati Crkvu kojoj pripadaju (*kan. 1260, 1262* i *222, § 1*), a i Crkva ima pravo od vjernika, svojih članova, zahtijevati što joj je potrebno za vlastite svrhe (*kan. 1261, §1*).

Tako dijecezanski biskup ima pravo za potrebe biskupije nametnuti javnim pravnim osobama pod svojom vlašću umjeren doprinos, razmjeran njihovim prihodima; dopušteno mu je također da ostalim fizičkim i pravnim osobama, kad to traže velike potrebe, nametne izvanredan i umjeren namet (*kan. 1263*).

Mjesni ordinarij može narediti da se u svim crkvama i kapelama koje su otvorene i pristupačne vjernicima prikupljaju posebni milodari za određene namjene i pothvate, bilo župne, biskupijske, nacionalne ili opće (*kan. 1266*).

Osim darova i dobrovoljnih priloga za određene namjene, od vjernika se uzimaju i određene pristojbe za čine izvršne i sudbene vlasti (*kan. 1264* i *1649*), npr. za izdavanje različitih isprava, za vođenje ženidbenih parnica i donošenje presuda, ili prilozi koji se uzimaju prigodom podjeljivanja nekih sakramenata i blagoslovina. Visinu tih pristojbi ili taksa određuje dijecezanski biskup ili biskupska konferencija (*kan. 1264, 848* i *952, § 1*).

Dok vjernici, s jedne strane, imaju dužnost doprinositi iz svojih dobara u korist Crkve, s druge strane oni imaju pravo na dostojnu naknadu i pravednu i poštenu plaću za službu koju u Crkvi vrše i za poslove koje obavljaju (*kan. 231, § 2* i *1286, 2°*).

Upravljanje crkvenim vremenitim dobrima

U svakoj biskupiji, kako smo ranije vidjeli, treba biti ekonom koji upravlja biskupijskim dobrima pod vlašću biskupa. Upravitelj

župnih dobara je župnik, i treba se brinuti da se tim dobrima upravlja prema odredbama prava (*kan. 532*), a u upravljanju mu pomaže župno ekonomsko vijeće sastavljeno od vjernika (*kan. 537*).

Dobrima koja pripadaju nekoj pravnoj osobi, bilo redovničkoj ustanovi, vjerničkoj udruzi ili drugoj kojoj crkvenoj ustanovi, upravlja onaj tko upravlja osobom kojoj ta dobra pripadaju, ili posebni upravitelj postavljen prema odredbama krajevnog prava ili statuta dotične pravne osobe (*kan. 1279, § 1*). Mogu upravitelji tih dobara biti kako klerici tako i laici, koji svoju zadaću obavljaju u ime Crkve i pridržavajući se crkvenih odredba (*kan. 1282*).

Upravitelji svih crkvenih dobara koja nisu izuzeta od vlasti upravljanja dijecezanskog biskupa, bili oni klerici ili laici, dužni su svake godine podnijeti račune upravljanja mjesnom ordinariju (*kan. 1287, § 1*). A i vjernici koji doprinose za potrebe Crkve imaju pravo znati kako se dobra koja oni daju troše. Stoga upravitelji crkvenih dobara trebaju, prema odredbama koje se utvrđuju krajevnim pravom, vjernicima podnositi izvješća ili polagati račune o dobrima koja oni daruju Crkvi (*kan. 1287, § 2*).

DESETO POGLAVLJE
KAZNE I KAŽNJAVANJE U CRKVI

Crkva koja je od Krista ustanovljena i uređena na ovom svijetu kao društvo, i koju je on opskrbio prikladnim sredstvima vidljivog i društvenog jedinstva, kako kaže Drugi vatikanski sabor u Dogmatskoj konstituciji o Crkvi, a ponavlja i u Pastoralnoj konstituciji o Crkvi u suvremenom svijetu (LG 8 i 9; GS 40), ima prirođeno i vlastito pravo – kao svaka ljudska, vidljiva, u svom redu savršena i neovisna zajednici – kažnjavati vjernike prekršitelje kaznenim mjerama (*kan. 1311*). To joj je potrebno radi osiguranja provedbe svojih zakona, a time i radi zaštite prava pojedinih vjernika te promicanja i zaštite javnog reda i općeg dobra u Crkvi.

Dobra koja se kažnjavanjem uskraćuju ili oduzimaju, i svrha kažnjavanja

Kaznama u Crkvi njezini članovi bivaju lišeni određenog dobra, duhovnog ili vremenitog, ili dobra vremenitoga povezanog s duhovnim. Općenito crkvenom kaznom se netko lišava dobra koje je takve naravi da Crkva njime može raspolagati. Ona, npr., ne može raspolagati čisto unutarnjim dobrima, kao što je milost koju Bog po svojoj dobroti udjeljuje neposredno; a može raspolagati vanjskim ili mješovitim duhovnim dobrima, npr. sakramentima, koji su povjereni Crkvi da ih dijeli vjernicima. Vremenitim dobrima koja su pod njezinom vlašću Crkva slobodno raspolaže, i može kaznama svoje članove lišavati tih dobara ili im ih uskraćivati.

Kazne u Crkvi imaju višestruku svrhu. Nekima je svrha popravak osobe koja je počinila zlodjelo, i takve kazne se u crkvenom pravu nazivaju cenzurama ili popravnim kaznama; drugima je svrha obnavljanje ili popravljanje poremećenog socijalnog reda i uspostavljanje povrijeđene pravednosti, nadoknada štete i davanje zadovoljštine, te otklanjanje sablazni, i nazivaju se okajničkim ili ispaštajućim kaznama (*kan. 1312, § 1*).

Kaznene mjere koje Crkva primjenjuje

Cenzurama se, a tu spadaju izopćenje ili isključivanje iz vidljivog zajedništva Crkve (ekskomunikacija) i zabrana bogoslužja (interdikt), koje se mogu primijeniti na sve članove Crkve, i obustava crkvene vlasti ili službe (suspenzija), koja se primjenjuje samo na klerike, vjernici se lišavaju duhovnih dobara. Okajničkim kaznama članovi Crkve se lišavaju dobara vremenitih ili duhovnih.

Tko je izopćen iz Crkve njemu se zabranjuje: svako služiteljsko sudjelovanje u slavljenju euharistijske žrtve i u bilo kojem drugom bogoštovnom obredu; slavljenje sakramenata i blagoslovina i primanje sakramenata; obavljanje bilo koje crkvene službe i zadaće ili vršenja čina upravljanja (*kan. 1331, § 1*). I onima koji su kažnjeni zabranom bogoslužja također se zabranjuje svako služiteljsko sudjelovanje u euharistijskoj žrtvi i u drugim bogoštovnim obredima kao i slavljenje sakramenata i blagoslovina i primanje sakramenata (*kan. 1332*).

Okajničke kazne se uglavnom primjenjuju na klerike, i mogu biti različite, npr.: zabrana boravka u određenom mjestu ili na određenom području, ili naredba da se mora boraviti u određenom mjestu ili na određenom području; oduzimanje vlasti, službe, zadaće, prava, povlastice, ovlasti, milosti, ili zabrana služenja vlašću, pravom, povlasticom, milošću; premještaj na drugu službu; otpust iz kleričkog staleža (*kan. 1336, § 1*).

Uz kazne u pravom smislu, primjenjuju se također kazneni lijekovi, u što spadaju opomena, ukor i razna djela pokore. Kazneni lijekovi se primjenjuju kako bi se predusrela kažnjiva djela, a pokore ponekad u zamjenu ili za povećanje kazne u pravom smislu (*kan. 1312, § 3*).

Zlodjela i prekršaji koji podliježu kažnjavanju

Nekoga se kažnjava, ili se može kazniti za izvršenje djela koje je zabranjeno, ili za propust djela koje je naređeno, samo ako je zakonom ili zapovijeđu izričito određeno da prekršitelj zakona, odnosno zapovijedi upada smjesta u određenu kaznu, ili da mjerodavna vlast treba prekršitelja zakona ili zapovijedi kazniti kaznom koja je zakonom već određena, ili koju mjerodavna vlast treba odrediti (*kan. 1315, § 2*).

Kazniti se može nekoga samo za izvanjski prekršaj zakona ili zapovijedi, te ako je povreda zakona ili zapovijedi objektivno teška, a zlodjelo je počinjeno potpuno svjesno i namjerno, ili ako ono zbog teškog nemara nije spriječeno (*kan. 1321, § 1*).

Primjenjivanje kazna u Crkvi

Ako se radi o kazni u koju se zakonskom odredbom upada samim izvršenjem zlodjela, nije potrebna nikakva posebna odluka crkvene vlasti da kazna nastupi. A ako je zakonom predviđeno da kaznu treba izreći, sudski postupak za izricanje ili proglašavanje kazne treba pokrenuti samo onda kad se ne može ni bratskom opomenom ni ukorom ni drugim sredstvima pastoralne skrbi dovoljno ukloniti sablazan, uspostaviti pravednost i popraviti krivac (*kan. 1341*).

Kad god opravdani razlozi sprečavaju sudski postupak, ukoliko se ne radi o trajnim kaznama, ili o kaznama za koje nije izričito određeno da se ne mogu izricati odlukom, kazna se može izreći ili

proglasiti izvansudskom odlukom mjerodavnog crkvenog poglavara (*kan. 1342, § 1-2*).

Kad treba kazniti neko zlodjelo za koje je kazna zakonom ili zapoviješu već određena, tu kaznu treba primijeniti. A kad je određeno da zlodjelo treba kazniti pravednom kaznom, prepušta se sucu ili poglavaru da odredi odgovarajuću kaznu. Ako zakon ili zapovijed daje sucu vlast da kaznu primijeni ili ne primijeni, on može, prema svojoj savjesti i razboritosti, odustati od kažnjavanja, kaznu ublažiti i mjesto nje nametnuti pokoru (*kan. 1343*).

Čini koje crkveno pravo tretira kao zlodjela, i kako se oni kažnjavaju

Zakonik kanonskog prava razvrstava kažnjiva djela u više skupina. Ovdje se navode samo ona zlodjela ili delikti koje mogu počiniti obični vjernici, te kakve se kazne ili kažnjavanje za ta zlodjela predviđaju.

a) Zlodjela protiv vjere i jedinstva Crkve:

- otpad od vjere, krivovjerje ili raskol povlače za sobom kaznu izopćenja u koju se upada samim izvršenjem kojeg od tih zlodjela (*kan. 1364*);
- onoga tko sudjeluje u zabranjenom zajedništvu u bogoslužju s odijeljenim kršćanima, treba kazniti pravednom kaznom (*kan. 1365*);
- roditelje i one koji ih zamjenjuju, ako dadnu krstiti i odgajati djecu u nekatoličkoj vjeri, treba kazniti cenzurom ili drugom pravednom kaznom (*kan. 1366*);
- tko obeščasti posvećene čestice bacivši ih, ili ih u svetogrdne svrhe uzme ili drži, upada u izopćenje (*kan. 1367*);

- tko pred crkvenom vlašću počini krivokletstvo, nešto tvrdeći ili obećavajući, treba biti kažnjen pravednom kaznom (*kan. 1368*);
- tko u javnoj predstavi ili govoru, ili u objavljenom spisu, ili služeći se drugim sredstvima društvenog priopćavanja, huli na Boga, ili teško vrijeđa ćudoređe, ili govori uvrede protiv vjere i Crkve, ili izaziva mržnju i prezir, treba biti kažnjen pravednom kaznom (*kan. 1369*).

b) Zlodjela protiv crkvenih vlasti i slobode Crkve:

- upotreba fizičke sile protiv Rimskog prvosvećenika ili pape kažnjava se upadanjem u izopćenje samim izvršenje takvog čina; a ako se to učini protiv nekoga koji ima biskupski biljeg, upada se u zabranu bogoslužja; a onoga tko iz prezira prema vjeri i Crkvi, ili crkvenoj vlasti i službi, upotrijebi fizičku silu protiv klerika ili redovničke osobe treba kazniti pravednom kaznom (*kan. 1370, § 1-3*);
- tko naučava nauku osuđenu od Rimskog biskupa ili općeg sabora, ili uporno odbija da prihvati nauku koju, makar da nije proglašena kao konačna, o vjeri i ćudoređu izriču bilo papa bilo biskupski zbor, ili tko se ne pokorava Apostolskoj Stolici ili svom ordinariju, treba biti kažnjen pravednom kaznom (*kan. 1371*);
- javno izazivanje neprijateljstva ili mržnje protiv Apostolske Stolice ili ordinarija zbog nekog čina crkvene vlasti ili službe, ili pozivanje podložnika ne neposluh prema Apostolskoj Stolici ili ordinariju, treba biti kažnjeno zabranom bogoslužja ili nekom drugom pravednom kaznom (*kan. 1373*);
- tko se učlani u društvo koje rovari protiv Crkve, ili tko takvo društvo promiče ili vodi, treba biti kažnjen zabranom bogoslužja (*kan. 1374*);

- onoga tko sprečava slobodu crkvenog služenja, slobodu izbora i vršenja crkvene vlasti, ili sprečava zakonitu upotrebu posvećenih i drugih crkvenih dobara, ili zastrašuje izbornike ili izabranoga, ili nekoga tko vrši vlast ili crkveno služenje, može se kazniti pravednom kaznom (*kan. 1375*);
- ako netko obeščasti posvećeni predmet, pokretni ili nepokretni, treba ga kazniti pravednom kaznom (*kan. 1376*);
- tko otuđi crkvena dobra bez propisanog dopuštenja, ima se kazniti pravednom kaznom (*kan. 1377*).

c) Zlodjela protupravnog prisvajanja crkvenih služba i kažnjiva djela u njihovu vršenju:

- tko pokuša vršiti bogoslužni čin euharistijske žrtve, a nije primio svećenički red, upada samim činom u kaznu zabrane bogoslužja (*kan. 1378, § 2, 1°*);
- tko hini dijeljenje sakramenata treba biti kažnjen pravednom kaznom (*kan. 1379*);
- ako netko prima sakramente po simoniji (kupovanjem), treba ga kazniti zabranom bogoslužja (*kan. 1380*);
- tko god protupravno prisvoji neku crkvenu službu, treba biti kažnjen pravednom kaznom (*kan. 1381*);
- onoga tko bilo što drugome daruje ili obeća da bi taj učinio nešto nezakonito, ili propustio učiniti nešto što je dužan, a i onoga tko je takve darove ili obećanja primio, treba kazniti pravednom kaznom (*kan. 1386*);
- ako se povrijedi ispovjedna tajna na koju su obvezani i obični vjernici do kojih je na bilo koji način iz ispovijedi doprlo znanje o grijesima, povreda tajne treba biti kažnjena pravednom kaznom, ne isključivši ni izopćenje (*kan. 1388, § 2*); a

tko tehničkim sredstvima snima što u sakramentu ispovijedi govore ispovjednik ili pokornik, ili društvenim sredstvima priopćivanja to razglašava, upada smjesta u izopćenje;

- tko zloupotrebljava crkvenu vlast ili službu, treba biti kažnjen prema težini čina ili propusta, ne isključujući oduzimanje službe; isto tako onoga tko zbog skrivljenog nemara nezakonito obavi, ili propusti da obavi čin crkvene vlasti, služenja ili službe na štetu drugoga, treba kazniti pravednom kaznom (*kan. 1389, § 1-2*).

d) Zlodjela potvore i krivotvorenja:

- tko lažno crkvenom poglavaru prijavi ispovjednika za navođenje na grijeh protiv šeste Božje zapovijedi, upada u zabranu bogoslužja; a ako crkvenom poglavaru podnese drugu klevetničku prijavu o nekom kažnjivom djelu ili na drugi način povrijedi dobar glas drugoga, može biti kažnjen pravednom kaznom (*kan. 1390*);
- tko krivotvori javnu crkvenu ispravu, ili pravu mijenja, uništava ili krije, kao i onaj tko se služi krivotvorenom ili izmijenjenom ispravom, može, prema težini kažnjivog djela, biti kažnjen pravednom kaznom; isto tako može biti kažnjen tko u javnoj crkvenoj ispravi potvrdi nešto lažno, kao i onaj tko se služi drugom kakvom krivotvorenom ili izmijenjenom ispravom u crkvenoj stvari, ili tko u javnoj crkvenoj službi potvrdi nešto lažno (*kan. 1391*).

e) Zlodjela protiv posebnih obveza:

- tko ne ispunjava ili krši obveze koje su mu kaznom nametnute, može biti kažnjen dodatno pravednom kaznom (*kan. 1393*).

f) Zlodjela protiv ljudskog života:

- tko počini ubojstvo, silom ili prijevarom izvrši otmicu neke osobe, ili je nasilno zadržava, ili tko osakati ili teško rani čovjeka, treba biti kažnjen prema težini kažnjivog djela (*kan. 1397*);
- oni koji poduzmu nešto da se pobačaj izvrši, ako do učinka dođe, upadaju u kaznu izopćenja (*kan. 1398*).

Kažnjavanje prekršaja koje kazneni zakoni ili zapovijedi ne predviđaju

Rekli smo naprijed, i vrijedi kao opća norma, da se kaznom mogu sankcionirati prekršaji ili povrede kaznenih zakona i zapovijedi. Ipak, uz slučajeve određene u *Zakoniku kanonskog prava* ili u drugim crkvenim zakonima, vanjski prekršaji božanskog ili crkvenog zakona mogu se kazniti pravednom kaznom kad posebna težina prekršaja zahtijeva kažnjavanje, a prijeka potreba sili da se kazna izrekne radi predusretanja ili popravka sablazni (*kan. 1399*).

Jedanaesto poglavlje
CRKVENO SUDSTVO I SUDSKI POSTUPCI

Crkva ima svu vlast koja joj je kao najvišoj zajednici duhovnog reda potrebna. Osim zakonodavne i izvršne, ima i sudbenu vlast kojom štiti svoja prava i prava vjernika, osigurava provedbu zakonskih odredaba glede izvršenja obveza, promiče pravdu i obnavlja narušeni red.

Crkva sudi vlastitim i isključivim pravom u parnicama koje se tiču duhovnih stvari i stvari povezanih s duhovnim, o povredama crkvenih zakona, te o svemu vezanom uz grijeh kad treba utvrditi krivnju i izreći crkvenu kaznu (*kan. 1401*). Predmet suđenja na crkvenim sudovima su potraživanje ili zaštita prava fizičkih ili pravnih osoba, ili utvrđivanje pravnih činjenica te utvrđivanje kažnjivih dijela u cilju izricanja ili proglašenja kazna (*kan. 1400, § 1*).

Različite vrste i stupnjevi crkvenih sudova

Rimski prvosvećenik ili papa ima u Crkvi ne samo vrhovnu zakonodavnu nego i sudbenu vlast, koju može vršiti bilo osobno bilo preko sudaca koje sam ovlasti, ili preko redovitog suda Apostolske Stolice, a to je Rimska rota, ili preko vrhovnog suda, a to je Apostolska signatura (*kan. 1442, 1443* i *1445*). U biskupijama sudbenu vlast ima dijecezanski biskup, a vrši je ili osobno ili preko sudskog vikara kojeg sam postavlja, ili preko sudaca koje ovlasti (*kan. 391, § 2* i *1419, § 1*).

Postoje različiti stupnjevi crkvenih sudova, kako pri Apostolskoj Stolici tako i na razini mjesnih Crkava. Sudske tužbe se redovito podižu i parnice pokreću na dijecezanskom ili biskupijskom sudu (*kan. 1419*), a s tog suda ili sa suda biskupa sufragana priziva se na sud metropolitanski, kao drugostupanjski; u parnicama koje su u prvom stupnju vođene pred metropolitanskim sudom priziv se ulaže na sud sufragane biskupije kojeg je metropolit, s odobrenjem Apostolske Stolice, za stalno odabrao (*kan. 1438*).

Pravo vjernika da se utječu crkvenim sudovima

Ranije smo već vidjeli da vjernici mogu na mjerodavnom crkvenom sudu tražiti ostvarivanje ili zaštitu svojih prava, i ta prava, prema pravnim normama, na sudu braniti (*kan. 221, § 1*); ako su pozvani na sud da budu suđeni prema propisima prava koje treba primjenjivati pravično (*kan. 221, § 2*); te ako u nečemu pogriješe, da ne mogu biti samovoljno kažnjavani kanonskim kaznama, nego samo uz obdržavanje zakonskih odredaba (*kan. 221, § 3*), bilo u pogledu samog vođenja kaznenog postupka, bilo u pogledu vrste i težine kazne.

Vjernici ta svoja prava redovito ostvaruju na dijecezanskom ili biskupijskom sudu, a svakom je vjerniku slobodno da svoj spor, bilo parnični bilo kazneni, u bilo kojem stupnju suđenja i u bilo kojem stanju parnice, podnese na suđenje Apostolskoj Stolci (*kan. 1417, § 1*).

Stranke u parnici

Vidjeli smo ranije da čovjek postaje osobom ili subjektom prava samo krštenjem, i da je služenje pravima u Crkvi uvjetovano punim crkvenim zajedništvom. Što se tiče prava na sudsku zaštitu, od tog općeg načela se odstupa, tako da na crkvenom sudu može kao tužitelj nastupiti svatko, bio kršten ili nekršten (*kan. 1476*). U nekim parnicama, npr. ženidbenim, i nekršteni može biti tužena stranka radi predmeta koji je u nadležnosti Crkve. Svatko može na sudu nastu-

pati osobno, ili sebi postaviti zastupnika, a također i odvjetnika, koji moraju biti na dobru glasu, a odvjetnik mora biti katolik osim ako dijecezanski biskup dopusti drukčije, te doktor kanonskog prava ili inače doista stručan i odobren od biskupa (*kan. 1481* i *1483*).

U kaznenom suđenju tužena stranka mora uvijek imati odvjetnika, bilo da ga sama postavi ili joj ga dodijeli sudac (*kan. 1481, § 2*). Maloljetnici do navršenih 18 godina i oni koji nisu sposobni služiti se razumom mogu na sudu nastupiti samo preko svojih roditelja ili zaštitnika i skrbnika (*kan. 1478, § 1*).

Sudački pravorijeci i pobijanje presuda

Svaki sudski spor treba razriješiti presudom, a za izricanje bilo koje presude zahtijeva se da sudac ima moralnu sigurnost o stvari koju rješava; ta se sigurnost mora temeljiti ili proizlaziti iz vjerodostojnih spisa i dokaza. Ako sudac ne može steći takvu sigurnost, mora izjaviti da nije utvrđeno pravo tužitelja, te tuženoga osloboditi (*kan. 1608*).

Stranka koja je nezadovoljna sudskom presudom ili se smatra oštećenom, odnosno promicatelj pravde i branitelj veze, kad sudjeluju u vođenju parnice, imaju pravo na pobijanje presude. To se može učiniti podizanjem tzv. ništavne žalbe protiv presude i ulaganjem priziva na sud višeg stupnja (*kan. 1621, 1626, § 1* i *kan. 1628*).

Presuda se smatra pravomoćnom ako između istih stranaka o istom zahtjevu i zbog istog razloga zahtijevanja postoji dvostruka jednaka presuda; ako se protiv presude u iskoristivom vremenu ne uloži priziv; ako se tijek parnice prekine ili se od nje odustane u prizivnom stupnju i ako se donese konačna presuda protiv koje, prema odredbi zakona, nema mogućnosti priziva (*kan. 1641*).

ŽENIDBENI SUDSKI POSTUPCI

Parnice za proglašenje ništavosti ženidbe

Sakramentalne ženidbe sklopljene među krštenim osobama, ako su izvršene spolnim činom na ljudski način, ne mogu se razriješiti, i o tome se ne može pokretati sudska parnica. Ženidba, međutim, može biti sklopljena nevaljano zbog različitih razloga, i na crkvenom sudu se može pokrenuti postupak za proglašenje njezine nevaljanosti ili nepostojanja prave ženidbe.

Takvu parnicu mogu pokrenuti i dokazivati nevaljanost svoje ženidbe samo ženidbeni drugovi, a i promicatelj pravde kad je ništavost ženidbe već razglašena (*kan. 1674*). Za vođenje takvih parnica mjerodavni su: sud biskupije u kojoj je ženidba sklopljena; sud biskupije u kojoj tužena stranka ima prebivalište ili boravište; sud biskupije u kojoj ima prebivalište stranka tužiteljica, ako obje stranke borave na području iste biskupske konferencije i sudski vikar prebivališta tužene stranke pristane na to; sud biskupije u kojoj stvarno treba da se prikupi većina dokaza, samo ako na to pristane sudski vikar prebivališta tužene stranke (*kan. 1673*).

Parnice rastave ženidbenih drugova

Vidjeli smo naprijed da može doći da rastave ženidbenih drugova, a da na snazi ostaje ženidbena veza, te da se rastava može provesti zbog preljuba ili brakolomstva jednog od bračnih drugova, a također i zbog drugih razloga koji dovode u veliku duševnu ili tjelesnu pogibelj kojeg od ženidbenih drugova ili djecu, ili na drugi način čini zajednički život u braku osobito teškim (*kan. 1152, § 1* i *1153, § 1*). Ta se rastava može provesti ili ozakoniti odlukom dijecezanskog biskupa ili, ako je potrebno, sučevom presudom (*kan. 1692, § 1*).

Što se tiče mjerodavnosti dijecezanskog biskupa ili suda, vrijedi što je naprijed rečeno o parnici za proglašenje ništavosti ženidbe (*kan. 1694*).

Postupak za oprost od tvrde a neizvršene ženidbe

Sakramentalna ili tvrda i izvršena ženidba apsolutno je nerazrješiva. Ali ako nakon sklapanja ženidbe ona nije izvršena bračnim činom po sebi prikladnim za rađanje djece, takva se ženidba može razriješiti. Nakon postupka provedenog u vlastitoj biskupiji u kojem je utvrđena činjenica neizvršenosti ženidbe i postojanje opravdanog razloga da se dadne oprost, njega daje samo Rimski prvosvećenik ili papa (*kan. 1698*). Moliti oprost od tvrde i neizvršene ženidbe mogu samo muž i žena, ili jedno od njih (*kan. 1697*).

Za primanje molbe za oprost od neizvršene ženidbe mjerodavan je dijecezanski biskup moliteljeva prebivališta ili boravišta i on odlučuje o utemeljenosti molbe i pokretanju daljnjeg postupa (*kan. 1699, § 1*).

Vođenje odgovarajućeg postupka biskup povjerava sudu svoje ili tuđe biskupije, ili prikladnom svećeniku (*kan. 1700, § 1*), a nakon što je postupak proveden, biskup treba sve spise, zajedno sa svojim mišljenjem i primjedbama branitelja ženidbene veze, dostaviti Apostolskoj Stolici (*kan. 1705, § 1*).

Postupak u pretpostavljenoj smrti ženidbenog druga

Ženidbena veza tvrde i izvršene ženidbe razrješuje se samo smrću (usp. *kan. 1141*). Stoga, da bi netko tko je već bio vezan jednom ženidbom mogao sklopiti novu, mora se utvrditi da je ženidbena veza prethodne ženidbe prestala smrću njegova ženidbenog druga. Nije, međutim, uvijek moguće sa sigurnošću dokazati smrt nekoga tko je nestao, npr. u ratu, zemljotresu, poplavi, požaru, brodolomu

ili drugoj kakvoj katastrofi. U takvim situacijama se pribjegava pravnom institutu tzv. pretpostavljene smrti.

Radi se o slučajevima kad nije moguće vjerodostojnim crkvenim ili građanskim ispravama dokazati nečiju smrt, pa dijecezanski biskup, na zahtjev njegova bračnog druga, izda izjavu o pretpostavljenoj smrti drugog bračnog druga (*kan. 1707, § 1*). Takvu izjavu dijecezanski biskup može izdati nakon provedenog sudskog postupka i određene istrage samo ako se iz iskaza svjedoka, javnog mišljenja ili pokazatelja i okolnosti stekne moralna sigurnost o smrti neke osobe. Sam nestanak, nejavljanje i odsutnost ženidbenog druga, ma kako dugotrajni bili, nisu dovoljni da se može dati takva izjava (*kan. 1707, § 2*).

Pogovor

Laici ili obični vjernici nisu u Crkvi promatrači, i nisu samo 'korisnici usluga' koje im pružaju crkvena hijerarhija i posvećeni službenici. Obični vjernici tvore Crkvu kao njezin aktivni i većinski dio. Pozvani su i u stanju su da u posvećujućoj ili svećeničkoj, u učiteljskoj ili proročkoj, i u pastirskoj ili kraljevskoj službi Crkve djelotvorno surađuju sa svećenicima i pastirima Crkve, a puno toga mogu činiti i posve samostalno. Drugi vatikanski sabor u Dogmatskoj konstituciji o Crkvi vrlo jasno se o tome očitovao.

O svećeničkoj službi laika on kaže:

- Budući da je vrhovni i vječni Svećenik Isus Krist htio i po laicima nastaviti svoje svjedočanstvo i svoju službu, oživljuje ih svojim Duhom i neprestano potiče na svako dobro i savršeno djelo.

Onima naime koje tijesno spaja sa svojim životom i svojim poslanjem daje također dio svoje svećeničke službe da vrše duhovno bogoslužje, da se slavi Bog i da se ljudi spašavaju. Zato su laici, budući da su posvećeni Kristu i pomazani od Duha Svetoga, divno pozvani i poučeni, da se u njima proizvedu sve obilniji plodovi Duha. Jer sva njihova djela, molitve i apostolski pothvati, bračni i obiteljski život, svagdanji rad, odmor duha i tijela, ako se vrše u Duhu, dapače i tegobe života, ako se strpljivo podnose, postaju duhovne žrtve ugodne Bogu po Isusu Kristu (usp. 1 Petr 2,5), koje se u služenju Euharistije pobožno prinose Ocu s prinosom Gospodinova Tijela. Tako i laici, sveto radeći posvuda kao klanjaoci, posvećuju Bogu sam svijet (LG 34).

U spomenutom Dekretu o proročkoj službi laika čitamo:

- Krist, veliki prorok, koji je svjedočanstvom života i snagom riječi proglasio Očevo Kraljevstvo, ispunja svoju proročku službu sve do punog očitovanja svoje slave, ne samo po hijerarhiji, koja uči u njegovo ime i po njegovoj vlasti, nego i po laicima, koje zato čini svojim svjedocima i poučava ih osjećajem vjere i milošću riječi (usp. Dj ap 2,17-18; Otkr 19,10), da sila Evanđelja svijetli u svagdanjem, obiteljskom i društvenom životu. /…/.

Kao što sakramenti Novoga Zakona, kojima se hrani život i apostolat vjernika, naznačuje novo nebo i novu zemlju (usp. Otkr 21,1), tako i laici postaju moćni glasnici vjere u stvarima kojima se nadamo (usp. Hebr 11,1), ako sa životom po vjeri nepokolebljivo spajaju ispovijedanje vjere. Ovo propovijedanje Evanđelja, to jest navješćivanje Krista i svjedočanstvom života i riječju, dobiva neku specifičnu i osobitu uspješnost po tome što se izvršava u običnim prilikama svijeta. /…/.

Zato laici, i kad su zabavljeni vremenitim brigama, mogu i moraju vršiti dragocjeno djelovanje za naviještanje Evanđelja svijetu. /…/. Zato neka laici marljivo nastoje da steknu dublju spoznaju objavljene istine i neka ustrajno mole od Boga dar mudrosti (LG 35).

O kraljevskoj službi laika, posebno u društvenim zajednicama i u svijetu, u spomenutom saborskom dokumentu se kaže:

- Gospodin želi da svoje Kraljevstvo širi i po laicima, to jest kraljevstvo istine i života, kraljevstvo svetosti i milosti, kraljevstvo pravde, ljubav i mira. U tom će kraljevstvu i sami stvorovi biti oslobođeni ropstva raspadljivosti, da učestvuju u slavnoj slobodi Božje djece (usp. Rim 8,21). /…/.

Vjernici dakle moraju spoznati nutarnju narav, vrijednost i uređenje svega stvorenja na slavu Božju, i također po svjetovnim djelima trebaju međusobno jedni druge pomagati u svetijem životu, tako da se svijet prožme Kristovim duhom i da u pravednosti, ljubavi i miru uspješnije postigne svoju svrhu. U izvršavanju te dužnosti laici zauzimaju posebno mjesto. Svojom kompetentnošću u profa-

nim strukama i svojom aktivnošću, iznutra uzdignutom Kristovom milošću, neka snažno rade da po određenju Stvoriteljevu i rasvjetljenju njegove Riječi, ljudskim radom, tehnikom i kulturom poljepšavaju stvorena dobra na korist svih ljudi uopće, da se prikladnije među njih razdijele i da na svoj način dovedu do općeg napretka u ljudskoj i kršćanskoj slobodi. Tako će Krist po članovima Crkve svojim spasonosnim svjetlom sve više i više rasvjetljavati cijelo ljudsko društvo.

Osim toga neka laici, i ujedinjenim silama, ustanove i prilike u svijetu, ako gdje na grijeh potiču, tako ozdravljaju da sve budu dovedene u sklad s normama pravde, i da ne smetaju, nego pogoduju vršenju kreposti. Tako radeći prožet će moralnom vrijednošću kulturu i ljudska djela. Na taj se način polje svijeta bolje pripravlja za sjeme božanske riječi i ujedno se vrata Crkve šire otvaraju, da kroz njih vijest mira uđe u svijet.

Zbog same ekonomije spasenja neka vjernici nauče pomno razlikovati prava i dužnosti što na njih spadaju ukoliko su članovi Crkve od onih što im pripadaju ukoliko su članovi ljudskog društva. Neka nastoje da oboje dovedu u sklad, imajući na pameti da se u svakoj vremenitoj stvari moraju voditi kršćanskom savješću, jer se nikakva ljudska djelatnost ni u naravnim stvarima ne može izmaći ispod Božje vrhove vlasti. /…/ (LG 36).

U ovom *Vodiču* su ukratko prikazana područja i službe u kojima vjernici laici mogu i trebaju dati svoj doprinos u vršenju cjelokupnog poslanja Crkve.

A ako je još uvijek malen broj laika koji su angažirani u različitim službama i zaduženjima u Crkvi i u svijetu, razlog nije u ograničenjima koja bi proizlazila sa strane Crkve i njezine vlasti, niti je smetnja u *Zakoniku kanonskog prava* i crkvenim propisima koji bi to onemogućavali ili zabranjivali. Razlog zašto nema više laika na crkvenim položajima i u crkvenim službama leži najviše u nepoznavanju takvih mogućnosti, zatim u nezainteresiranosti samih laika za

angažiranje u takvim službama, kao i u njihovoj neosposobljenosti za njih, a svakako, i ne rijetko, u uskogrudnosti i nepovjerenju, pa i u autokratičnosti nekih između klera i crkvene hijerarhije.

Da se vjernici laici što više i što djelotvornije uključuju u život i poslanje Crkve, a da im se na tom putu stavlja što manje smetnji i prepreka, možda će moći poslužiti i ovaj *Vodič*, čije pojavljivanje bi tek time dobilo svoje opravdanje!

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

